

XVI. évfolyam, 171. szám

2016. január

Irodalmi Jelen

www.

171

Böszörményi Zoltán:
Happy Face

Persányi Norina:
Két duett

Csehy Zoltán:
Zárkózzunk be

Méhes Károly:
Gyászjelentés

Kántor Zsolt:
Juhász Ferenc-apokrif

Pongrácz Mária:
Hátulsó pár előre fuss...

Varga Melinda: Életöröm

Szilasi László:
Itália, Bercel, Bécs

Péntek Orsolya: Hangok

Makkai Ádám
köszöntése

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az Occident Média Kft.

Főszerkesztő: Böszörményi Zoltán

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Főmunkatársak: Szócs Géza, Makkai Ádám (Budapest)

Munkatársak: Laik Eszter (próza), Varga Melinda (vers, interjú),

Boldog Zoltán (kritika),

Szócs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatkó Péter

A borítón Kettő Groza János festménye

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

HAPPY FACE

Az élet csomópontjain
eligazító táblák:
erre lehet menekülni,
arra nem,
erre a pokol,
arra a mennyország.
Egyiknek értelme,
másiknak mélysége van.
Az egyik nyitott,
a másik titkokat takar.
Mindkettő a lehetetlen műfaja.
A beállított kérdéseké, az elhallgatott válaszoké,
a világszemléleté, a pengeélen táncoló véleményé.
A szakadék fölött
csak az eszme marad életben,
melynek egyensúlya van,
egyensúlya és akarata,
sorsa, mely összetartja.
A forma vak.
Pedig happy face-t is
rajzoltak a papír aljára.

PERSÁNYI NORINA

Két duett

Krém

Ma napra pontosan éppen huszonnégy és fél éve keni fel Jolán minden este ugyanazt a különleges, svéd krémből készült arcpakolást. Vékonyan ken belőle, mert már alig néhány napi adag van a csinos kis üvegtégely alján. Amióta Mári tánti, az '56-ban Svédországba disszidált nagynéni nemrég meghalt, egyre hektikusabban érkezik a szokott csomag. Helga, Jolán unokatestvére elfoglalt üzletasszony, csoda, hogy eszébe jut olykor a hagyományoknak megfelelően megtölteni egy-egy kartondobozt hasznos dolgokkal a szegény, otthon maradt rokonságnak, a kávétól a meleg zoknin át az Ikea illatgyertyáig. És a nagyszerű krémmel.

Egy fiatalabb kolléganője tanította meg Jolánnak a Skype használatát, amin egyre többször kell felhívnia unokatestvérét az el-elmaradozó csomag miatt. Ilyenkor a Helga és családja hogyléte iránti, némileg tettetett érdeklődés után hamar rátér, milyen boldog mindig, mikor drága, külföldre szakadt rokonainak figyelmességét átveheti a postán. Jolánnak a legfontosabb az egészből a L'Oréal minőségét meghazudtoló különleges krém, amelytől bőre olyan nagyszerűen megtartotta feszségét, hogy sehol egy ránc, letagadhatna akár tíz évet is. Helga alig töri anyja nyelvét, a magyart, azt is tájszólásban, ahogy a szabolcsi születésű Máritól tanulta, így a beszélgetést hamar be lehet fejezni, a doboz viszont egy hét múlva megérkezik.

Putz Jolán most is bekapcsolja a tévét, és a reklámok háttérzenéjében leül a számítógéphez, ahogy egyébként ilyenkor mindig, amíg hatni engedi a csodaszert. Ezúttal először bejelentkezik a Skype-ra. Józsi a kézbesítőktől minden nap átjön a pénzügyre, így Jolánnak minél előbb meg kell szereznie az újabb adag krémet. De Helga nincs fent a Skype-on. Jolán tehát fellép a Facebook-ra, és a falán megjelenő posztokat olvasgatja. Képek frissen sült süteményekről, „ezt most dobtam össze a fiataloknak” kommenttel, apró, majom-

arcú, ráncos kisbabák, és íme, a harmadik unoka, „egy gyönyörű kislány” megjegyzéssel, aztán egy nagy csokor rózsáról készült, bemozdult kép, a háttérben két elmosódott, ölelkező emberrel, „ezt kaptam a 24. házassági évfordulómra” hozzászólással. Aztán további megjegyzések... Jaj, de finom lehet, Julcsim, gratulálok, éljen Ili, a háromszoros nagymama, ezek aztán gyönyörű virágok, és ti is milyen jól néztek ki, szmájli. Jolán lejjebb gördíti a kurzort, a Legjobb idézetek oldal megosztott egy csodás Audrey Hepburn-fotót és a színésznőtől vett idézetet: „Hiszek a rózsaszín világban... Hiszek abban, hogy erősnek kell lennünk, mikor úgy tűnik, hogy minden rosszra fordul. Hiszek abban, hogy a boldog lányok a legcsinosabbak. Hiszek abban, hogy a holnap egy újabb nap, és hiszek a csodákban is.” Miután mindent lájkol, kommentel, és elunja a képeket és bejegyzéseket, Jolán kissé üresnek érzi magát. Ez az érzés elkezd nyomni a mellkasát, ezért gyorsan ráklikkel egy-egy barátnő, munkatárs vagy volt osztálytársnő profilképére. A képek általában kicsik és jótékony távolságból ábrázolják az idősödő hölgyeket. Jolán szemüvegét csak itthon használja. Most óvatosan, nehogy egy csepp is kárba vesszen a nagyszerű krémből, orrnyergére helyezi, és a lehető legközelebb hajol a képernyőhöz. Hosszan vizsgál minden arcot, és mint mindig, most is megnyugtatta a tény, hogy az Erzsike és a Juci meg a Bolgár Marcsi is mennyit öregedett: szarkalábak, elhízott arcok, ráncok, barázdák, megereszkedett bőr, megnyúlt orrok. Jolán megkönnyebbülten fellélegzik, és rámegy az RTL Klub honlapjára, hogy online megnézzé kedvenc sorozatának a legutóbbi részét. Nemsokára, épp a legizgalmasabb pillanatoknál, amikor Ivana szövetkezni próbál Rosendóval, hogy távol tartsa Jose Miguelt Valentinától, és közben arról próbálja meggyőzni unokanővérét, hogy Horacio voltaképpen belé szerelmes, meglátja, hogy Helga belépett a Skype-ra.

Gyorsan leállítja a sorozatot, és azonnal hívni kezdi Helgát. Sikerül kapcsolódniuk, Jolán Helga hogyléte felől érdeklődik, aki akadozó, tájszólásos-akcentusos magyarsággal elmeséli, milyen jól telt az ünnep, csak sajnos a fiakkal, akik északra költöztek, nem tudott összetalálkozni, a sok munkája végett, de férjével együtt tóttették a karácsonyi estét. Jolán a férj és a fiúk egészsége felől érdeklődik, Helgának percekbe telik, mire megérteti vele, hogy kiderült, férje sajnos súlyos rákbeteg, és az orvosok csak néhány hónapot adnak neki. Jolán hosszasan és hangosan sópáncodik, Helga nyugtatgatja, és biztosítja afelől, hogy ő viszont

nagyon jól van, és az ofisznál meg fogják tenni partnernek. Jolán ilyen kifejezéseket csak a filmekben meg a reklámokban hallott eddig, és a tájszólással keveredő akcentus is nehezíti, hogy megértse, minek örül annyira Helga, de biztosítja róla, hogy ennek aztán ő is nagyon. Közben erősen koncentrálni, hogy megérezze a legmegfelelőbb pillanatot, amikor előhozakodhat a csomaggal. Ez hamarosan el is érkezik, és Helga sajnálkozva, hogy ilyen figyelmetlen volt, és pont a boldogkarácsonykor feledkezett meg róla, biztosítja Jolánt, hogy másnap elpostázza a csomagot. Még azt is megígéri, hogy egy újfajta káfé is küld, és megkérdezi, nincs-e Jolánnak egyéb különleges kívánsága.

Aggódva, hogy esetleg elfelejtődik, Jolán megemlíti, hogy olyan pakoláshoz való krémet is küldjön, amit szokott, ha tud. Helga elsőre nem érti, aztán a számítógép hangszórójából a felismerés örömeivel kiált fel, hogy hát persze, a cipőpaszta, aztat is hogyan postázza. Jolán döbbsen csendben bámulja a képernyőt, közben egyik kezével a fiola után nyúl, és beolvassa Helgának, hogy hát a szokott „skokräm för smidigt läder”-re gondol. Helga vidáman biztosítja róla, hogy hát persze, igen, az aztán egy hinnye, milyen jó produkt, a neki cipői is olyanok, mintha újdonságok lennének, pedig van köztük, ami már minimális tíz éves. Jolán néma megrendüléssel bámulja a képernyőt, de csak villódzó fényeket lát, homloka gyöngyözik az izzadságtól, torka elszorul. Helga meg is kérdezi néhány másodpercnyi csönd után, hogy kuzin, ott vagyol-e még? Halló, megszakadtál? Jolán nehezen szedi össze magát. Szárazon összetapadt szája lassan kinyílik, és elhaló hangon annyit nyög, itt vagyok. Helga újra kikiabál a hangszórókból: akkor aztat a cipőpasztát kügygek-e? Végül Jolán hallja saját hangját, amint meglepő határozottsággal válaszolja, hogy igen, sőt, ha lehet, akkor kettőt is, mert hamar elfogy.

Sacika és Manyika

Ha másnak nem is, Sacikának legalább szüksége van rá, gondolja. A fia lassan másfél éve felé sem néz. Biztos megint nyakig van a slamasztikában. Bezzeg ő megmondta rég, hogy ez lesz a vége, de hiába beszél a férfiaknak az ember! Palika is csak olyan, mint az apja volt: csak az ital érdekli, a játék és a nők. Pedig régen hogy utálta, ha az apja részegen

jött haza! Már egész kicsiként dühösen próbálta megvédeni az anyját, ha az apja csúnyán beszélt vele. Bár nemigen kellett szerencsére, mert Sándor – fénykorában Sanyika – inkább amolyan csendes részeg volt, az a fajta, akinek először a beszéde váltott át elmosódó összefüggéstelenségbe, aztán egyre lejjebb csúszott a fotelban, míg végül bele nem aludt az alkoholmámorba. Egyszer egy ilyen alkalommal többé nem ébredt fel. A szíve vitte el.

És aztán tessék, Palika is ilyen lett. Pedig talán még az érettségit is sikerült volna letennie, ha nem keveredik rossz társaságba. De nem hallgatott rá, elkezdett inni ő is, és kezdődött ez a lumpen élet, és az alkoholgőzös hortyogások. Aztán elköltözött otthonról, egymást váltották az egyre aljasabb alkalmi fusimunkák, az egyre lomposabb élettársak, az egyre kisebb és lepusztultabb albérletek, hogy az ember nem győzte követni. Aztán már se munka, se élettárs, se lakás. Ki tudja, hol töltötte Palika az idejét egyáltalán, főleg az estéket – mert a nappalok még eltelnének valahogy Manyika szerint, ha ott van a züllött kompánia az ember körül, de az esték... Az esték súlyosak és sötétek még neki is, így is, hogy itt van vele Sacika. Na, és persze a hidegek télvíz idején! Azelőtt Palika hetente benézett hozzá. És ő jól megetette. Ilyenkor sem sokat beszéltek. Palika csak habzsolt, az ételt leöblítette habzó sörrel, amit Manyika neki tartogatott a hűtőben, és már szedelődzködött is, éppen csak a markát nem tartotta. Azt is csak azért nem, mert Manyika magától is adott neki néhány ezrest. Utána megint nem jelentkezett napokig. Aztán a napokból hetek lettek, majd hónapok. Most pedig már április közepén lesz másfél éve, hogy utoljára látta Palikát. Kezdetben aggódott, mégiscsak a fia, az egyetlen, ráadásul, mondogatta magának és persze Sacikának, de aztán próbált minél kevesebbet gondolni rá. Eleinte ebédidőben ki-kinézett a körfolyosóra, aztán megszokta, hogy Palika is eltűnt az életéből.

Kész szerencse, hogy ott volt neki Sacika. Akkor vette magához, amikor Palika még hetente járt hozzá. Egyik nap, arcán a gyerekkorából ismert csintalan mosollyal, Palika büszkén beállított vele. Manyika nem is akarta annyira, nem való ebbe a lakásba, mondogatta. Aztán mégis belement. Most meg már el sem tudta volna képzelni az életét Sacika nélkül. Érte érdemes volt hajnalban kikelni az ágyból, még ha sajgott is mindene. Általában korán ébredt – ahogy öregedett, egyre korábban –, de ha mégsem, akkor Sacika gondoskodott róla, hogy felébredjen. Manyika úgy tett, mintha zsörtölődne emi-

att, de a kettejük közti beszélgetés hamarosan átcsapott becézgetésbe, aminek aztán se vége, se hossza nem volt. Együtt ettek, együtt nézték a tévét, együtt hallgatták a rádiót, együtt fogadták a postást a nyugdíjjal, együtt mentek vásárolni. És közben Manyikából egész nap egyre csak ömlött a szó. A becézgetések mellett folyamatosan kommentálta Sacikának, amit hallott a rádióban, látott a tévében, a lépcsőházban, az utcán, olvasott a Nők Lapjában vagy máshol. Megbeszélte vele, miye fáj aznap, ki jó ember és ki rossz, kinek lehet hinni és kinek nem, mi minden történik a nagyvilágban, a Szerelem rabjaiban és a Teresában, mit kell komissiózni, és milyen más restanciája van. Meggyőződése volt, hogy Sacika mindent megért.

És még volt valami, amit együtt csináltak. Kora tavasztól, amint elkezdett engedni a fagy, késő őszig, míg be nem állt a hideg, kirándultak. Hol a Tabánba mentek, hol a Gellérthegyre, hol a Margitszigetre. Most is, hogy végre enyhült az idő, és előbújt a nap, Manyika ráadta Sacikára a házilag nagy gonddal varrt kis kabátkáját, hóna alá kanyarintotta, és nekivágtak.

A tabáni domb alatti 18-as villamos megállójában ülnek épp, és figyelik a villamosokat, rajta az embereket. Manyika megbeszéli Sacikával, ki mit visel, ki milyen ember lehet, és vajon hová tart. Hogy milyen lengén öltöznek ezek a mai fiatalok, az a süldőlánka is ott, megfázik majd a veséje, de bezzeg most hiába is szól neki az ember, csak kelletti magát annak a langaléta fiatalembernek. Pedig mennyire el lesz keseredve öregkorában, hogy úgy fáj folyton a dereka. Így nézegetik együtt a világot, Manyika a hideg fémülésen, ölében Sacika – egymást melegítve. Sacika minden szóra figyel, Manyika mindent meg is oszt vele, ami eszébe jut. Közben egy középkorú nő jön a megállóba, rosszállóan méregeti őket. Arcára írva a vélemény a bolond vénasszonyról, ölében a hurkára hízott tacsóval. Megáll a két tini mellett, nem is bírja ki, hogy fontoskodva meg ne szólaljon: na, ez a vénasszony sem komplett! A lány és a fiú megvetően méri végig a nőt. Fanyalogva elfordulnak. Végül a fiú, ahogy befut a villamos, odaszól a nőnek: Mért, maga meg magában beszél, nem? Ez mennyivel komplettebb dolog már? Mire a lány vihogva felnevet, és felpattannak a járműre. A nő megsemmisülve álldogál egy darabig, aztán egy távolabbi ajtóhoz siet, és ott száll fel. Manyika szorosabban magához vonja Sacikát, és tovább magyaráz neki a szikrázó kék égnek feszülő budavári palotáról.

CSEHY ZOLTÁN versei

ZÁRKÓZZUNK BE

Zárkózzunk be a szagba, vagy a szemhéjak
mögé? Nem tudom,
hogy kell aprólékosat képzelni,
egyre felületesebb vagyok a szemhéjlezárásban, szaglásban,
aztán meg úgyis kezdeni kell valamit, és
nem egy mondatra gondolok, sokkal inkább a pusztá
ott levésre: mintáink azért vannak,
de a körülmények! Az anyag túl engedetlen,
a tér túl nyirkos, a szemhéj mögött pörög a pornó.

LASSÚ CIPŐBEN

Lassú cipőben jár a nyár.
Évszakfüggetlen indulatban
az indázó dúlás esélylatolgatása:
kiben hangosabb a szulák hártyatrombitája,
kiben érik be több búzatábla?

A TERÜLET

A terület megközelíthetetlen.
Saját homálya, saját fénye apad vagy nő.
Geometriája csak a spontán vegetációtól
sérül (tökéletesedik?). Pedagógiája nincs.
A szó avulása ilyen vegetatív
egy körülhatárolt mondatban.
Ahogy önmagára irányuló kételyeit
szaporítja. Árnyait, fényeit,
dróton, kerítésen,
falon, bokron, árkon, akadályon, vasfüggönyön,
akaraton, szenvedélyen túl. És
én most rögtön fennakadnék, nekimennék,
beleesnék, bezárnának, megölnének. Aztán
elhúzom a számat: száználmas vagy, de legalább
szépen tudsz vágyakozni! És tényleg.
Én, kérem, nagyon-nagyon szépen tudok vágyakozni.
Tanítani lehetne.

MÉHES KÁROLY

Gyászjelentés

Mérő a kórház padján ült, és nézte maga előtt a gyepet. Fűre lépni tilos, épp ezen a táblán merengett, majd, mint aki ezer éve erre készül, kibökte a pompás viccet: fűrelizni tilos! Hát tudod – magyarázta máris gondolatban Elzának, mert Elza nem volt erős a szóviccekben –, amikor nem szabad eljátszani a Fűr Elise-t. És már azt is hallotta: de hát mér' ne szabadna?

Mert nem.

Tilos.

Elza jött szembe a kavicsos úton. A nő ezúttal valamiért nem akarta, hogy bemenjen vele Jóskához. Mérő sosem tudta megérteni, hogy nevezheti valaki Jóskának a saját apját. De ez már csak így volt. Ő rendesen Papának szólította az apósát. Sosem tiltakozott ellene.

Na? – vette le a szemét a Fűre lépni tilos-ról.

Meg fog halni, közölte Elza, és lezöttyent mellé a padra.

Mérőnek úgy tűnt, mintha a nő szeme is azonnal a táblára tévedt volna. És tényleg így volt. Egyszerre hisztériázni kezdett. Mi az, hogy tilos, hogy rohadrának meg! Mért lenne tilos? Ha egy ötvenöt éves ember csak úgy meghalhat, akkor a szaros fűre mért nem lehet rálépni?

Elza felugrott, odarohant, ahol a gyep kezdődik, és páros lábbal ráugrott, majd, mint ahogy a cigarettacsikket szokás eloltani, szinte egyenként kezdte eltaposni a fűszálakat. Nesze, nesze, te is, dögölj meg, meg te is!

Aztán mintegy varázsütésre megmerevedett, és Mérőre meresztette a szemét.

Csinálj valamit, Apóka, mondta Elza könyörgő hangon. Őt bezzeg Apókának hívta, de már mióta, a legritkábban Gézának.

Aztán sikított egy nagyot. Nem halhat meg!

Hát persze, a PróKay Lóri bácsi! A festő!

Mérő tudta a megoldást. Legalább húsz éve történt, hogy az újságban fekete keretben megjelent, miszerint váratlanul elhunyt PróKay Lóránt, a neves festőművész. Fotót is mellékeltek hozzá, meg az életpályáját, magasztalták. Ott lakott egy emelettel a szülei felett, a műteli-remlakásban. Apró, fürgé emberke, aki korán megöszült, de jó egész-

ségnek örvendett. Dolgozott az istenadta, reggel, délből, este festett. És panaszkodott, amiért nem ismerik el az igazi tehetségeket. Akik jól tudnak helyezkedni, törleszkedni, azok viszik valamire. A magafajta meg... Mindig hozzátette: nincs benne harag, sem féltékenység. Ezek csak ténymegállapítások, kedves asszonyom. A szikár tények.

Az öreg Prókay legalább olvashatta, hogy milyen szépen búcsúztatnák. Ugyanis nem halt meg. Mérő Géza anyja hüledezve mutatta neki a nekrológot. Hát tudod, fiam..., és csóválta a fejét felháborodásában. Képzeld el, ha apáddal csinálják ezt.

Prókay Lóránt aztán évekig heherészve mesélte a történetet. Meghalatásának történetét, ahogy emlegette. Egész tisztességesen írtak rólam, meg kell adni. De azt a szívességet nem teszem meg nekik, hogy tényleg elpatkolok. Akinek halálhírért költik, ugyebár...

Most is élt még. Legalább nyolcvanöt lehetett már. Mérő Gézának időközben valóban meghalt az apja. Messze nem születtek olyan elismerő szavak az elhunytakor, mint amit az anyja esetleg remélt. Mindegy.

Most készen volt fejében a terv. Miképp mentheti meg Elza apját.

Szonntág a szerkesztőségben kissé húzta a száját. Ezért engem megbasznak, édesapám.

Egy kis mállór, mondd már! – csapott egyet a vállára Mérő Géza. Látott már ilyet a világ. Huncut sajtóhiba, hogy úgy mondjam.

Valaha együtt fosztogatták a templomi perselyeket, mágnessel. Szonntág nem mondhatott nemet, ő is tudta. Csak kérte magát.

És ki ez a tag?

Neked semmi dolgod vele, megírom, és hozom a fotót. Csak jelenjen meg, lehetőleg még holnap.

Az biztos, hogy nem megy.

Jó, akkor holnapután.

Jóska feltette a szemüvegét.

Na, mutasd.

Lassan, kíméletlenül lassan olvasta a gyászjelentést. Mérő látta, hogy a cikk aljáról a szeme rögvést visszaugrik az elejére. És kezdi újra. Legalább háromszor végigböngészte. Aztán, még mindig maga előtt tartva a lapot, megszólalt.

Nem találtak egy frissebb képet. Ezen harmincöt vagyok. Sose szerettem festeni magamat. A barmok, tette még hozzá.

Elza otthon először üvöltött. Már reggel hat után kezdték hívogatni, hogy mi ez, a Jóska meghalt? Ilyen hirtelen?

Mérő csak akkor adta elő az egész történetet. Lerohant a ki-
oszkba, és hozott egyszerre öt példányt.

Meglátod, ez fogja megmenteni!

A főorvos úr dél tájban lépett a beteg szobájába.

Hogy van? – kérdezte.

Jóska az előtt heverő újságot kezdte paskolgatni.

Eddig huszonketten hívtak. Mind ugyanazt mondták.

Gratulálok.

Egészen mást, mint amit maga mondott.

Gondolom. És most?

Ennék egy kis székelypóztát. A lányom nagyon tudja, a ve-
jemnek is a kedvence.

Rendben, egyen csak. Odalépett Jóskához, és megfogta a csuklóját,
ösztönös mozdulattal, megmérte a pulzusát. Mondhatni, tökéletes.

Ebben a pillanatban megszólalt a férfi mobilja, a Torreádor-
dal volt beállítva csengőhangnak.

Várjon! – súgta oda a főorvosnak, ezt figyelje. – Halló. Én hát, a leg-
személyesebben. Még szép, hogy élek. Tudod, ki teszi meg ezt a szí-
vességet. A nyomda ördöge, vagy minek mondjam... Úgy, úgy, ahogy
mondod, édes öregem. És ez így is lesz, nekem elhiheted. Fogunk mi
még együtt ücsörögni a Korzóban. Biza. Ég áldjon, Ferikém...

Lehet, hogy rám itt már nincs is szükség, vont vállat a főorvos úr.

De nincs harag?

Ugyan már...

Ha túléltem, akkor se?

A főorvos felnevetett. Azt azért még meglátjuk. Lehet, hogy
berágok egy kicsit.

Mérő Géza a Für Elise-t dúdolta, miközben hazafelé igye-
kezett. Vett egy jobb fajta bort, meghívta ezt a szerencsétlen
Szonntágot ebédre. Tényleg adtak neki egy fegyelmet az „elbal-
tázott gyászjelentés” miatt.

Székelypóztát főz az asszony, mondta. Kaja után úgyis be-
megy a kórházba, visz belőle egy adagot a Jóskának.

Annak, aki meghalt? Illetve nem halt meg, csak izé...

Annak. Látod, már székelypóztát is ehet. Mi meg elszopo-
gatunk egy üveg vöröset.

Jó, szopogassunk, egyezett bele Szonntág megadóan. Aztán
megnézte az óráját. Még tíz sem volt. Vasárnap sosem kelt fel
délnél előbb.

KÁNTOR ZSOLT

Juhász Ferenc-apokrif

A költő, akit Isten minden pillanatban megihletett,
hogy tágítsa a beszűkült honi látóteret,
megmutasson egy szeletnyit a teljességből.
Kreáljon mindenség-makettet szóból,
ősz pirkadatból nyarat,
virágsziromból és hangok szövetéből
egy másik, mélyzöld színű világot.
Zenét komponáljon sárból és adrenalinból,
szövegek csiga-alakú, spirál-sejtcsomóiból,
mítoszt és gnózt.
Az apokalipszis-grafikus szavaival
rajzolta meg az Univerzum-kinyilatkoztatást,
mint szénceruzák, koptak el a keze alatt
a mondatcsonkok.
Hiába csípte kígyó, darázs,
ahogy a pergamenen, sorról sorra haladt,
spirituálissá égette a láz.
Titok-felfedező lett.
Angyali írnok.

GRENDEL LAJOS

Bukott angyalok

2.

Az elbeszélő éppen Párizsban volt egy felolvasáson. Változott a kor, már nem volt az a Párizs, mint az ötvenes és hatvanas években. A művészetek átköltöztek New Yorkba meg Berlinbe, Párizs pedig megmaradt egykori fénykorra tükörképének, a húszas és harmincas éveknek, s az elbeszélő úgy járt a Dome-ban vagy a Selectben, mint valami múzeumban. Május volt, a Rue Bonapartén lakott az emeleten, a Magyar Intézetben. Egy csodálatos, tíz év körüli vak gyermek készült a keddi esti zongorafellépésére, míg a szomszédban festőházaspár lakott, és ha késő este hazajöttek (többnyire nem egyedül), olykor rumlit csaptak hajnalig. De az elbeszélő nem törődött vele, vidám volt és gondtalan. Még a májusi eső sem zavarta. Egy órát zuhogott, aztán kisütött a nap, és megajándékozta azzal a finom melegséggel, ami nem áprilisra, de nem is júniusra, csakis májusra volt a jellemző. Áthatol az ingen a meleg, de az ember még nem érzi úgy, mintha tüzes kemencében lenne.

Öt napot töltött Párizsban. Egy regényből olvasott fel, a saját ízlése szerint közepes regényből, amelyet viszont a franciák szerettek. Voltak vagy huszan-huszonöten, a nézőtér éppen csak félig telt meg. Mikor elkezdődött a felolvasás, valaki beosont a nézőtérre, és az elbeszélőnek hirtelen felgyorsult a szívverése. Lőrinc volt az. Egyedül jött, és az utolsó sorban ült le, a félig-meddig homályban. Testben meghízott, és kicsit megöregedett, de az arcvonásai nem változtak. Az elbeszélő tudta, hogy Lőrinc a felesége halála után fölégetett minden hidat Pozsonyban, és külföldre utazott, de azt nem tudta, hogy hová. Minden kapcsolatot megszakított nemcsak az ismerőseivel, de a legjobb barátaival, köztük az elbeszélővel is. És most hirtelen fölbukkant, mint a rég elfeledett múlt egyik kísértete. Az elbeszélő örült neki, és ugyanakkor tanácstalan volt. Mit lehet a múlttal kezdeni? Még nem tudta, hogy holnapután reggelre gyökeresen megváltozik az életfelfogása, a múlt fokozatosan a jelenbe lép, és azt száz darabra töri, mint az üveget, amelyen az elbeszélő negyven éven át látta a világot. Mert egyelőre csak a felolvasás volt, s még az innenső par-ton voltak. Még minden látszólag rendben volt. Lucette, az előadónő

meglehetősen színpadiasan adta elő azt a jelenetet, amikor György szakít az apjával (mármint a regény szerint). Gesztikulált és kiabált, holott az elbeszélő fojtott, rejtett és visszafojtott drámai erőnek képzelte el a szakítást. De az lekötötte a francia közönséget, úgy látszik, ezt így kell előadni – legalábbis Franciaországban. Lőrincből egy sötét folt látszott. Egyszer csak fölkelt, és elment. Mint utólag kiderült, csak cigarettázni. Amikor visszajött, Lucette befejezte az előadást. A közönség enyhén tapsolt, nem lelkesen, csak mintegy udvariasságból, hogy mégsem volt annyira dögunalmas a felolvasás.

Az est végeztével elmentek Lőrincsel a Café de la Mairie-be, a Saint-Sulpice szomszédságába. A kávézó szinte üres volt. Az első benyomása az volt, hogy Lőrinc az elmúlt hat-hét évben megváltozott, szűkszavú lett és komor. Csalódott volt és boldogtalan, hogy nem találja a helyét Párizsban sem? Hajaj, az ilyesmiben nem téved az ember... Lőrinc fényképeket mutatott. A kis Vera fényképeit.

– Még csak tizenöt éves – mondta. – Már egy éve nem bírok vele. Egyszerűen kisiklott a kezemből... Vagy csak megöregedtem?

– A kamaszlányoknak úgysem parancsolhatsz. Azoknak már túl sok eszük van – mondta az elbeszélő.

– Egy arab udvarol neki. Egy felnőtt arab. – És az elbeszélő érezte, hogy megremeg a levegő körülötte – Én nem szeretem az arabokat. Azt hiszem, hogy az élet megváltozott. – És elgondolkodott – Gonoszabb lett. Az egész világ gonoszabb lett. Vagy csak én lettem érzékenyebb?

Az elbeszélő is szomorúan állapította meg, hogy a „kis Vera” már a múlté, magyarán, sokkal több ősz hajszál van Lőrinc és az ő fején is, mint amikor a kis Vera még kis Vera volt. Afféle langaléta lett, szőke haját lenyíratta és befestette feketére, és az arcvonásai durvábbak lettek, talán a fekete ajakrúztól, amit bőven kent az ajkára. Pedig annak idején helyes kislány volt, afféle Szűz Mária kicsiben. Hogy oldja Lőrinc komorságát, pozsonyi történeteket kezdett el mesélni, ha úgy tetszik, vicceseket. A pozsonyi történetek egyáltalán nem érdekelték őt.

– Itt lakom a rue du Bac-on a Boulevard Saint-Germaintól jobbra, a Szajna irányában. Az első ház a jobboldalon. Eljössz hozzám? Na, nem ma este. Holnap.

Az elbeszélő habozott. Tulajdonképpen nem volt programja a másnapi estére.

– Elmondok neked valamit, amit még soha nem mondtam el.

Az elbeszélő elmosolyodott:

– Valamit titkolsz előttem?
– Hát persze. Csupa titok vagyok – mondta, és először a nap folyamán elmosolyodott.

Szó se róla, Lőrincnek számtalan jó tulajdonsága volt, például segítőkész, udvarias, előzékeny, szóval minden, amivel meg lehet nyerni egy embert – látszatra. De a legtöbb releváns dolgot kulcsra zárta, még hozzá hétlakatos kulcsra. Az elbeszélő gyanította, hogy a hétlakatos kulcs rá is vonatkozik.

– Sosem beszéltem róla – mondta egy pillanatnyi bizonytalanság után. – Persze lehet, hogy holnapig meggondolom magam – figyelmeztette. – Hiszen olyan mindegy... Azt hittem sokáig, hogy a racionális ész mindent megold, hogy csak helyesen kell megragadni a problémát.

– És helyesen ragadtad meg? – kérdezte az elbeszélő.

– Ah, dehogyis. A problémát lehetetlen helyesen megragadni. Ahhoz Isten kell, vagy Allah kell, vagy isten tudja, mi kell.

– Ja persze! Isten léte, legalábbis, bizonytalan... Ezt akarod mondani?

– Olyan távol van, de olyan távol... Erkölcsös és erkölcstelen lenullázza magát. És ez nyugtalanít.

*

Persze az elbeszélő nem először járt Párizsban, egyesek szerint (akik még sosem jártak ott) úgy odanőtt az elbeszélő szívéhez, mint egy szemölcs vagy mint a futballistához a labda (ezt gúnyból mondták, de egy kicsit irigykedve). Másnap délben kelt fel, és a délutánt egyedül töltötte a Tuileriák kertjében, majd a metrón átment a balpartra, és korán megvacsorázott a Cartier Latin egyik kínai éttermében. Lőrincsel hétre beszéltek meg a

találkozót a Deux Magot-ban. Valaha a Deux Magot és a Flore az egzisztencialisták törzshelye volt, de mostanság inkább amerikai turisták jártak ide, és fogalmuk sem volt az egzisztencialistákról. Általában fogalmuk sem volt a város rejtett titkairól... Ők csak Párizst látták, mondhatni lenyűgözte őket, de a látvány mögött alig voltak kíváncsiak valamire. Lőrinc alaposan elkésett. Hétre beborult, és esni kezdett az eső, az elbeszélő pedig majdnem feladta. Ült az üres kávéscsésze mellett, a föléje rakott, kifeszített ponyván kopogott az eső, a pincérek jártak-keltek, mint valamiféle jancsibabák, s az egyik amerikai turista a kutyáját dicsérte, azt mondta róla, olyan öreg már, hogy az emberi beszédet is érti. Hét óra már jócskán elmúlt, de még világos volt. Egy fiatalasszony esőkabátot tett a fejére, hogy meg ne ázzon. Odébb a járókelők türelmesen várták, hogy a lámpa zöldre villanjon a rue de Rennes-nél – szóval minden úgy működött, mint általában szokás, egyedül Lőrinc nem volt sehol. Az ember változik. Semmi sem marad a régiben, gondolta némi nosztalgiaival. Párizs nem Berlin. Párizsban mintha tíz centiméterre a föld felett járnának az emberek – már az apró gyerekek is. És Berlinben sokkal szomorúbbak, már az apró gyerekek is. Berlin egy szomorú város.

Végre úgy húsz-huszonöt perc késéssel fölbukkant a Deux Magot sarkán, esernyőt is hozott, pedig amúgy tornacipőben volt, mely hamar átázott.

- Bocsáss meg, de elaludtam – mondta.
- A lányod fölébreszthetett volna.
- A lányom Hollandiában van – közölte. – Méghezá egész héten. Az iskola szervezett egy amsterdami és rotterdami kirándulást... Én pedig összeviszsa alszom. Ha nem megy éjszaka az alvás, nappal pótolom.

Majd a rue de Bacon, föl a csigalépcsőn... Egy emeletet kellett mennie, régi ház volt, iszonyúan csikorogtak meg nyikorogtak lépcsők, bármennyire is körültekintően lépdelt. De Lőrinc megnyugtatta: a földszinten éppen nem lakik senki, a második emeleten pedig süket a vénasszony, még a tarackágyú lövését sem hallaná. Lőrincék két szobában laktak meglehetősen zsúfoltan, a sok múlt századi asztalt, széket meg bútort kerülgetnie kellett, mint egy balett-táncosnak. Lőrinc elmondta, hogy tavaly

költöztek ide, és ha minden rendben megy, még három évig maradnak. A lakás tulajdonosa elvállalt egy állást Argentínában, és négy évre szól a szerződése. A sok kacat az övé.

– Kérsz egy teát? Zöld tea van meg fekete.

– Csak úgy ideadta a lakást? – kérdezte az elbeszélő, mert valahogy nem találta rendben a dolgot.

– Ismerősöm – mondta, nem túlságosan határozottan, mire az elbeszélő azt a következtetést vonta le, hogy Lőrinc nem egészen mond igazat. De hagyta úszni a dolgot: nem föltétlenül ezért jött ide. – Grenelle-nek hívják. Nem ismered – mondta még.

Hazudott? Vagy nem hazudott? Persze lehet, hogy Lőrincnek megváltozott a szokása. Minden változik, ezt saját tapasztalásából tudta. Lőrinc hét évvel ezelőtt még vidám férfi volt, Verával (a nagy Verával) klappoltak a dolgok, és ha Vera él, egészen másképpen fest a dolog. Például nem találkozik Lőrincsel Párizsban, mert Lőrinc csak útikönyvekből ismeri Párizst – szóval boldogan él, amíg meg nem hal. Hát ez most gyökeresen megváltozott. A szobából elnézte, ahogy a konyhában matat a teával. Lassan mártotta be a forró vízbe a teát, lassan készítette oda a cukrot, és ez a lassúság nem nagyon volt odavaló, mintha kicsit részeg lenne. Persze tudta róla, hogy néha egészen másképp jár az agya, de erről inkább hallgat. Hiszen amit megfogott az agyával, a következő pillanatban gyakran úgyis elengedte. Igen, fölmerült egy probléma anélkül, hogy alaposabb vizsgálat tárgyává tegyék. A gondolkodás is szabadság – mondta egyszer Verának, amiből persze az semmit sem értett. – Ha a gondolkodás szabadság – mondta Vera némi éllel –, akkor te vagy a legszabababb ember. Csak rá ne fázz! – Az elbeszélőnek ez jutott eszébe, miközben Lőrinc a teával vacakolt. Házasságuk hosszú ideje alatt annyira hozzásimult Vera az érzékeny Lőrinchez, hogy elmentmondani is képes volt neki, pedig az ellentmondást nemigen szerette.

– Hozok bort is – mondta Lőrinc –, de egy kicsit később. Van egy remek burgundi Merlot-m.

vekednek az árnyak, mindenekelőtt Lőrincé, mert folyton mozgott, mint a sajtukucac.

– Nem kellene veled beszélnem – mondta –, de kikívánczozik belőlem.

Az elbeszélő barátságos arccal hallgatta.

– Én tehetek mindenről – folytatta. – Valahogy úgy, hogy az Úristen játékszere voltam... Úgy gondolom, hogy Vera haláláról én is tehetek.

– Milyen értelemben? – kérdezte meg az elbeszélő. – Talán átadtad neki az agydaganatodat?

– Persze, hogy nem – mondta ingerülten Lőrinc. – De a legkülönbébb dolgok egyszer csak átalakulnak. Mintha az intuíció vezetné őket. Vagy valami szellem... Átalakulnak és összeállnak olyan halmazzá, amely már nem törődik az akaratoddal.

– Ostobaság – mondta az elbeszélő. – Ha Isten van is, nem ilyen értelemben van.

– Persze, én is ezt gondoltam sokáig. De rájöttem, hogy lehet, hogy tévedés volt ez az egész. Sokszor azt hiszem, hogy nem is ismertem Verát. Különös, nem?

De az elbeszélő is sokféle Verát látott maga előtt, és az, hogy Lőrinchez viszonyítva csak felületesen ismerte, még nem jelentett semmit. Sőt! Bizonyos értelemben jobban ismerte Verát, mint Lőrinc, mert Lőrinc az erdőben bolyongott, és a sok fától nem látta az erdőt. Magyarán: a felesége volt éjjel és nappal, míg az elbeszélő látszólag felületesen, és mégis jobban ismerte. Vera olyan volt, mint egy jóbarát, de amellet nem kötötte az elbeszélőhöz semmi. Ellentétben Lőrincel, akinek a felesége volt. Micsoda különbség, állapította meg. Például ismerte a nyafogós Verát. A vidám Verát. A szomorú Verát. Mindazt, ami volt, a körmét rágó Verát, a légycsapó Verát, a hisztis Verát s a gyöngéd Verát, bár ez utóbbiról csak elképzelései voltak. A Vera lelkét, ha szabad így mondani. És Lőrinc folytatta:

– Vera nem élte meg azt a kort, amikor a test és lélek végleg különválik. Amikor a test öregedni kezd, de a szellem újra meg újra magába szippant olyan tartományokat, amiről korábban még fogalma sem volt.

– Ezt hogy érted?

Lőrinc vállat vont. Úgy látszik, a hét év mégiscsak hét év, s Lőrincnek nem volt hangulata hülyéskedni. Nem lehetett ott abbahagyni a társalgást, ahol hét évvel ezelőtt megszakították.

– Ezt, bármilyen furcsa, az apósomtól tudtam meg. Ő átélt mindenfélét. Még kommunista is volt. Megjárta a maga poklát ő is.

Persze a pokol az pokol, akár a fekete arcát mutatja feléd, akár az izzó lángvöröst. Az elbeszélő sejtette, hogy Lőrincnek a fekete is kijutott, meg a lángvörös is. De egy picit. Éppen csak úgy, hogy megkarmolódjon egy kicsit. Az elvesztett illúziók nemcsak romba dőntenek. Az esetek egy-két százalékában új embert faragnak belőled, komorot, cinikusot, önteltet. De van egy másik megoldás is, és sok dologra ezután kezdesz igazán figyelni.

– Vera halála után többször is meglátogattam az apósomat. Furcsa dolog, de a többszöri együttlét megváltoztatott engem is. Utólag szinte szégyelltem magam, hogy milyen felületesen ismertem a dolgokat. Ő tanított meg rá, hogy ha a test öregszik is, a szellem egészen másképpen működik... Az apósom tizenhét éves volt, amikor a háború befejeződött.

– Ezzel mit akarsz mondani?

– Hogy még gyerek. Tizenhét évesen egészen másképpen gondolkodsz, mint, mondjuk, huszonehét évesen... Teljesen másképpen gondolkodsz, például, a nőkről. Még nem ismered a nőket. Ha úgy tetszik, egy nagy szűzhártya vagy... És egyszercsak belekeveredsz egy háborúba, amely nem is a te háborúd. De a haza hív! – mondta gúnyosan. – Érted ennek a hívogatásnak a nagyszerűségét és a cinizmusát? Érted ennek a perverziónak?

Az elbeszélő legszívesebben felnevetett volna, de a helyzet a legkevesbé volt alkalmas rá. Lőrinc – lehet, hogy szándékosan – túlادagolta patetikusan a következő részt, amely az apósáról szólt, a Tocsekről, amibe belekeveredett ártatlanul, jóllehet az ártatlanság olyan, mint a szűzesség. Éjjel-nappal arra gondolsz, hogy hogyan szabadulsz meg tőle. És végre sikerül, és egy pillanatra elsüllyednél a pokol fenekére. Szóval állt a tizenhét éves apósa, a Tocsek egy német város kaszárnyájában, és úgy tűnt

neki, hogy álmodik. Álmodik, mert tizenhét éves volt, és vége lett a háborúnak, melyben egyszer sem használta a fegyverét, egy MP38-as géppisztolyt. Az amerikai tiszt azt mondta, tűnjének a fenébe, gyerekekkel még fogságban is csak bajok vannak. Ott álltak valahol Közép-Németországban egy ripityára bombázott város szélén, a vasút még nem működött, hát gyalog vágtak neki az útnak. Heten voltak, mind tizenhat és tizennyolc évesek. Rájuk szabadult a szabadság, mondta Tocsek, azt sem tudtuk, mit kezdjünk vele. És ha sok száz kilométerre végre hazaérünk, vajon mi vár ránk? Arról nem is szólva, hogy ugyan a háború véget ért, boldogok voltunk, mert megúsztuk.

– Az apósom tizenhét éves korában lépett a bűnbe, és ezzel, akaratlanul, megmentette a bőrét, de elárulta az igazságot, vagy amit annak gondolt. Hiszen az igazság... – mondta Lőrinc csúfolódva – Hiszen mi is az igazság? Nem lehet az, hogy az igazság csak egy halom eszme, melyet megfogni éppen olyan illúzió, mint a kettőről azt mondani, hogy három?

Kett Groza János festménye

CSUHAI-BARNA REBEKA versei

decemberi térszelet

a hangtalan nyugalom
meg-meghajlik,
lapos, lusta hullámként
érinti meg
a kipárnázott
határokat,
fényben úsztatja
a védelmező
tér-szeletet.

idegen jég

zaccos eszpresszó sárga habját szürcsölve,
cigarettaival a kézben a sűrű, kajánul vigyorgó
eső-fátyolt nézed, beleszédülsz.
közben arról álmodozol,
hogy sáfrányszín-sivatagban
az izzasztó napkorongba hunyorogsz,
ruhát, kendőt, kavicsal teli szandált igazgatsz.
de hópor pereg minden mozdulat nyomán,
szítál, majd betemet a csípős-idegen jég.

jelenet

kávé és sütemény ízű
csönd,
ízlelgetem,
az ablakon át
meggyfa bámul rám,
lombja dévajul
hajlong,
mintha sámántáncot
járna,
megbabonázza
az arra pillantót
és azt a két sapkás alakot,
akik a téren
csoszognak át halkan
valami fontosról diskurálva,
szembogaruk
avar-szagú félhomályban
fürdik,
egyikük kavicsba rúg,
az pörögve tovarepül
egy csatornanyílás felé,
borong
valami
délutánféle.

ostinato

a napokat a kenyeret a tárgyakat a
port a sebeket a fejedén a lüktető
ereket a bort a szeleket a kabátodon
a zsebeket a szemed tükrében a
szememet a nyálás szájcücskődön
a kósza szavakat a parkettán a
nadrágod a mellette heverő elveid
a tétova akarást ahogy láttamozol
ahogy tovaszédülsz az ízéd a kezéd
a csókszagú élettered az ablakod a
tükröd ahogy fintorogva
törlöd két vállrándítás közt
cinkosan pislogva önmagadra
mert olyan bántóan ismerős talán
én lehetnék az aki a párafoltot a
maszatos üvegre lehelve a napokat
a kenyeret a tárgyakat a port az
ereket a szavakat a szájcücsköt
a nyálat a nadrágot az ablakot
tükröt ami mindent látott

teaidőben

füstként száll föl az agyból a gondolat,
majd víz lesz belőle, cseppje angyalkék,
szárnyaival fehér mocskot seper le,
reményt porol, bagóért,
körbejár puha talpaival,
közben makacsul ágál, pöröl.
a szoba csendje gigantikus,
csak a felrázott párna zavarja meg néha,
oldalán a kikandikál egy tollpihe:
a vége szúrós, fenyegető.

a tükörben épp csak a sarkam látom,
és ahogy tétova mocorgással kúszik
az ablakon egy apró lény,
hirtelen leesik a padlóra,
halála a hangtalan semmi.

félálom

koraesti sápadtságban két szem krumpli
pihen a tányéron,
inged gyűrött, zsírfoltok ülnek a galléron,
hajszálaim nyakadra tapadtak,
homlokodon pihegond,
ujjaiddal szorosan fonsz körül,
mint kisgyerek, ki félve szorítja játékát.
félálomban verset szülök,
betűk potyognak a bolyhos szőnyegre,
szavakká dagadnak, idomaik telnek.
Leolvasnám mind, ha nem húzna le
a narkotikus, mézsűrű álom és te benne.
A reggeli csendben bódultan lélegzünk,
puha szemhéjzsálum fenyegelve rebben,
figyelem, ahogy féltve őrzöl a tenyeredben.

PONGRÁCZ MÁRIA

Hátulsó pár előre fuss...

A sor végtelennek tűnt. Kanyargott, kígyózott a meszesességbe. Aki nem állt be a sorba, magára maradt, a mellékösvényre szorította a menetelők tömege. A névtelenségbe, ahonnan aztán nagyon nehéz volt visszatérni. Ha valaki lekanyarodott az útról, már nem tudott rátalálni, vagy már késő volt, vagy mások foglalták el a helyét.

Ők ketten, a férfi és a nő, egymás kezét fogva haladtak a sor végén. Leghátul. Utolsók voltak. Előttük sokan meneteltek. Egyesek futólépésre váltottak, s megelőzték a velük vonulókat. A hátulsó pár csak arra vigyázott, hogy megőrizze ezt az utolsó helyet, ne szakadjon le. Erőlködtek, támogatták egymást. Lassan, de biztosan haladtak.

„Hova igyekszünk?”, kérdezte a nő. „Miért nem pihenünk meg egy kicsit?”

A férfi nem válaszolt, de még erősebben szorította a nő karját. Elhatározta, hogy magával viszi, minden áron. Ha kell, ölbe veszi, de nem hagyja letérni az útról. Ez mindennél fontosabb számára. A legtöbben egyedül törtetnek előre. Csak maguknak akarják a babérkoszorút, akár egy sportversenyben. Elismerésre, győzelemre vágynak, ez hajtja őket, hogy a sor elejére kerüljenek.

Sokan vannak, de első csak egy lehet. Ezt tudják ők is, mégis elszántan igyekeznek tartani a ritmust.

Már nem is tudják, mióta haladnak így kettesben. Érzik, hogy rájuk telepszik az idő. A nő a gyengébb, egyre nehezebben cipeli az éveket. Amikor fiatal volt, úgy szökdelt, mint az őzike. Hajladozott a teste, miközben átugrott egy-egy szakadékon. Akkor még semmiség volt legyőzni az akadályokat.

Szerette a nőt, nem is gondolt arra, hogy egyedül könnyebb lenne a menetelés. Mindig fiatalnak akarta látni. Majd, ha célba

érnek, megitatja az örök élet vizével, varázsszavakat suttog a fülébe. Visszafordítja az időt.

Néha elért hozzájuk is egy-egy kósza hír. A sorban, mint egy távirópóznán érkeztek a jelentések. „Az első már kidőlt, feladta a versenyt!”

Az utolsó párral nem foglalkozott senki. Mindenki csak előre nézett. Azokat kell megelőzniük, akik előttük haladnak.

A cél még messze volt, mint délibáb integetett a távolból. Felködlött, csalogatta a menetelőket. Reménykedve hajszolták az illúziókat. Tekintetükkel csökönyösen kutatták a messzeséget. Felgyorsították lépteiket, fékezhetetlenül haladtak előre.

Az utolsó pár nem irigyelte az elsőket. Jó volt tudni, hogy mások előttük haladnak. Mindenkinek van helye a Nap alatt. Ők sokévi munkával vívták ki maguknak, hogy végre beállhassanak a sorba.

A legszebb az volt, amikor együtt álmodoztak. Kitárták vágyaik kapuját, szabad volt az út, lemerülhettek lelkük legmélyére is. Ilyenkor nem is gondoltak a versenyfutásra, marasztalták a pillanatokat, az érzéseket. Fürödtek egymás fényében. Úgy érezték, övük az egész világ...

A nő egyre nehezebben haladt. Lábaira láthatatlan súlyok tapdaltak, de nem engedte el a férfi kezét. Sajgott minden porcikája, mégis mosolyogva küszködött a fájdalommal, hogy tovább és egyre tovább haladjon a férfi mellett.

A sor elejét nem lehetett látni. Elnyelte a láthatár. Csak elképzelték, hogy milyenek lehetnek az elsők. Kitartó, szívós emberek. Fejük fölött hatalmas babérkoszorú lebeg. Játszik velük, még nem akarja, hogy viseljék, csak azt, hogy a bűvöletébe kerüljenek. Varázskoszorú, hol eltűnik, hol ismét megjelenik. Aztán, ha végre megérintik, kisiklik a kezük közül, és még magasabbra emelkedik, hogy minél nehezebb legyen elérni.

Az út mindkét oldalán gyülekeztek az emberek. Bámáskodók fala vette őket körül. Nem hajrázott senki, nem biztatták,

hogy küzdjenek, hogy előre fussanak. Némán figyeltek. Tekintetük éhesen kutatta, mikor történik valami váratlan esemény a sorban. Talán azt várták, hogy valaki elessen, vagy feladja a küzdelmet. Szenvedésre, kiáltozásokra gondoltak, a legyőzöttek fájdalmára. Nem értették, hogy ezek miért szaladnak, miért álltak be a sorba. Biztosan bolondok. Nem ők, csak gondolataik tévelyegnek az úton. Megrészegültek saját álmaiktól, és nem tudnak kijózanodni. A verseny nyertese nem kap jutalomdíjat, nem gazdagodik meg. Szegénységben, nélkülözésben tengeti majd hátralévő napjait. Úgy néznek majd ki, babérkoszorúkkal a fejükön, mint a madárijesztők...

„Bolond vagyok!”, sóhajtotta a nő, miközben tovább erőlködött, hogy lépést tartson a férfival. Miért kell ilyen eszeveszetten menetelni? Megállhatnának. Leülhetnének egy-egy kedves emlék mellé. Felidézhetnék például az első találkozást. Gondolatban elmehetnének a hegyek közé, szédülten csodálnák a sziklákat. Az eget, mely olyan közel van hozzájuk, hogy megérinthetnék. Csillagokat gyűjthetnének a markukba...

„Letérhetnénk az útról”, gondolta a férfi. „Egy árnyas fa alatt találnánk menedéket, leheverednénk a pázsitra, hallgatnánk a madarakat, beszívnánk a mezei virágok illatát. Aztán szeretkeznénk, forrón, vadul, mint egykoron. Nem törödnénk semmivel.”

Egy újabb kanyarnál döbbsen vették észre, hogy egyre kevesebben haladnak előttük. Biztosan sokan nem tudtak ellenállni a csábításnak, hogy megpihenjenek, szünetet tartsanak. Hagyták, hogy megelőzzék őket. Beletörődtek, hogy nem lehetnek elsők. „Nagyon szomorúak lehetnek azok, akik feladják a küzdelmet. Lelküket sebezni meg a lemondás. Nem tudnak megkönnyebbülten felsóhajtani, és azt mondani: 'Legalább megpróbáltuk!' Az utolsóknak is megnyugvást hoz, hogy nem álltak ki a sorból. Nem lettek szegény, álmaiktól megfosztott emberek” – gondolta a nő.

„Nem állunk meg!” – mondta a férfi. Biztatta a nőt, húzta maga után, mintha összeláncolták volna. Kezének szorítása bilincsbe verte. Érezte, hogy sajnál a csuklója. A fájdalom aztán átjárta egész testét. A lábait már nem is érezte. Mintha leváltak volna róla. Az idegen testrészen azonban tovább mozgott. Követte a ritmust.

Megszállottan, szédülten haladtak tovább. Derült ég borult rájuk. Fényt szórt a fejükre. Nem volt egyetlen fodros felhő sem, amellyel játszhatnának. Talán megéreztek a felhők, hogy már fogytán az erejük. A kapzsi menetelés lassan felfalja minden energiájukat.

Miért nem követi őket senki? Mögöttük a végtelen pusztaság. Ha kiállnának a sorból, szétnyílna a föld, elnyelné lépéseik nyomát is. De valakinek el kell játszania az utolsó pár szerepét. Erre őket választotta ki a sors?

„Ha célba érünk”, mondta a férfi, „meglátod, hogy megváltozik minden. Megszabadulunk az örökös meneteléstől. Nem törődünk azzal, hogy előttünk mások is vannak. Nem kell mindenáron megelőznünk őket. Akkor már csak a gondolataink és vágyaink rohannak tovább, a testünk megpihen, békesség szállja meg a lelkünket!”

A nő elképzelte, hogy milyen lesz ez a végső állomás. A férfi széles mellén pihen, beszívja bőrének ismerős illatát. Éhesen tapad ajkával ajkához. Az égen ismét megjelennek a bárányszerű felhők. Táncolnak, közben állandóan változtatják alakjukat. Medvebocok, őzikék, halak, tarajos hullámok lesznek. Vidáman játszadoznak a napsugarakkal. Néha eltakarják a fényt, aztán nevetve eltávolodnak, és hagyják, hogy rájuk zuhogjon a ragyogás. Fogócskáznak velük is. Gondolataikat kergetik. Belopóznak álmaikba...

Az út egyre magasabbra vitt. Előbb dombokat varázsolt eléjük. A föld lágyan hajladozott, puha pázsitszőnyeg terült lábuk alá. Megkönnyebbülten sóhajtották, hogy ez nem akadály, lépéseiket szinte magával viszi a lassan emelkedő út. A síkság egyhangúságát megtörik a bársonyos, zöld dombok. Mintha sok száz bölcső ringatózna velük. A távolból egy régi dal szállt feléjük: „tente, baba, tente...” Gyermekkoruk örömei vették körül őket. Egy ideig megfelleltek mindenről. Meneteltek az emlékek mellett, vidáman. Ha nem lennének olyan fáradtak, táncra is perdülnének. Aztán hemperegnének a zöld pázsiton, bújócskázának a bokrok között...

számtalanszor játszotta ő is. Akkor egy kisfiú kezét szorította, úgy szaladtak, hogy nem állíthatta meg őket senki. Nem ismerték az akadályokat.

„Már nem lehet messze a cél. A menetelés véget ér egyszer” – gondolták.

Váratlanul megjelent előttük egy másik délibáb. Sziklás hegyet varázsolt eléjük. Olyannak tűnt, mint az égbe vezető létra. Szürke, hegyes kövekből volt kirakva. A láb megcsúszhat, kőlavínát zúdíthat arra, aki megpróbál feljutni a hegyromra. Sehol egy bokor, egy faág, amelybe meg lehetne kapaszkodni. A szellemek hegye ez, a rossz álmoké.

Megtorpantak. Kémlelték a meredek csúcsot. Senki sem volt fenn a tetőn. „Talán lezuhantak, mielőtt felértek volna, vagy már feljutottak az égbe, és onnan néznek le rájuk győzedelmesen. Az elsőket ezért nem lehet látni” – gondolták.

Csak ők, az utolsó pár állt a hegy aljában. Még mindig egymás kezét fogták, de már nem akartak tovább menetelni. Két elcsigázott test remegett az utolsó állomás előtt. Az álmaik is mintha megmerevedtek volna. Eddig, és nem tovább! – hallatszott a magasból a parancs. – Kővé változnak ők is, ha megérintik a sziklát!

„Most mi lesz velünk? Visszafordulunk?” – kérdezte a nő.

A férfi nem szólt. Nem akarta kimondani, hogy vége a menetelésnek.

Farkasszemet nézett a heggyel.

„Ne nézz hátra!” – kiáltotta kétségbeesetten. De már késő volt. Kővé vált bálvány állt mögötte.

VARGA MELINDA

ÉLETÖRÖM

„Csókjainkból az Isten, mint vérrózsa, kacagva kivirágzik”

(Weöres Sándor: Suite Bourlesque)

1.

Napderekú délután kúszik az ablaküvegre.
Ez a verőfényes szombat emlékeztet valamire,
álomfoszlányaidat összevarrja a valósággal.
Füstöt eregetsz, mint egy indián,
betorkoskodszt nikotinból,
s miközben kávédba kortyolsz,
hangrelikviákat kutatsz fel,
hosszú ősszimfóniákat idézel föl,
aranyba játszó percek visszhangzanak benned,
gyöngysorba fűzöd őket, ekképp emlékezel.
Egy-egy pillanatot kimerevítesz,
szeretsz játszani az idővel,
előre és visszamenni benne.
(Rémálmaid mától megszelídített,
térdeden ülő oroszlánok.)

2.

Mézet csurgatnak a fák,
sárgabarackízű mézet,
aranyhuzatot von az alkony
a dombok gerincére,
narancsszőnyegen vonul,
készülődik az este,
csókja vöröslő tüzét öledbe lopja.

3.

Haragos Poszeidón a felhőkre fújja mérgét,
késő őszi háborút vívnak az istenek,
az ég haragját szétszaggatja egy vasmadár,
a porcukorral hintett hegyek fölé menekül,
fehér csíkkal írja be magát a végtelenbe.

4.

Mint beteljesült örömök után a nő lépte,
olyan könnyeden érkezik ma az éj,
fekete tussal fedi be a várost,
sejtelem ködével burkolja be az őszt,
bekerít hideg cikornyája lomhán,
ha az eksztázis rácsain feltekintesz az égre,
az ajkad körül bizsergő
borsmenta kéjt érzed csak öröknek.
(Biztat, vadul harapj az élvezet húsába újra
és újra.)

5.

Félelmeid novemberek szmogkeblei közé rejtéd,
romos gyárkémények, lelakott külvárosok
fölé raksz fészket szeretkezések emlékéből.
Szorgosan összehordod az apró gallyakat,
meleg hajlékot fonsz belőlük,
madárrá változol.
Szelek borzas sörényébe kapaszkodsz,
nyirkos esték hűvösét fested arcodra,
s míg tekintetedben égi fények nyílnak,
érintések gyolcsával takarod be magad.
Így várod az első havat.
Téli álomba szenderülsz.

6.

Öröm az is,
ha ismered minden rejtjelét a hiánynak,
már nem idegenkedsz, ha
nyakad köré csavarodnak az árnyak.
Jól tudod, a lélek fölött
a testnél nincsen nagyobb úr.
A félelem szemébe kacagsz.

7.

Elképzeled, mialatt simogat,
lenyalja lánykelyhek mézétől nedves ujjaid.
S bár édesebb bort nőcsóknál ritkán kóstol ajkad,
erős phallosza nélkül gyermektegy játék sikolyod.

Kettő Groza János festménye

Könnyen lehet, hogy Goethe a Phorkyasok, az egyetlen közös foggal és egyetlen közös szemmel bíró öregasszonyok alakjában az utópikus szocializmus köztulajdon-eszméjét gúnyolja ki. A szerepben Kulka János öregasszonyként ijesztgeti Helénát, vagyis Bodnár Erikát. – Márton László levelei a rendezőhöz a Katona József Színházban színpadra állított Faust megszületésének kulisszatitkaiba avatnak be, részletekkel az újonnan fordított műből.

MÁRTON LÁSZLÓ

Műfordítói levelek Schilling Árpádhoz

(részlet)

A két görög filozófus az előadás fontos mozzanata lett. Goethe itt a kortárs természettudósok vitáit figurázza ki. Ő maga egyértelműen Thalés, vagyis a „neptunisták” pártján állt, ellentétben az Anaxagoras által megtestesített „vulkanistákkal”.

(2014. június 19.)

Kedves Árpád,

küldöm az újabb jelenetet, Anaxagoras és Thalés vitáját. A cselekmény szempontjából annyi a jelentősége, hogy Thalés elindítja Homunculust a tenger felé, ahol a lombikba zárt mesterseges intelligencia Galateával nászt ülve elnyeri majd (a következő utáni jelenetben) a szerves létezést.

Bölcséleti szempontból viszont kulcsfontosságú a jelenet: a természetet leigázni akaró, vulkanista Anaxagoras nem tudja felmérni beavatkozásainak következményeit. Lenézi a boszor-

kányok vajákosságát, de ő is közvetlen segítséget vár a Holdtól az általa pártfogolt törpék védelmében, aztán a becsapódó kisbolygótól vagy óriásmeteortól nagyon meg van lepődve.

Barátsággal,
Laci

A Phorkyasok öregasszonyok voltak, három nővér. Egyetlen közös foguk és egyetlen közös szemük volt. Amelyikük nézni vagy rágni akart, elkérte a másik kettőtől a szemet vagy a fogat. Munka közben eszembe jutott: egy szemgolyóval még csak lehet nézni, de egyetlen foggal rágni nemigen. Kulka János nagyszerűen megformálta a szerepet: öregasszonyként ijesztgeti Helénát, vagyis Bodnár Erikát.

(2014. június 26.)

Kedves Árpád,

küldöm a Phorkyas-epizódot. Közvetlen színpadi jelentőségét az adja, hogy Mephistopheles az itt felvett Phorkyas-alakban csinálja végig a 3. felvonást. Te döntöd el, hogy a feminin vonások dominálnak-e, vagy inkább a félszeműség-fogatlanság.

Úgy sejtem (még majd utánanézek), Goethe itt az utópikus szocialista köztulajdon-eszmét gúnyolja ki. (Owen és Fourier nézeteiről biztosan hallott, sőt olvashatta a műveiket is. Utóbbi gondolta, hogy a saját test sem feltétlenül saját tulajdon.) Ez nem hiszem, hogy önmagában véve érdekelné a mai nézőt. Az viszont érdekes gondolat, hogy valaki közösségi felhatalmazás alapján, közös érzékszervvel jogsult szemlélni a világot.

És persze mai szemmel akár Csehov felől is nézhetjük a jelenetet.

Barátsággal,
Laci

dás. Roppant fogékony volt a szövegben megbúvó provokációkra és groteszk elemekre.

(2014. július 4.)

Kedves Árpád,

küldöm a tengeri finálét. Ezzel most már megvan a teljes 2. felvonás. Rengeteg kisebb-nagyobb poén van a jelenetben. A Kabírokkal való élcelődést megpróbáltam magyar fül számára is feszültté tenni. Az ifjú vízihulláknak valószínűleg erekciónak van, kivéve azokat, akikből a szirének az utolsó csepp vért is kiszívták.

Ami a lényeg: Próteus, az átváltozás démona Goethe számára a (még nem darwini, hanem Lamarck-féle) törzsfejlődést jelképezi. Próteus azt mondja Homunculusnak: ha valóban el akarja nyerni a létezést, akkor végig kell járnia a törzsfejlődést a kezdetektől. Azt persze Homunculus nem fogja fel, hogy ennek mi lesz a következménye: Galatea bájai hatására széthullik, és egy rakás világító egysejtű lesz belőle.

A harmadik felvonás kemény dió, de megtörjük.

Barátsággal,

Laci

[2.3.4.4]

[Még mindig A PÉNEIOS FELSZŐ FOLYÁSÁNÁL,
mint előzőleg.]

MEPHISTOPHELES *(a túloldalon fölfelé kapaszkodva)*

Itt mászom a meredek sziklalépcsőn.
Göcsörtös tölgyek közt zihál a légcsőm!
Otthon, a Harz-hegy gyantás levegője
Majdnem szurok: vagyok nagy kedvelője!
7955 Kis híján kénkő... Itt, a görögöknél
Ilyen szag után hiába lihegnél.
Égek a szakmai kíváncsiságtól:
Az ő pokluk milyen anyaggal lángol?

DRYAS

Otthon lehet, hogy műveltséged jó nagy,
7960 De itt külföldön egy hülye bunkó vagy.
Ne a hazád emlékét ízleld,
Hanem e szent tölgyfákat tiszteld!

MEPHISTOPHELES

Eszünk ott jár, amit elhagytunk régen.
Amit megszoktunk, az marad az Éden.
7965 De mondd csak: ott a barlangban mi az,
Ami hármasként alakban görnyed?

DRYAS

Az ott a három Phorkyas!
Beszélj velük, ha nem riasztanak e szörnyek!

MEPHISTOPHELES

Miért is ne? – Megáll bennem az óra!
7970 Edzett vagyok, de ilyet még nem láttam!
Bevallom, borsószik a hátam.
Ezek szörnyűbbek, mint a mandragóra!
Nézzünk bármely szokásos bűnig:
Vajon egy kicsit is ocsmánynak tűnik
7975 E hármasként förtelenhez képest?
Ilyet az otthoni pokol
Legszörnyűbb részén sem túrnánk sehol!
Ez a Szépség földjén gyökerezik,
És nagy büszkén antiknak nevezik. –
7980 Megmozdulnak. Szagommal hatni bírok!
Sípítoznak a denevér-vámpírok.

AZ EGYIK PHORKYAS

A szemgolyót, hucicák, hogy megnézzem:
Szentélyünkhöz ki lép közel merészen?

MEPHISTOPHELES

Tisztelt hölgyeim! Hadd lépjek közel,
7985 Hogy áldásokat háromszor nyerjem el!
Nem ismertek, de jönni volt okom:
Vagyok, ha igaz, távoli rokon.
Ős istenek látogatója voltam,
Ops és Rhea előtt már meghajoltam,
7990 S Káosz nővérei, a vén Párkák előtt,
Még tegnap... vagy tegnapelőtt...

De nem leltem hozzátok foghatóra!
Csak bámulok... némán... és meghatódva...

PHORKYASOK

Nem is buták ezek a mai kölkök!

MEPHISTOPHELES

7995 De mért nem írnak rólatok a költők?
Mondjátok csak: ez hogy lehet?
Mért nem láttam rólatok képeket?
Szobrász vésője, róluk mért nem vallasz?
Mért mindig csak Juno, Venus meg Pallas?

PHORKYASOK

8000 E magányban, mit az éj özönöltet,
Nem támadt bennünk ilyen ötlet.

MEPHISTOPHELES

Így távol a világtól ez nehéz!
Nem láttok senkit, és rátok senki se néz.
Költözzetek olyan otthonba,
8005 Hol közös trónon ül a művészet s a pompa!
Hol gyors iramban, napra nap,
Egy márványtömb – mint hős – életre kap.
Hol...

PHORKYASOK

Hallgass! Ne csigázd a vágyunk!
Mi haszna, ha tudóbbá válunk?
8010 Éjben születve, Éj lényeivel rokon,
Homályosak vagyunk, felsőfokon.

MEPHISTOPHELES

Enyhíthető ennek hatása:
Az ember átviheti magát másra.
Nektek egy szemetek, egy fogatok van.
8015 A mítosszal egyező volna sokban,
Ha kettőtökben gyúlne három,
S harmadiktok képe lenne sajátom,
Rövid időre, persze.

EGYIK PHORKYAS

Elfogadjuk?

MÁSIK KETTŐ

De a szemet és a fogat nem adjuk!

MEPHISTOPHELES

8020 Épp azt tagadjátok meg, ami fontos.
Hogy lesz enélkül képmásotok pontos?

EGYIK PHORKYAS

Hunyd be fél szemedet: hasonlítani ő fog.
Vicsorogj: látsszon a metszőfog,
És profilból, máris eléred,
8025 Olyan vagy, mintha volnánk a testvéred.

MEPHISTOPHELES

Na jó!

PHORKYASOK

Csináld!

MEPHISTOPHELES (profilból Phorkyasszá változik)

Nem lesz abban hiba:
Itt állok én, Káosz kedvelt fia.

PHORKYASOK

Káosz lányai vagyunk! Hárman? Ketten?

MEPHISTOPHELES

Hű, de ciki! Hermafrodita lettem!

PHORKYASOK

8030 Új hármasunkban te vagy a legszebb nő.
Már két szemünk van! Sőt, fogunk is kettő!

MEPHISTOPHELES

El kell bújniom, hogy ne lásson emberszem,
S pokolban az ördögöket ijesszem.
(*El.*)

KORÁNYI MÁTYÁS versei

COUPEUR ET PORTEUR

francia bűvárok között
mélymerülés van,
riadóztatják az ébenfekete tollú angyalokat,
újságírók és mikrofonok gyűrűjében
próbál eljutni az ebédlőhöz
a legfőbb szőlőszüretelő,
kattognak a vakuk.

lehet, hogy a dűlők szerelmesek,
lehet, hogy tudjuk, mi történik fatörzsek takarásában,
élő erdők vagyunk és közöttük szőlősorok,
felismertük egymásban a prést,
jó bor lesz idén,
jó a termés.

volt és lesz összefonódnak,
mint indák, szőlőkacsok,
levelek rejtekében
a szőlőfürtök, néha benőnek a drótok közé,
húsz-negyven éves tőkék fölött szaggatjuk,
kézfajunkon lila erek csorognak.

mennyire elfáradunk,
nehéz nap zuhan ránk, napfelkelték és
naplementék a burgundi tájon,
szeretlek, mondogatom,
szarvasok úsznak áradásban,
szeretlek, mondod, és fák csavarodnak ki,
villámlásban, viharban
különleges felhők mozognak
rétegesen többféle irányba,
besárgulnak a szőlőlevelek, hideg patak sír,
este lecsó van vagy tészta.

rusztikus, hosszú deszkaasztaloknál
vacsorázunk tízen-tizenöten,
hatalmas gesztenyefa tornyosul a kavicsokkal
teleszórt francia udvaron,
te jó ég, hányszor összevesztünk,
és szakítottunk,
mint fürtöket a fekete vödörbe.

GYÁSZ

Már nem a régi vitézek kardoskodnak a szépért.
Dögkeselyűk csőrében véres, kis cafatokként
lógnak a holnap hősei holtan, mesterkélt feledésbe
hullik a jóság és a tehetség, és gátlástalan ívben
tör fel a mélyből, mint a gyomorsár, büzlő emberi láva,
izzón, majd mereven szürkül bele lelki valónkba,
intelligencia van még és akarás, irgalom az nincs,
nem termékenyül itt meg semmi a szellemi szférán.
Hűvös a völgy, kék ködfoltok teje úszik a vízen.
Nedves, csontcsupasz ágak alatt torz árnyak eveznek.
Nagy, feketés madarak károgva dülöngnek a földön.
Cyberpunk kamion száguld, nincs messze a város,
porzik az út a Begyűjtők részeg, vad csapatától,
foglyaikat sorban cipelik, cellákba taszítva,
rabszolgák piacán ma zsenikre vadásznak a Gazdák,
épül a Háló-Bábel tornya tivornyaerővel.
Látni a végét. Mégis, kezdeteket danolásznak.
Most temetik fel az égbe az embert. Ritka magasba.

SZILASI LÁSZLÓ

Itália, Bercel, Bécs

1.

A vörös magyar kalpagon ezüstpálcikával átszúrt fehér kócsagtoll. A vállon az ezüstfonállal himzett párdubórt tenyérnyi ezüstcsat fogta össze. A hatalmas, hófehér lovakon ezüstös fűzőld takaró, rajta ezüstcsengők, félholdak, üstökösök, csillagok. És tompa fényű, nehéz ezüsből a kalpag alján Magyarország címere: ráforrasztották egy kétfejű sast ábrázoló, dagadó tengeri vitorlára. Az a sas volt az egész alakon egyedül aranyból. Adtak, adtak bőven, nem lehet eltagadni, de az aranyat azért megtartották maguknak, meg a csak nekik szóló, üveg alatt őrzött, arany-fehér gálauniformisnak.

Szolgálaton kívül pedig sarkantyús csizmát, fekete lovaglónadrágot és galambszürke, vörös hajtókás frakkot kellett viselniük, himzett virágokkal ékes, fehér csontgombokkal. A tábornoki kalapon szarkatoll, a minta nélkül csillogó ezüsthüvelyben feketére érett acélkard. Ebben az öltözetben járták be a várost. Nem tértek ki előlük, de nem is bámultak utánuk a népek: ismerték a messzi Velencében a Császárnő magyar testőreit.

Párma előtt meg kellett állniuk. Casal-Maggiore után nem kísérhették tovább a fiatal uralkodópárt. Hazafelé viszont nem akartak sietni. Vollkommene Accuratesse: legyen meg a jutalma. Finta alezredes melléjük állt, ment velük. Hetekig eltartott a hivatalos visszaút.

Veronában, a kormányzó ebédjén, túl kemény volt a tészta, most is emlékszik fiatal fogai recsegésére. Torino mellett meglátogatták a szárd királyok vidéki vadászkastélyát, Veneria realét. Pogány templomocskák, műbarlangok, márvány szökőkutak, nyírott sövénylabirintus, néhány éve pusztították el a Piemontba betört franciák. Milánóban, a nagy theátrumban operaelőadáson hirtelen meglátja a vele egykorú Orczy Lászlót: tapsolva, kacagva mulat. Nagy meglepetés, titkolja, könnyedén mosolygva bólint oda az ismerős úrnak. Nagy kezdet, Majland sem

idegen. Elhiszi, hogy otthonos a nagyvilág. Hogy neki az lesz az otthona. Nem Bercel. Később Donatello puttói Páduában. És aztán a tenger, vízi város, Velence. Hegy tetején, nagy napsütésben, gyöngye szélben áll, onnan nézi a tágas csodát.

A San Giorgio Maggiore a szép festmények tárlata, ilyen gazdagságot még Bécsben sem láttak. Nem egyformán jók odabent az oltárképek, de mindje érdekes. Azoknak a boldogtalan, régi festőknek is mit le nem kellett ábrázolniuk! És kiknek a számára. Harmincszor húszlábnyi tömény mannaeső. Mit volt érdemes ezen megfesteni? Nagyon éhes emberek. Rávetik magukat a színes lepleikben az aranysárga gabonaszemekre. És mások, igazán szegények, tehetetlen emberek, nagyon sokan, akiknek a háttérben kenyeret osztanak a jók. A festő igyekezett jelentőssé tenni ezt a bárgyúságot. És a génusz, a megrendelés kényszerétől felcsiholva, a végére még ebből is szép dolgot csinált.

Meg a Redentore templom a Giudecca negyedben. Metszetekről ismerte, nem értette. Hatalmas alkotás. Széles homlokzata még a San Giorgióénál is szebb. A nyomatok ezt sem mutatták. A tervezőt mélyen áthatotta az ókor leglelke. Átérezte saját kora kicsinységét, át akarta formálni a környezetét, mert ő erős volt. A régi bazilikák helyett antik templomformát akart. Mindig ezt akarta, néha idéetlenül. A San Giorgio tömbjén ezen törekvései például túlzottan kirívóak. A Redentorén nem. Új, gyönyörű, megáll. Nézte, értette, érteni vélte. Akkor úgy érezte, ő maga is erős. Mindet látnia kellene, akarja látni.

Végül szeptember 21-én vonultak be Bécsbe. Huszonkét éves volt abban az esztendőben. Már negyedik éve szolgált. Amióta Barcsay elhagyta őket, mióta csapattiszt lett belőle és katolizált, Sándor bátyjával és Nalácsi Józseffel lakott egy szobában. Tanultak, írtak, nevettek, és bárhová mentek is abban a hatalmas városban, mindig a főbejáratot használták.

Eltűnt az a napsütés, a meleg, nyájas ég. Maradt a hideg, meg a száraz okoskodás. Szomorú vigasztalása ez a meghervadt életnek, amikor a szív saját valaha volt érzéseibe már-már beléfagy.

Nézi az asszonyt maga mellett. Alsóneműt foltoz, orrán pápaszem. Szereti. Tudja szeretni. Még nem fagyott be.

2.

Boldizsár bátyja az ő itáliai útjuk alatt szerelt le. Sohasem találta a helyét Bécsben, és amikor végleg elunta a Gárdát, hazaköltözött a szüleikhez Tiszabercelre. Roppant méretű teste három bécsi mázsát nyomott, alig bírták el a kincstári lovak, kengyelének széles talpallója fényesre kopott csikorgva az utcakövön, mert abban a városban, a belső részeken az is van. Megunta a csikorgó, nyüszítő hangot, megunta a hörgő lovakat, elunta saját maga látványosság-voltát, hazament. Otromba ember volt, jó szándékú, kevés beszédű, vidám és hirtelen haragú, György nagyon szerette.

Annának erről soha nem beszélt, de amikor vagy tizennégy év múlva ő maga is hazaköltözött, egy ideig közösen használták nemrég elhunyt Zsigmond bátyjuk Zsuzsanna nevű lányát Bercelen, éltek vele, rútul éltek vele. Huszonhárom éves, nagydarab nőtény volt, csillapíthatatlan vágyakkal, nevetve elbánt akárhány férfival. Boldogan élhettek volna, de Boldizsár, aki a magányos évek alatt zsörtölődő, mogorva, önző öregemberré butult, csak magának akarta a nőt, el akarta venni, hiába nem lehet. Zsuzsanna Feketetótiban szülte meg György gyerekét, ha ugyan az övé volt, nemsokára mindketten meghaltak. A testvérek között a barátság néhány hónap múlva helyreállt. György azóta várta Annát. Szép és erős nő, nem kell tudnia, kire emlékeztet. Gyerekek meg átjárnak a szomszéd birtokosoktól hozzájuk játszani.

Szép év volt az a Bécsset követő, olyan, mint a Sárospatak utániak. A Bécs előttiék, amikor még nagyon fiatal volt. Az apja a poétai osztály elvégzése után vitte végleg haza onnan a fiút. Pár latin szó maradt meg a fejében, néhány nyelvtani szabály, és az a naív kép, hogy a mennyország egy hívős márvány templom, amelyben arany székek, arany katedrák, gyémánt oszlopok és zafír fellegek vannak, meg nagy-nagy fényesség: ő nem így képzelte a tudománya gyarapodását. Otthon, egy évig, volt még házitanítója, de latinul sohasem tanult meg. Aztán pedig csak hevert tétlenül. Biblia és kalendárium, ekkora volt a családi könyvtár. Járt a tavaszban a bátyjaival a családi birtokokat Békéstől Ugocsaig. Lépbbe fogni Boldizsárral az aranyos stiglicet. Gyermeki játék, bűn nélküli gyönyörűség, királyi kedv, császári birodalom. Az is hová lett.

De 1765. június 24-én, ezt a dátumot azért megjegyezte, már a kikocsizó császárt kísérte Schönbrunnban, lóháton, negyedikével. Tíz lépéssel a kocsi mögött kellett egymás mellett, párbán haladniuk, hogy port ne csináljanak, vagy esőben a kocsit és a lakájokat össze ne sározzák, be ne fröcsköljék. Feszés volt az alkalmaztatás, de egy hétre talán ha egy szolgálat esett. Latinul nem tudott, magyar könyvek nem voltak. Parlagon hevert volna ott is, ha a statutumok nem rendelnek melléjük nyelvmestereket. Puffendorftól tanult németül, franciául Dalytól, az olasz mestert Ferrarinak hívták. A napiparancsaik tiltásokkal és figyelmeztetésekkel voltak tele, de a büntetés csak korholás volt, enyhe szobafogság, vagy egyetlen nap és éjjel a tisztára söpört, felmosott áristomban.

A könyveit nem vették el. A hátára hevert, olvasott büntetlenül.

3.

Pap is van, templom is van, vert falú, földbe süppedt, egyszerű építmény nádtetővel, tornya nincs, szabadon nőtt ágasfa mellette a harangláb. A harangot még Sándor bátyja hozatta a népnek évekkel ezelőtt Debrecenből, a kötelét, ha kell, parancsra húzogatják a mezítlábas parasztsuhancok. Le-fölrángatja őket a himbálódzó, nehéz öntvény, nagy a kacagás, a többi gyerek irigykedve néz, gágognak és türelmetlenek, mint kicsi gúnárok, de majd rájuk is sor kerül.

Amikor mindennek vége volt, amikor véget ért az ő korábbi élete és katolizált, Bécsben, Wieden negyedében, a Karlskirchében keresztelték meg. A templom fiatal volt még akkor, a fiú, Joseph Emmanuel, alig negyven évvel korábban fejezte be, amit az apja, a Magyar Gárdapalota tervezője, Johann Bernhard Fischer von Erlach negyed évszázaddal korábban elkezdett. György szerint együtt sem mentek valami sokra. Az előcsarnokhoz vezető homlokzatot az antik építészetből lopták el, a két szélső, nagy hasáb a Traianus-oszlop mintáját követi, mellettük pedig a római barokkot követő toronypavilonok éktelenkednek. Teljes homlokzati szélességével a királyi palota felé mutat. Az udvari templom. Akkor sem sikerült.

A szertartásból pedig nem is emlékszik másra, csak az őrzöngő orgonaszóra, meg a kupolafreskóra: Borromei Szent Károly apoteózisa. A friss szent belép az üdvözültek mennyei közösségébe. Alázatosan térdepel a Szentháromság előtt, Szűz Máriával együtt közbenjár a földi hívekért. Könyörgésüket Krisztus továbbítja. Bal tenyerének sebét a közbenjárás gesztusával fordítja az Atya felé, jobbjával a passió rettentő eszközeire mutat. A maradék felületeken a megtestesített teológiai erények tárják fel a híveknek az üdvözülés felé vezető egyetlen, keskeny utat.

Ezekkel a figurákkal, ezzel a szituációval kellett volna a frissen megkereszteltnek azokban a pillanatokban azonosulnia. Muralori argumentumai valóban meggyőzték. A tökfesű, erőszakos Kálvinon szívből nevet, de ő ekkor már D'Holbachot olvas. Szíve mélyéből meghatva zokog, egy hidegfesű lény higgadtan kérdesi odabent, hogy voltaképpen miért, ez a fajta racionalitás viszont nevetséges a zokogónak. Zúgnak az orgonák, zúgnak a harangok, valahol egy kórus énekel. Augusztus 16-át írnek. Nemsokára vége a nyárnak.

Két pártfogójának régi gondolata volt, hogy Györgyöt a Hofbibliothekban kellene elhelyezniük. A könyvtárőrök azonban ellenezték a dolgot, áskálódni kezdtek ellene az ifjabbik van Swietenél. Mária Terézia végül úgy vágta át a hirtelen létrejött csomót, hogy kétezer forint kegydíjjal létszámfölsötti, címzetes könyvtárórnek nevezte ki Györgyöt. Bármikor dolgozhat a könyvtárban. Az intézmény fizetett tisztviselője sohasem lehet. Kecske is, káposzta is. Tökéletes a császárnői megoldás.

Hivatalos teendői nincsenek, bennfentesként dolgozhat a világ közepén. Oszlopokba hordatta maga körül a könyveket. Rajzocskák, jegyzetek, régi tulajdonosok kézjegye, olasz hercegérsekek liliomos bíborpecsétje. Némelyik könyvet magának kellett felvágna, senki előtte soha ki nem nyitotta. A Párizsi Akadémiáról olvasott, Richelieu-ról, XIII. Lajos királyról. Minden ott volt, körülötte. Áradt a fejébe. Aztán robbant. Római gyertyák messzire látszó sorcsillagai.

Mária Terézia a tél elején meghalt. Odalett egy perc alatt minden tervezet.

Este hét óra táján, miután az utolsó áldást is elmondták felette, a puha, nagy testet feltették a hatlovas udvari szekérre, és átvitték a kapucinusok templomába. Legelől egy sereg huszár lovagolt. Utána két négylovas hintó következett, a lovak hátán gyászos öltözetű szolgák. Később császári kísérfőnökök, vonyító vorreitek, síró fullajtárok, zokogó kengyelfutók. Utánuk a magyar testőrök, siralmas dob és trombitaszóval, nincs már mit védeni. Leghátul pedig egy század gránátos szomorú muzikaszóval mendegélt. A koporsót alacsony sorsú, szegény emberek cipelték. És a drága készületű szarkofág, fekete bársonnyal beborítva, feszülettel, koronákkal és az összes császári-királyi aranycímerrel súlyosan megékesítve, mint egy összeégett bárka, belebegett a görcsös hátakon a templomba. A kriptában még egyszer felnyitották a koporsót az utolsó búcsúra. És aztán lezárták örökre. Az egyik kulcsot átadták a gárdiánnak. A másikat papírba csomagolták, lepecsételték, azt majd az udvari kincstartó kapja meg. Ő őrizheti. Vajon minek. Miféle célból.

Olvas tovább a kemence mellett, hangja rezzenéstelen, némán röhög akkori magán. Talán inkább tulok. Sebesen nyargal a fiatal tulok, de a nagy elszánás közepette homlokával kőkerítésnek ütközik. Lepattan, eldől, liheg, próbál felállni, nem megy. Sértődötten vár, amíg a szédülés eloszlik a fejéből. Akkor majd útjának indul megint. Szalad, nem látja, robog az újabb kerítés felé.

Ha kitavaszdik, talán bemehetne Váradra. Azt beszélik, annak a Rier nevű kanonoknak szép könyvtára volt. Rier Ferenc Xavér. Könyvkereskedőinek a keze elért Livornóig. Amikor vagy harminc éve meghalt a pap, finom és eleven együttesét azonnal beleolvasztották a székeskáptalan döglött gyűjteményébe. Zárt bibliotéka, a székesegyház eldugott traktusaiban rohad, csak a kanonoki testület tagjai használhatják. Nem használják. Ha erősen kéri, meg fizet, talán beengedik.

VESZTERGOM ANDREA versei

AZ ÁLOMFOGÓ

Álomfogó lebben a kilincsen,
az árnyak teste elnyúlt, úgy merül:
az alkonyra szederszint terítsen
az éj, s lélegzik lustán, emberül.
Fény most ne legyen. Elég a bája:
játsszon a sötét, amint itt leül,
ne olvasszuk el, mert hátha fájna,
s a hiánya húzna kellemetlenül.
A hold még kifli. Pár nap és kalács,
s a láthatatlan felhő ráharap,
fodros testének szinte csak falás,
csalóka hold, de mindig vártalak.
Az árnyak még egyre kergetőznek,
szórakoztatóan szürreális,
lehetnek erdők, szép szemű őzek
és városok: Orléans vagy Párizs,
a Szajna partján mindig él az éj,
fruskák nevetnek, talán úgy öten,
hangjukból felfakad a szenvedély,
amint a vízbe kiáltják: zsötem,
s kacagva billegnek tovább várván,
a folyó vajon mit felel nekik,
mert szívükben, mint amolyan zárvány,
mindnek egy-egy titkos arc rejtezik.
A szél átkarol. Furcsa lendület,
mellyel a szürreálból átemel,
de meghagy minden villanást, tüzet,
és végre most mosollyal alszom el...

MOSOLYGÓ HOLD

(perpetuum)

A szavak majd hangokra bomlanak,
elvesznek, mert senki nem lelte meg,
bolyongunk, mint a holdba folyt alak:
árnyalhatók és őrizetlenek.
Kontúrjaink összerendeződnek,
pontvonal-rajzolat, mint az óra,
egybeköthető a kép: előleg
a változó variálhatóra.
Újraírnánk a csillagképeket,
egyszer itt vagyunk, majd egy másikon,
közös rendszer ez, mással nem lehet,
új téridő lett és egy más ikon.
Olvadunk, a sejtek egybefolynak,
egyetlen képlet lesz az entitás,
mosolyognak ráncai a holdnak,
mert így akartad ezt, hogy élni láss.

(nocturnal)

Bolyongunk, mint a holdba folyt alak,
az éj maszkot hord: nyúlós és hideg,
a súlytalan állandók vonzanak,
végül mégsem változik semmi sem.
Így lehet: a szemembe szórt homok
mégsem változó s kimondhatatlan,
a visszatérő kérges fantomok
elkergetőztek. Kibontva hagytam
az összes kódolt kriptográfiát,
amelyet a szívkamrába vésnek,
és húrtales határát hágni át
egy megfejtett, véges ébredésnek.
Pontvonal-rajzolat, mint az óra,
az ébredés a velőbe mászik,
nem forog a visszaláthatóra,
elkering az egybeolvadásig.
Érthető a jel: minden egy irányba,
szinte ismerem, hogy merre vár a csónak,
a jövődöm új Ars Poetica-ja.
Szelíd az ég, a hullám csendesedne,
lovaglása végre nem szilaj-feszült,
az elemeknek ősi, tiszta rendje
mindent érzékelhetőre egybe szűrt:
szellőt, patakot, újra hallom őket,
olyan voltam úgy, mint temetett árva,
most a rögtől ébredőn törölget
a tisztulásnyi ég. Kibont a nyárba.

PÉNTEK ORSOLYA

Hangok

(Részlet a Dorka könyve című, készülő regényből)

Amikor biztos lett, hogy Eszter megmarad, annak a napnak a délutánján, amikor barackot vittem neki a közértből, és eltűnt a halálsszag a gyerekszobából, szóltam apának, hogy új zongoratanár kellene. Szerettem pedig a szerda délutánokat és azt a finom dohszagot Klári néni lakásán. Olyankor elnéztem az arcát, amely barna volt, mintha örökké napozna, elnéztem a keskeny, hajlott orrát és a finom ráncait a szája mellett, néztem, ahogy az éjfekete, hatalmas szemei kitágulnak, amikor apa jött értem, és az alig látható mellei megremegnek a fekete garbó alatt. Apa rá se nézett soha, pedig Klára szép volt, de talán mert a haját szinte tövig nyíratta, inkább olyan, mint egy örökké húszéves fiú, úgy hajlott és bicsaklott mindig, mint a fekete Thonet-foteljeinek a karfája a nappaliban, ahogy rám lehelt ánízsosan, hogy újra, mindig újra és újra.

– Nincs semmi lélek abban, ahogy játszol. Úgy játszol, mintha számolnál – mondta ezerkilencszáznylvankilenc júliusának elején, az utolsó zongoraórán a nyári szünet előtt. Félig le voltak eresztve a redőnyök, és a hall parkettájára csíkokat rajzolt a nap. Figyeltem a szálló porszemeket, meg ahogy Klára arcát kettévágja egy fénycsík, amely továbbhalad a meztelen vállán át a karján lefelé, és megvilágítja a könnyű, sötétzöld blúz oldalát.

– Mert számolok – mondtam neki végül, és elnéztem a hatalmas szemeit, amelyekbe bizonyára beleszédült az Üllői úti közértes, a kollégái a kiskonziban, meg a többi magántanítvány apja, talán mindegyiké, kivéve az én apámat, aki úgy ment át a városon meg az életén, hogy nem ért hozzá semmihez, nehogy piszkos legyen. Egy ilyen szemű nőnek nem tudom elmondani, hogy a számok rendjében már nincs lélek. Az túl van a lelken, olyan, mint a nyílt víz, vagy az ég éjjel nagymamáék kertjében.

– Én nem tudok máshogy játszani – mondtam neki, és láttam, ahogy megremben, kirebben a fénycsíkból, és föláll.

– Nem hibázol. Nem erről van szó – mondta kényszeredetten, és könnyes lett a szeme. Nem akart elküldeni. Nem is volt miért.

– Hány éves vagy pontosan, Dorka? – kérdezte végül, és nekem, aki kiskorom óta megjegyeztem az összes számot, hirtelen utána kellett számolnom, hogy hány éves vagyok.

– Tizenöt leszek ősszel – mondtam. Hallgattunk. Hallgattam, ahogy az Üllői út zaja fölér a hatalmas lakásba a redőnyök mögé, és néztem a faltól falig érő könyvespolcokon összedobált mindenfélét. Klárit nagymama választotta, talán épp azért, hogy ne számoljam, hanem halljam a hangokat. Öt éve ment rám.

– Osztható egy hang? Van külső meg középső része? – kérdeztem tőle, aztán néztünk egymásra némán. Végül ő állt fel, és felhúzott a zongoraszékről, majd átölelt, de közben messze tartotta tőlem a testét.

– Nem tudom. Nem fontos – mondta aztán, amikor elengedett.

Szeptemberben, amikor visszamentem hozzá, már tudtam, hogy nemsokára eltűnők. Vittem egy szál virágot, rózsát talán. Megértette. Egészen az ajtóig kísért, pedig korábban az volt a szokás, hogy ő, mint a fázós macska, bent maradt, és egyedül kellett összeszednem a kabátomat meg a táskámat az előszobában, amióta apa nem jött értem, aztán behúznom magam mögött a bejárat ajtót. Álltunk a félhomályban, és valahonnan rántottaszag jött.

– Dorka – mondta, és hátrasimította a hajamat, mintha az anyám lenne.

Nem akartam hazudni apának, ezért azt mondtam, hogy kiöltöztet Klárit. A költözés közepén voltunk már, a nappaliban a fal mellett álltak a könyves dobozok, de apa ült az íróasztalnál, mintha a háta mögött minden rendben lenne, és fordított. Azt mondta, keressek másik tanárt. Akit akarok. Vagy szóljak nagymamának, és ahogy felnézett, láttam, hogy őszek a borostái, ott, ahol azelőtt kékesfekete árnyék volt a szája körül, most valami fehér folt látható.

Egy hirdetést téptem le a megállóban, az uszodából jövet. A Rudasban voltunk Szterrel, aki akkor még járni is alig tudott, de a fürdőbe minden csütörtök délután elment, és lebegett a zöld vízen, mint egy élőhalott.

– Érzem, hogy jó – mondta anyának, és anya, aki azelőtt pofozta és szidta Szttert, ha csavargott, most elengedte, ahová csak menni akart, mintha félne attól, hogy azért lett beteg, mert megpróbálta bezárni, hiszen Sztter még amikor lázas volt, és dobálta magát, akkor is azt kiabálta, hogy engedjék ki.

– Gyűlölöm ezt – morogta, és kérte, hogy hozzak neki füvet a mezőről, ahol bújócskázni szokott, máskor a lóistállóhoz küldött, meg a patakhoz. Sztter azért szerette a lakótelepet, mert a lakótelep mögött rögtön a mező volt és a víz, és ezért nem lehetett soha többé kirángatni a külvárosból azóta, hogy először elkóborolt iskola helyett.

Álltunk, és vártuk a buszt abban a locspocs februárban, amikor a hirdetőoszlopon észrevettem a papírt, amelyen zongoraórákat hirdettek. Talán az írásban volt valami. A lendületes, jobbra dőlő férfias betűkben, az elnyújtott t-ben, meg a tinta sötétké és fekete közötti színében, hogy hirtelen láttam magam előtt az állat a férfinak, aki a hirdetést feladta. Előreugró állá van. Gúnyos – gondoltam, és letéptem a papírt. Sztternek csak a szeme látszott ki a sálból. Remegett.

– Azt sem tudod, ki ez – mondta, de nem figyeltem oda rá. Voltaképp már akkor tudtam, mi jön.

Nem sokkal később, ahogy végigmentem a Bem rakparton, hogy megtaláljam a házat, elbámészkodtam a Duna felett. Sztter tanított meg látni a színeket, azt, ahogy télen hétről hétre változik az ég, míg februárra csillogó, sima és lágy lesz. A pesti oldal házai olyannak tűntek innen, mintha az erős délutáni szürke fény lenne a vakolatuk kötőanyaga, és a nővéremre gondoltam, hogy vajon most hol lehet, és látja-e ezt. A Margit-hídnál váltunk el tíz perccel azelőtt.

Megtaláltam a házat. A férfi, aki ajtót nyitott, keresztülnézett rajtam. Talán nagyanyát kereste, aki a múlt héten itt járt, hogy elbeszélgesse vele. Azt mondta, Párizsban tanított, de most hazajött. Épphogy elvált. A felesége francia.

A lakásban kávéillat volt, tiszta, erős szag. Amikor hátrafordultam, a férfi épp ledobálta a kottákat a pianínó tetejéről. Nem szólt egy szót sem, végül azt mondta, fejből játsszak valamit.

Elkezdtem az Esőcsepp prelűdöt.

– Magának ehhez semmi köze – mondta, és hallottam, ahogy a z hangnál kicsúszik a nyelve a fogai között. Nem jól mondta az s-eket, sem az sz-eket. Talán abban a pillanatban dőlt el minden.

– Játssza ezt – mondta, és a kupacból kivett egy Bach-átíratot. Megszenvedtem vele.

– A jövő héten szerdán háromkor megfelel? – kérdezte, és ahogy hátrafordultam hirtelen, és megláttam a szemét, meghallottam belül, ahogy Chopint játszottam az előbb, aztán meghallottam, ahogy kellett volna játszanom. Mintha minden hang mellett állna még egy, amely még sohasem szólalt meg a kezem alatt. Mintha minden eddigi leszámolt hang mögött lenne egy másik hang fájdalomból, haragból, örömből, gyászból, felszakadó sírásból vagy gyilkos dühből. Éreztem, hogy vörös leszek.

– Nem elég pontos – mondta abban a pillanatban, amikor azt gondoltam, hogy túl pontos vagyok, és a következő héten előlről kezdetett velem mindent, mintha még sohasem láttam volna zongorát.

– Sehogy se lesz jó neked, igaz? – mondtam neki magamban minden szerdán, amikor becsöngettem három után öt perccel, és szétvertem nagyanyánál a zongorát naponta, pedig egy óra volt odaélnem és egy haza. Otthon nem volt zongora. A buszon tanultam, és magam sem vettem észre, hogy mikor lett a télből tavasz, a tavaszból nyár.

Május 20-a volt aznap, amikor újra élém tette az Esőcsepp prelűdöt. Talán, mert kint esett. Kékes, párás nap volt, és a szemerkélésben virágillatú volt a város, a lassú csöndben hangtalanul járt a sínjén a 19-es villamos, míg a busz finoman fűjtatott, a Duna mintha simán lötykölődne a két part között; a felhők puha, könnyű takaróba bugyolálták Pestet, és ahogy leszálltam a Batthyány téren, évek óta először éreztem, mintha sírni kelle-ne.

KIRILLA TERÉZ versei

KÁPRÁZAT

A sárga vászonnal bevont háttér előtt,
pólóban és farmerben próbababák.
Fölöttük kékes neonfény-felirat.
A kirakattól pár méterre
sötétbarna műanyag cserépben,
szabályosan lekerekített,
élénkzöld levelekkel,
művirág.

Az izzadt homlokú fiú utánam szól:
túl jó vagy!
– igaz, lehetnék olyan,
mint a perzselő levegőben
némán és szelíden szemlélődő csecsemő,
akit az elnyűtt arcú anyja
a járdaszélen vízzel itat.

A plázában hűvösebb van.
Szabályosan ver a szívem,
ahogy az eső kopogott valaha.
A mozgólépcső két korlátja
párhuzamos vonalakat képez,
távrolról vékony, fekete csíkok
a vakítóan hófehér falon –

vajon milyen szó adhatja vissza
ezt a metszően éles térfelosztást,
a varázslatos illúziót?

A TÉR

Hangol a tér.
Ódáktól fülledt a levegő.
Sötét tollú, álarcos ragadozó madár
karmaiban vergődik a délután.

FÁRADSÁG

Az árkádok alatt
félhomályhoz és rivaldafényhez
egyformán hozzászokott
ébredéseket kijátszva –
ahogy a fáradság kínja vonul végig
valamely öregedő napló lapjain –,
szürkés ólomgolyó gurul.

ARATÁS

Forró aratásidő van.
Délután három.
A tikkadt levegőben
egy kislány pávatollat tart az arca elé.
Egy másik búzasárga lepedőn fekszik
mezítelenül.

SZÁLKÁK ÉS FÖLDRÖGÖK

A tér fölött
végtelen lassú szomorúsággal
fehér galamb lebeg.
A szárnya közt
kéreg- és faháncsdarabok,
szálkák és földrögök.
Alászáll,
nekiverődik tükörnek, vitrinnek,
betonfalnak.

MAKKAI ÁDÁM köszöntése

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

A SZAMÓCAILLATÚ LÉNYEG KERESÉSE

Makkai Ádám nyolcvanadik születésnapjára

Míg görbült éteren faljuk önmagunkat,
a múlt a jelennel, az itt az ottal felesel,
a lét: a minden, izgalomba hozza a tudatot.
De mi a tudat, a lényegi eszme?
Várost épít, híreket hoz messzi galaxisok,
az örvénylő fények honából,
fészket rak a szellem forró ölében,
megtermékenyíti a valóságot,
azt, hogy vagyunk?
Meddig ér a havaii pálmafák levele,
ha megérinti az égbe kapaszkodó magány,
elér-e Budapestig,
s lefordítható-e valamelyik nyelvre?
A idiómák világa az emlékezet színpada,
szophoklésznői öntudat,
szavak vegykonyhája,
köröző sirály rikoltása
a Csendes-óceán víztükre felett.

Mit kezemmel el nem érek,
az lelkemben ével tovább,
a szellem: a fenn és a lenn,
a szamócaillatú lényeg keresése.

MAKKAI ÁDÁM köszöntése

GÖMÖRI GYÖRGY

Költői levél M(akkai) Á(dám)-hoz

– Ádám, kit a sors bőséges Ámerikába
vert-űzött, míg engem örökzöld Albion
dús talajába plántált, érzed-e, mint forr
nemcsak a világ „bús tengere”, hanem mint
fortyog és reszket most is e kék-zöld glóbusz?
Közel-Keleten örömtáncot járnak a siák –
bár iszonyú nagy kéj testüket szíjakkal hasogatni,
meghalni dicsőbb! szétlőni egy jó helikoptert
vagy dzsípet robbantani tele brit katonával.
És még a rejtélyes Al-Kaidáról nem is esett szó:
holnapra-holnaputánra füstté válhat a házad,
vagy ha nem az, a Sears Tower Chicagóban,
a magas Wall Street, vagy a Big Ben. Ronda világban
élünk, Ádám, s ebben nem igazán segít igazodni
ifjan elkezdett steineri bölcseletünk sem,
mert az is óriás lépték mentén mérte fel a világot.
Aztán meg ki szeretne egy füledt, Mars-szerű földre
születni megint? Lám, Grönland gleccsere olvad,
lassan előnti a tenger nemcsak a Bangla-
meg-desi partot, ám Ipswichet és Floridát is –
vagy hirtelen *tsunami* lepi el a kis kikötőket.
Jó, hát ananász is nőhet Kentben, s a dinnye
helyett szívesen eszem én mangót s papayát is,
csak hogy időközben kiüthet a Tűzvész,
ama Világégés, amit már kettőezerre
vártak, de ami (hálistennek) még a jövő

mélyében szunnyadozik. Abban a roppant
háboruban elpusztul százmillió, és jön rá egy atomtél,
s elpusztul újabb százmillió! Hessegeds el
szörnyű jóslataim, szeresd szeméttel-teli Pestem,
ahol ma még jóllakhatsz bécsiszelettel,
s remek vargabélest is kaphatsz a Remízben.
Élni még lehet ott, no meg itt is, szerte a földön,
ahol boldogok is voltunk: ötvenhat, forradalom,
Berlin falhasadás, jó feleségek, gyerekek – ne feledjük.
Én ma sem tudok mást mondani, mint az az Imre,
aki szegény, megszenvedte a sorsát, s mégis végül
isteni szózáttal az ember elé a reménységet emelte.

2004 augusztusában

(Tizenegy éve írtam ezt a verset, amit most kis változtatással megint közreadok. Akinek jó az emlékezete, tudja, hogy az általam még „tsunami”-nak nevezett óriás-cunami pár hónappal a vers megírása után, 2004 vége felé történt. Félelmetes ez az egybeesés, csak az vigasztal, hogy a nagy atomháború (amit szintén elképzelhetőnek tartok) még mindig csak lehetőségként „szunnyadozik” a jövőben. És bár az Al-Kaida is velünk van, ma az iszlámofasiszták barbársága rázza fel és sokkolja a nyugati világot. De ne politizáljunk, hiszen a fenti verssel én Ádámot, régi barátomat szeretném köszönteni, és kívánni neki nyugalmas öregkört. Az utolsó sorok Imréje persze Madách – lehet, hogy nem fejt meg mindenki a szöveget első olvasásra. Ami viszont a globális felmelegedés okozta várható katasztrófákat illeti, abban, hogy tennünk kell ellenük valamit, alighanem magam mögött tudhatom az *Irodalmi Jelen* összes olvasóját.)

MAKKAI ÁDÁM köszöntése

VARGA MELINDA

AKI A TENGERT IS SZÓRA BÍRTA

Makkai Ádám 80. születésnapjára

*„Minden teremtés irracionális.
Isten? Ő túl van minden ráción –
nem éred el tévén, sem rádión,
s minden makogó imád kihoz máris
a sodrodból.”*

**(Makkai Ádám: Egy mikrokozmosz
szonettjei a makrokozmoszról)**

A teremtmény tudat néha sorokba lopja
az istenközeleli érzést,
a képzelet a közvetítő mágus.
A költő hagyja, verse víziókat teremtsen,
szaladjon pár évszázadot előre,
az időtlenségig tartson útja,
mint üstökös száguldjon egy-egy ütem,
a fénynél is sebesebben haladjon,
megfoghatatlan formákat keressen,
képlékeny tartalmakat,
kényszerítse térdre az emberi kapzsiságot,
ölelje magához a kézzel nem foghatót.

A kozmoszban űrmanók száguldanak vershajókon,
a tér-idő csillaguszályos kabátot ölt.

A Nap vörös tintát szór az égre,
a hegy aljából nagyot kortyol,
fényével szóra bírja a tenger taraját,
bevilágítja Budapest utcáit gondolattal.

A költő homlokán redőket simít ki,
biztatja, még sok évig varrja
ezeregyszonetté a mikro- és makrokozmosz
színes szövetét.

SZERELEMKÖLTÉSZET

STEINAR OPSTAD versei
KOVÁCS KATÁNG FERENC fordításában

Szerelmi költészet

(részletek)

59

A költőt sem kerülheti el a csalódás. De maradjon titok,
hogy a nyilvánosság ne sértse a másikat. Csak így
kaphatja vissza őt sértetlenül. Világos mint a nap.

60

Ha valaki tapintatlanul nekem szegezi a kérdést,
hiszek-e Istenben, az épp oly kínos, mintha azt kérdezné,
van-e szerelmem. Kétségem csak részleges,
sosem akadályoz meg abban, hogy szerelmes legyek,
vagy igazán megszeressem valakit.

61

Hogyan lehetne szeretni bárkit az élet végességének
tudata nélkül? Öncsalás azt képzelni, hogy minden véges,
csak a szerelem örök. Tisztességesebb hát
igaz szerelemmel győzködni a másikat.

65

Ki sokakat szeretett, nem szükségszerűen
hidegebb szívű annál, ki beérte
egy kapcsolattal. Közös sorsuk a lelki szükség.
Kétségtelen, izgató a szerelem, próbára teszi
még a legjámborabbakat is.

66

Gyakran előfordul, hogy a költő hátat fordít a kedvesének.
Így formálja költészetté a szerelmi drámát.
Az orfeuszi érzés nem keverendő a közönséges megcsalással.

67

Arra ébred egy fagyos reggelen, hogy késő:
már visszavonhatatlanul halott.
Ágyban érte utol esendő testét a halál. Mint egy gyűrött
pizsama hever ott. Nem marad más hátra,
sírjába temetni szerelmet, bort, virágot, s talán
eljön a várt nap, mikor a könnyzacskók újra feltölthetők.

A vers és az élet

(részletek)

42

A valóság magányos dolog, romantikusok csemegéje.
A költő kiszolgáltatottja a valótlanságoknak. Végül fejet hajt.

Az élet és a vers kapcsolata olyan, mint az élők
és a holtak közötti: láthatatlan, mégis létező,
jó és rossz emlékekkel teli.

44

A vers még véletlenül sem ösztönös vagy spontán,
éveken át érlelődik a fejben. A költő élete örökös
koncentráció, hosszú készülődés az alkotásra.

50

Nem tudjuk, mi a teremtés, és mi a halál,
vagyis: csak hisszük, hogy tudjuk, de mégsem.
Csak a halál megnyilvánulása érzékelhető.

51

Hogy hiányozhat az, ami nincs? A költő tudhatja csupán,
azon fáradozik, foghatóvá gyúrja a megfoghatatlant.

Az élet és a vers

(részletek)

15

Álmodozás közben szorgos és leleményes
Szent Benedek rendi szerzetesnek képzelem magam.
Rám a Steinar nevet a Feltámadáskor osztották.
Ora et labora! Lélek-művem borítóján ez áll majd a nevem alatt:
Imádkozz és dolgozz!

16

Képzeldés lenne a hit? Nem, az életet
egyetlen képzet teljesen nem töltheti be.
Képzeljük inkább, hogy a hit
olyan természetes valami, mint az időjárás.

17

A költő nem lehet sérülékeny. Ellenkezőleg,
oly szívós kell legyen, hogy féljen a saját erejétől.
A félelembe oltott érzékenység kerget
számtalan költőt az elkeseredettségbe.

18

Túlérzékeny családba születtem. Kiskoromban
gyakran láttam szüleimet sírni. A túlérzékenyek
nem a fájdalmuk csillapítására sírnak; a lélek színpadán
nem jutott számukra más szerep.

20

Öngyilkos?

Önként vállalta a halált?

Vagy az élet hagyta őt cserben?

22

Az első ősz hajszálak idén tavasszal tűntek fel a tükörben.

Ekkor aforizmákat kezdtem írni. Hangulatuk

semmiben sem különbözik a verebek kakofonikus csivitelésétől.

Képtelen vagyok eldönteni, örülnek-e vagy szomorkodnak.

23

Füllentés közben bepárásodik a szemed, az arcod kisimul,
mint az esőáztatta földre hullott falevél. Ha untat a beszélgetés,
úgy szuszogsz, mint magányos nő öreg kutyája a vackán.

A költő mindent lát, és feljegyzí a füzetébe.

Részletek a Kjørlihetstaperne – Dikt & aforismer című kötetből, Kolon Forlag 2015. Steinar Opstad és a Kolon Kiadó, Oslo engedélyével fordította Kovács katáng Ferenc.

Steinar Opstad 1971-ben született, Oslóban él. Vallástörténetet, irodalomtudományt és németet tanult az Oslói és a Bergeni Egyetemen. Írásművészeti tanulmányokat Hordalandban folytatott. 1996-ban debütált a Tavler og bud c. verseskötetével, amely elnyerte a Tarjei Vesaas-díjat. Hat verseskötet szerzője, négy antológia szerkesztője. Műfordító. Több nyelvre fordították verseit.

SOHÁR PÁL

Élni akarás

Angolból fordította KOCSIS KATA

Hova igyekszik olyan nagyon egy vak kutya? Vajon mit lát a világból úgy, hogy valójában nem lát? Gyakran töprengek ezen, amikor sétálni viszem Maggiet, és közben gondosan ügyelek arra, hogy a pórázt eltartsam magamtól, nehogy szegény kutyus betekerje vele a lábamat, és így véletlenül megrúgjam őt. Igen: ő öreg, és már nem lát, mégis ugyanolyan izgatottan megy sétálni, ahogy azt mindig is tette. Talán valami ősrégi vadászösztön hajtja, hogy kövessen egy szagot, amelyet én nem érzek, sőt, még a forrását sem tudom megállapítani. Valójában sohasem volt valami nagy vadász; a legtöbb házikutyához hasonlóan benne sem maradt túl sok farkasősei vadságából. Fiatalabb korában megkergette ugyan a macskát vagy a postást, ám ha valaha is sikerült volna utolérnie őket, fogalma sem lett volna róla, hogy mit kezdjen velük. Sohasem felejttem el, amikor egyik reggel ő meg én kiléptünk a hátsódudvarra, és azt vettük észre, hogy egy szarvas javában lakmározik a paradicsom virágaiból. Vad ugatással támadt a betolakodóra, de amint látta, hogy a szarvas nem mozdul, félúton megállt, és csupán bátor ugatással próbálta érvényesíteni az akaratát, meg azzal, hogy fel-le ugrált egyhelyben, ám mindez persze nem riasztotta el a patást attól, hogy fosztogassa jövőbeni paradicsomtermésemet.

Most, amikor sétálni viszem őt, ugyanilyen izgatott; még futna is, ha hagynám, de vajon merre?

Ha az élet engem fosztana meg a látástól, valószínűleg mindent elutasítanék, amit ezután kínálna nekem. Még az ágyból sem lennék hajlandó felkelni.

Két hétig Maggie is ezt tette, miután a másik szemére is teljesen megvakult. Csak feküdt a konyha egyik sarkában, nem volt

hajlandó sem enni, sem felkelni, és a nevére vagy az ennivaló illatára sem reagált, mégha az utóbbi nagyon csábító volt is.

Két hét múlva azonban egyszercsak mászkálni kezdett mindenfelé a konyhában, körbeszimatolt, nekiment az asztalnak és a mi lábunknak. Ismét boldogan ugatott, amikor meghallotta a nevét, és a hangja valósággal elragadtatottá vált, amikor érezte, hogy ráteszem a pórázt. Mivel a veranda lépcsőjén nem tudott lemenni, a karomban vittem ki az utca közepére. Mihelyt kiértünk, habozás nélkül felvette az irányt, és elindult ügetve, vagyis inkább olyan sebességgel, hogy tartani tudjam vele a lépést. Úgy tűnt, hogy ugyanaz a régi vágy hajtja, mint fiatalabb korában, ám most nem tért el az utca közepéről, és egy általam ismeretlen úticél felé igyekezett. Én úgyszólván vakon követtem, csupán arra figyeltem, hogy nem-e jön arra autó, vagy hogy kerüljük ki a sóolvasztotta jégfoltokat, nehogy megsebezze a mancsát.

Most minden este ugyanaz a menet. Én csak követem őt, bízva a nyelvében, amellyel mutatja az utat, amint hálaimát liheg a kemény útburkolathoz. Ez minden, amit érzékel a saját lába mozgásán kívül, és így is nagyon boldog.

Időnként depresszióval küzdök; egy vak ember is így érezhet. Ilyenkor a legjobb, amit tehetek, hogy kiviszem Maggiet sétálni, és eközben megérezem a lelkét, az élni akarását, és azt, ahogyan képes élvezni, ami van, és nem törődni olyasmivel, ami többé már nincs.

Valaki követ engem...

VARGA MELINDA tárcája

Az a nő, aki eszik, és mégsem hízik, minden bizonnyal varázsló, született zsírégető-kuruzsló, boszorkány a javából; minden bizonnyal máglyán égették volna el hajdanán az inkvizítorok. Ez a képesség a nők túlnyomó részénél, ha kezdetben föltűnik is, sajnos tiszavirág-életű, s a húszas évek közepén túl Damoklész-kardként lebeg fölöttünk egy-egy bőségesebb vacsora következménye.

Keserű szívvel emlékszem vissza, hogy gyerek- és ifjúkorom egyik kedvenc étele a sültkrumpli volt, ahogy tájainkon szokás nevezni: a szalmapityóka. Aztán később középiskolában, egyetemen, amikor még a konyhaművészetnek nem igazán voltam a mestere – mi tagadás, akkoriban nem igazán foglalkoztatott, hogy a főzés terén különösebb jártasságra tegyek szert –, az otthonról hátizsákkal fölcipelt székeltyű pityóka életmentő volt. A szalmapityóka házi sajttal, úri időkben szintén hazai zsákmánnyal, füstölt kolbásszal mennyei diákeledel. A házibulik főfogásaként is gyakran szerepelt. Pityókát hámozni nem nagy kunszt, ehhez még a fiúk is értettek.

Ugyanígy összeszorul a szívem, amikor a nyári fesztiválok, táborok, hegyvidéki kirándulások ingyencségére gondolok: a zsíros kenyérre vöröshagymával, paprikával.

Akkoriban meg sem fordult a fejemben, hogy eme két gyilkos és roppant finom ételnek vajon mennyi lehet a tápértéke. A kalóriatáblázat ismeretlen fogalom volt a korombeli hölgyek számára, a napi sportolás meg kimerült abban, hogy ha nem volt pénzünk taxira, szépen hazagyalogoltunk a belvárosból a városszéli albérletbe. Fél- vagy háromnegyed óra alatt nemcsak a plusz kilók apadtak le, hanem a mámor is kiszállt a fejből, a cigifüstös ruha kiszellőzött, másnap lehetett fejfájdásmentesen kezdeni a napot, egyetemre menni, könyvtárazni, olvasni.

Ám ahogy telnek-múlnak az évek, a test megmakacsolja magát, és kétségkívül gyorsabban kezd öregedni, mint az elme. Bemondja az unalmast a zsírégető konyha, takaréklángra állnak a szénhidrátmotorok, és a szervezet valami furcsa okból úgy gondolja, tartalékolni kell. Először csak a hasra, majd a combokra, aztán a fenékre, karokra, majd nyakra, végül, ami a legborzasztóbb, a fizimiskára pakol, hogy legyen olyan kerek fejünk, mint egy szép piros nyári alma, mint az augusztusi, jól megérett dinya. S mert, ahogy a régi közmondás tartja, minden kárban van valami haszon, a keblekre is rakodik némi tartalék, aminek a kismellű hölgyek fölöttébb örülnek, a többieknek azonban csak bosszúság, mert lehet a fehérműkészetet is lecserélni.

Huszonöt felett óvatosabbak leszünk, igyekezünk hat után nem vacsorázni, kerüljük az édességeket, a szénhidrátokat, a tészta ételeket, a spagettit, pizzafélék, csokik, sütemények háttérbe szorulnak, és csak néhanapján, ünnepnapokon esünk bűnbe. A szalmapityókát még az emlékeinkből is kitöröljük, a zsíros kenyér a feledés homályába vész, a finom, habzó aranyszínű kesernyés sört pedig felváltja valami hitvány fehérbor. Tornatermek neonfényeiben emberpróbáló akrobatagyakorlatokkal tartjuk kondiban a testünk, gyalogolunk, kocogunk, kérekpárra pattanunk.

De hát az ember nem arra van teremtvé, hogy folyton salátán éljen! A kitartásnak, a szépségért, a csinos vonalakért vívott harcnak is van határa, s nincs az a vasakarát, amely egyszer meg ne törne. Mint egy igazi hedonista, fittyet hányva az egészséges életmódra, kalóriatáblázatokra, fitnesszguruk tanácsaira, este kilenc óra magasságában úgy döntök, felhívom a pizzafutárt. Lesz, ami lesz, még ha Schobert Norbik potyognak is az égből, én biza rendelek magamnak egy ízletes, minden jóval tele pizzát. S miután jól bevacsoráztam, megiszom az óvatosság kedvéért csak egy pohár, és nem több sört.

Dolgom végeztével leülök a számítógép elé, megkukkantom, milyen levél érkezett, mialatt a földi gyönyöröknek éltem, simogatom a hasam, hát, ez igazán jó nap volt. Aztán megnézem a virtuális faluban, milyen pletykák terjengnek, mert itt aztán mindent megtalál az ember a bulvártól a szépirodalomig, önarcképeket, tájképeket, kutya-macska s egyéb háziállat portrékat,

magánnaplót, politikai hőbörgéseket jobbról és balról és a többi és a többi. Egyszer csak a virtuális arckönyv sarkában, mint valami végzetes égi jel, felugrik egy reklámlablak: 90 napos diéta fogyni vágyóknak! Határozott, gyilkos ikszeléssel eltüntettem az ablakot. Kikapcsolom a számítógépet, s annak tudatában, hogy holnap reggel dupla annyi kilométert kell leizzadni a futógépen, elalszom. Álmomban zsírmanók táncolnak körül. Csuromvizes a lepedő alattam, hajnalban felriadok, cigarettára kell gyűjtanom, behunyom a szemem, s máris ott pattognak előttem azok az átkozott zsírmanók.

A reggeli kávé mellett, még mielőtt kalóriagyilkolásra készülnék, felnyitom a laptopot, rákapcsolódom a hálóra, az e-mail-üzenetek elolvasása után újból a virtuális faluba tévedek, lássuk, történt-e valami, robbant-e szimbolikus vagy átvitt értelemben valahol bomba. Alig kezdek el görgetni, újra feltűnik a sarokban: kilencven napos diéta fogyni vágyóknak. A teremburáját! Hát ez mindennek a teteje! Azt hiszem, valaki követ engem... A virtuális falu kamerát tett a hűtőszekrényem fölé. Valahányszor megnyikordul az ajtó, hahotázó kacifejek formájában rejtjeleket küld a kamera Zuckerbergnek, hogy ha-ha-ha, ez a nőszemély már megint jól bevacsorázott. Sőt, reggel sem tudta türtőztetni magát! Rá se rántva arra, hogy a házikenyérben sokkal több gyilkoskalória bujkál, mint a szárazkorpára emlékeztető teljes kiőrlésűben, két szelettel is megdézsmált, egyiket zakuszkával kente meg, a másikat meg galád módon eperlekvárral és vajjal ízesítette. A kávéba két kanál cukrot és tejszínt is tett. Legyen szíves megbüntetni a virtuális ostorával, s addig mutogatni neki különböző fogyókúrák recepteket, míg észhez nem tér. Vegye tudomásul végre, hogy az a nő, aki eszik, és nem hízik, boszorkány, nem evílágyi lény.

Most már biztosan tudom, valaki követ engem... Mindennap félve lépek be a virtuális faluba, fogyókúrák receptektől, diétáktól rettegek, álmomban felüléseket csinállok, mert ha nem, jönnek a zsírmanók, és ördögi táncba kezdenek. A salátakészítésben pedig olyan szakértelemre tettem szert, hogy nyugodt szívvel benevezhetnék valamelyik „salátafőző” bajnokságra, biztosan megnyerném.

MARNO JÁNOSsal beszélgettünk a *Hideghullám* című kötetéről.

Az élet a nemlét paródiája

A Hideghullám (Magvető Kiadó, 2015) című új kötetében az érzelmi túlfűtöttség felizzítja a gondolatot, az absztrakt gondolatiság pedig mederbe tereli a komor, sötét tónusú érzéseket. Még az olyan, derűsebb hangvételű versekben is, mint a Lakoma – Hommage á Platon: „... vacsoraidő járja; / és átizzik a szemfenéki ideg- / barlang szürkés érhálózata; s a sás, / a nád között a víz hólyagzik fel, / anélkül, hogy tovább borzolódná...”

Éppen az idézett verset én magam az egyik legharmonikusabb, a szó hagyományos értelmében is legszebb életkép-festményként tartom számon (ilyen még szerintem pl. a Pastorale), örömlélmény indított a megírására, és még nagyobb öröm volt megírnom. Nagyon érdekes a kérdéscsomagjában az érzéki és az absztrakt – alighanem önkéntelen – egybejátszása.

A beszélt és írott nyelv fogalmakkal dolgozik, fogalmaink nagyobbreszt elvonatkoztatások, olyan jelek, amelyek csak nyomokban őrzik jelöltjeik tulajdonságait. Engem a versírásra talán az is vitt rá, hogy a gondolkodásomat gondolhassam, azaz mindazokat a fogalmakat, amelyekkel reflexszerűen éltem egy-egy gondolat kifejtésekor, feléleszthessem pusztá használhatóságukból, életre kelthessem őket, és hagyjam, hadd mondják ők a magukét. Hadd nevezzem ezt a művetet költői etimológiának. Mert itt nem a szavak eredettörténete az érdekes (bár

az is izgalmakat ígérhet), hanem a bennük potenciálisan feldúsult jelentéstartalom. Az idézett versnek mégsem ez a legfontosabb jellemzője szerintem, hanem a szóval meghívott festészet és zene. Maga csak az ötödik sortól idézi a verset, érthető, hogy miért, ám ha hagyja magában felhangzani a vers kezdősortát és folytatását, úgy megidéződik az a kép, amiben sajnos ritkán részesülünk, főleg városlakók: alkonyati szürkület, egy buja és rendkívül sokféle zölddel körülvett tó nádas, amikor a sást ezer madár üli meg kottafejekként, miközben a levegőben vacsorázva rajzanak a társaik, s amint az utóbbiak elfoglalják kottahelyeiket, az előbbiek szállnak fel vacsorázni s így tovább. Az Ön által idézett sor már ettől a látványtól izzik fel, izzik át, és szenved úgyszólván égési sérüléseket a vízben, ha tetszik, a saját (csarnok)vizében, egyszersmind a sás és nádas földte imaginált vízben, „anélkül, hogy tovább borzolódna”. S ha megfigyeli, itt a borzolódás már egy egész hálózatot áthat: a víz, a madár és a versalany bőrének a borzolódása, borzongása.

A vers címe direkt utal a filozófiára, annak is a hús-vér, illetve elvonatkoztató természetére. A szemfenéki idegbarlang metaforában pedig akaratlanul Platón barlangelmélete idéződik meg, nálam olyképpen, hogy magát a szemgolyót, ami a koponya szemüregében forgolódik (mint halott filozófus a sírjában), tekintem a barlanghasonlat aktuális megelevenedésének, bensőségesülésének.

Könyvheti kötetbemutatóján azt állapította meg Szegő János – T. S. Eliotot is említve –, hogy a modern költőknél az érzelmek és gondolatok mindig különválnak, ezért az érzelmek csupán retorizált gondolatként jelennek meg.

Eliot rajongott az angol reneszánsz és prebarokk költőkért (ld. John Donne, Spencer stb.), éspedig azért, mert szerinte ők voltak az utolsó olyan költők, akik szervesen (!) egyben írtak filozofikusan és érzéken.

De hát ehhez elég beleolvasnia egy Shakespeare-szövegbe, és csak ámuldozhat, hogy a gondolatiság micsoda érzéki-érzelmi bőséggel szólal meg, hogy a trópusok szabadon, játékosan táncolnak a fogalmak ágbogai között. Azért is élek itt ezzel a hasonlattal, mert annyira adja magát a kép, ahogy József Attila is mondja: „Tar ágak szerkezetei tartják keccsel a levegőt”. A

'keccsel' talán nem olyan telitalálat tőle, viszont a 'tar ágak szerkezetei' kép revelatív; mindannyian jó ismerjük, alkalmanként leverőleg is hathat ránk, míg a tavaszi rügyezés, lombosodás idején ugyanez a kép megtelik az élet milliárdnyi flóra-labirintusával – és hát a Shakespeare-szövegekből, szóljanak bár a legsötétebb emberi természetről, minduntalan ez a zsongító bőség árad. Nem beszélve mondjuk a direkt szerelmi dialógusokról, Rómeó és Júlia máig utolérhetetlenül gyönyörű dialógusairól, amelyek szintén tele fantasztikus gondolatokkal. Érti tehát, hogy miért hangsúlyozom a kettő szimbiózisát? Hogy esetemben ez miképp történik, azt nem én vagyok hivatott megítélni, nagyjából érzékelem, hogy sokan nehéznek, követhetetlennek tartják a versbeszédemet, ám erről azt gondolom, szokás kérdése az egész, ha valaki beleveti magát a Marno-vers olvasásába, elidőzik egy-egy darabnál, újraolvassa, lehetőleg fennhangon, akkor egyszercsak megszólalhat evidensen benne is a vers. Nézze csak meg újra a madárrajos verset, próbálja ki, engedje a szavakat imaginálódni – hátha megéri.

A halál, az elmúlás verseinek központi témája. De mint-ha ironiával beszélne róla, úgy jeleníti meg, mint valami természetes, vitális dolgot: „A halál hiánya megfosztja a művet az életétől. Ha nem engedjük a halált szóhoz jutni, akkor az élet megszűnik”.

Tudom, hogy néhány szakolvasóm ezt érzi, azt gondolja rólam, hogy ironizálok, pedig én nem így érzem. Ha nem értené azonnal félre az olvasó, azt mondanám inkább: hülyéskedek sokszor. De úgy hülyéskedek, hogy a vicc fojtja le önmagát, fojtja el az olvasóban is a nevetgetnéket, hiszen a vicc természeténél fogva valami balsejtelem, kínérzet, szorongás vagy akár pánik szüleménye. Persze habituális kérdés is, hogy valaki hogyan viccel, esetleg egyáltalán nem viccel. Például Pilinszky mintha soha nem viccelt volna, mégis ha épp a csúcsművét, az Apokrifot mondom fennhangon, mintegy őt utánózva, muszáj elröhögnöm magam, még a zseniális versjelenetein is muszáj elnevetnem magam. Olyan az a csodavers, mintha egyben önmaga paródiája is volna. Régi vágyam, hogy egyszer írok egy nagyeszszét a műalkotásról, mint par excellence paródiáról, mint a létezés közvetlen önutánzásáról, önkifigurázásáról. Mint annyi más íróembernek, természetesen nekem is Shakespeare az abszolút

etalon, tőle is az első, és máig az egyik első helyezett darabja, a Hamlet.

Végigkéjtelgem mindig azt a darabot, elég csak beleolvasnom, és ujjongok, nevetek, annyira élvezem az eredeti paródiáját. De most itt nincs hely ennek a paradoxonnak a megbeszélésére. Ráadásul ott a kivétel is, József Attila sokszor igyekezett huncutkodva, vígan beszélni, istenigazában mégis csak a magát is végtelenül komolyan és komoran vevő hangja az, ami kábé egyenerejű a Shakespeare-ével. Majdnem alapszabály, hogy a humor fölött sem mi diszponálunk, én legfőljebb csak élvezhetem, ha sikerül valami nagyon fájdalmasat vagy szorongatót úgy szóhoz juttatnom, hogy az jókedvre deríti az olvasót. Ezt már nagyon sokszor írásban és előszóban is hangoztattam: a vígjátékok, a vígoperák legtöbbször deprimálóan hat rám, és szerintem másokra is, csak az emberek szeretik elhitetni magukkal, hogy kikapcsolódtak, jaj de jót nevettek, hú de jól érezték magukat végre. Az emberek többsége, tudattalan félelmében, iparkodik bebizonyítani magának, hogy mennyire jól szórakozik. Ezért, ha mégis hatalmába keríti a halálfélelem, hamar felirat magának valamilyen antidepresszánszt.

A kötet címadó szava egyetlenegyszer fordul elő, A domb című versben: „Hideghullámod ért el, Uram, / szívemet hajtva fel a dombnak, / mely a tiéd, egyoldalúan, / míg a lejtőjén, ott túloldalt, / ki felé tartanak a holtak?” Miért nem akarta visszatérő motívummá építeni?

A 'hideghullám' a tetememet jelenti, egy tetemes tetemet, amennyiben százvalahány versre oszlottam ezen cím alatt széjjel. Vagy bomlottam. És még valamit a hideghullámról: meteoropata lévén, borzasztó rosszul reagál a testem a hideghullámra, fölmeleg a vérnyomásom, ingerült leszek, pánikba esem, irtózni kezdek mindentől, inkább nem is sorolom tovább. Az illető versben pedig ilyen stilizált ingerültséggel teszem fel a költői kérdést: a domb túloldalán ki felé tartanak a holtak? Ugyan különválasztom a 'ki' és a 'felé' szavakat, ám ha fennhangon mondom a szöveget, akkor egybehallok, így: kifelé tartanak a holtak. Valamiből kifelé. Ha olvasóm kis időt szán rá, és elgondolja a jelenetet, hamar rájöhet, hogy a vers isten mindenhatóságát – ha egyáltalán – csak itt, az életünkben érvényesítheti, csak itt lehet értelme a hatalmaskodásának (!), a halál után már őt vagy az ő fikcióját akaratlanul föl

kell adnunk, mivelhogy a tudatunk is elbomlik. A domb továbbá utal a kálváriára is, a kálváriahegyre, amit egyetlen élő ember sem úszhat meg. És egy kisebb hegyet is jelent, amit egy magamfajta már csak kínnal-keservvel mászik meg.

„Ha nekem sikerül egy vers, amit persze soha nem tudhatunk bizonyosan, akkor az mindennél erősebb érzéki élmény” – *fogalmazott az Ünnepi Könyvhéten tartott mini-könyvbemutatón.*

Ha élőszóban mondok valamit, nem ügyelek eléggé a pontos fogalmazásra, túlságosan gesztikulálok, sokszor kiabálok is. Szóval sokkal, de sokkal komplikáltabb ez a kérdés az absztrakció és az érzéki viszonyát illetően, mintsem hogy lazán megválaszolhatnám. Talán egy intelligensebb matematikus könnyebben megfelelhetne rá. Én, mint antimatekos, elképzelni sem tudom, hogyan élvezkedik a számokban fürdőzve egy matematikus, ám abban biztos vagyok, hogy érzékien élvez, mert nincs az a spirituális élvezet, ami ne volna valamiképpen érzéki is. Ha szereti az egyházi zenét (épp azt hallgatok most), akkor biztosan ismeri ezt az érzést: gyönyörűségemet lelem benne, holott szexuálisan nem hoz izgalomba. Transzcendens erotikának nevezném el ezt a gyönyört, és nem kizárt, hogy a matematikus gyönyörözése is rokon ezzel a transzcendenssel. Hiszen létezhet-e absztraktabb egzisztencia a Transzcendensnél? (Alkérdés: létezhet-e maga a Transzcendens?) Mindezeket azért kérdezem vissza, mert egy félreértést sürgősen el kell oszlatnom: a vers érzékisége nálam nem azonos a szexualitással, még az erotikával sem feltétlenül, ám a szerelemmel igen. Nem a szeretettel, utóbbi fogalommal hadilábon állok, hiába élek vele nyakra-főre, nem tudom igazán, mi az, talán túlságosan körülhatárolt az a komfortzóna, amelyben értelmezhető a jelentése.

A kötet több verse kapcsolódik zenei műhöz vagy zeneszerzőhöz. Szokott-e írás közben zenét hallgatni?

Még gimnazistaként a beat mellett sokat hallgattam Wagnert, így például a *Trisztán és Izolda* című operájából az Izolda halálára valóban írtam egy verset, majd pár nap múlva Debussy *Egy faun délutánjára* megírtam az előző darab párversét. És anélkül, hogy tudatosítottam volna, éreztem, hogy az Izolda szerel-

mi halála a zordabb, ám hatalmas szenvedélyű, északibb germán tájakat tolmácsolja zeneileg, míg az *Egy faun délutánja*, kicsit hasonlóan az előbbi varázslatosságához, struktúrájához, íveihez egy sokkal, de sokkal lágyabb mediterrán és az antikvítás ízeit kínálja az érzékeimnek.

Nagyjából akkor fogalmazódott meg bennem, hogy a vers szakadjon el a fogalmi rendtartástól, és fedezze fel minden egyes alkalommal a saját zenei szerveződését. Ennek azonban nem sok köze van a költészet bevett formáihoz, ahhoz, hogy időmértékes vagy ütemhangsúlyos, illetve a kettő keverékét alkalmazom íráskor – ez tőlem idegen. Van, hogy inspirál valamilyen zene az írás közben, de van úgy is, hogy ellenkező hatást vált ki, szétzórja a figyelmemet. Az utóbbi években szeretem a teljes csöndet, hogy csak azt halljam, amit írok, mert magamban hangosan írom a szavakat, hallgatom, mit mondanak és hogyan. A természetben mi zajlik – ezt firtatom versíráskor, ezért beszéltem bővebben a madárrajos versről is, arra buzdítva Magát, hogy érzékelje benne a kies, bukolikus, éppen bensővé váló tájat, élővilágot. De a bukolikából nem hiányozhat a dráma, a vacsora drámája, a táplálkozás, azaz az öldöklés drámája. Ritkán jártam tengerparti tájakon, talán épp ezért vált olyan hatalmas élménnyemmé a nyári Adria idillje, verőfényes, forró napsütés, ahogy a sirályok és albatroszok vijjognak az öbölben, a víz fölött, le-lecsapva a csöndes hullámverésbe, hogy kikapdossák maguknak a zsákmányt. És ezt elnézegetve, erre rácsodálkozva ereszkedtem bele a vízbe, és éreztem, ahogy a kicsinyke halak a bokámat, a vádlimat csiklandozzák, és akkor esett be a tudatomba, hogy „te szent ég, én most egy hatalmas tál önmagát evő húslevesben mártózkodom!” Nekem azt is jelentette ez az élmény, hogy jobban kezdtem megérteni a verseimet, amelyekben, ha csakugyan rátaláltak a referenciájukra, ugyanez az idillikus élet-halál harc zajlik. Ha akarom, ha nem. Illetve, ha nagyon akarom, akkor kevésbé sikerül, inkább csak hagyom megszólalni magamban a verset, és igyekszem nem elrontani önkényes hozzászólásokkal. Igen, e tekintetben a versbeszéd jóval előbbre jár a diszkurzív beszédemtől, ergo a versbeszéd nem perszonális beszéd, hanem egy személytelenebb, a nyelvet magát szóra bíró beszédmód, mely által – a látszat ellenére – éppoly közel szól az olvasójához, mint hozzám, az úgynevezett szerzőhöz. A nehézséget csak az okozza, hogy az olvasók még mindig egy tizenkilencedik és még régebbi költészeti mintához viszonyítanak, s noha nemigen

élvezik már Petőfit, Vörösmartyt vagy Csokonait sem, úgy ragaszkodnak a tradícióhoz, mint valami komfortbiztosító egzotikumhoz. Akaratlanul giccsé silányítják a költészetet az esztéták buzgó támogatásával.

A Hideghullám első, azaz nulladik ciklusában prózaverseket olvashatunk, az emlékezés, gyerek- és ifjúkor felidézése, egy-egy hangulat, emlék plasztikussá, vitálissá varázsolása hatja át a Vasderest. Milyen poétikai szándék vezérelte abban, hogy ezek az emlékkonstrukciók prózavers formáját öltse?

Amikor a *Kairos* című kötetemet befejeztem, az a fantáziavágy kerített a hatalmába, hogy kifejezetten prózaverset írjak, még hozzá olyat, ami cseppet sem hígulhat fel a *Kairos* darabjainak a komprimált komplexitásához képest, azaz nem válhat sehol sem történetmondássá, esemény-beszámolóvá, mivel ez utóbbi beszédművészethez szükséges képességnek nagyon híján vagyok.

Ugyanakkor a prózapoétika, annak a lehetséges mondatritmikái vonzóan-édesen visszhangoztak a fülemben, hiszen gyerekkoromban rengeteg prózát olvastam, sőt még huszonévesen is, csak az utóbbi tizenöt-húsz évben kezdett nehezemre esni a prózaolvasás. Itt, a nulladik ciklusban azt próbáltam ki, meddig mehetek el a pseudo-próza irányába úgy, hogy már-már az érződjék, mintha tényleg a történetmondás, alakfestés meg effélék vennék át a főszerepet, ám igazában csak a versnek sikerüljön tágasabb tereket, játszótereket nyitnom. Egyelőre úgy látom, ebből valami meseszerű, a trópusokat mondatokra, sőt mondatnyalábokra kiterjesztő beszéd született, s éppen ott hagytam abba, ahol a folytatás már szükségképpen a tényleges próza lejtője felé gravitált volna. Ahol már cserbenhagyna a lélekjelölésem, az alvajáró képességem. Én nem tudnék vagy nem is szeretnék fiktív nevekkal, cselekményekkel, eseményekkel dolgozni, számomra a valóságban engem erősebben megérintő események, dátumok és nevek mind-mind olyan jelentéstöbblettel bírnak, annyira magukért beszélnek, hogy a magától értetődésükkel kizárólag versbeszédben merek versenyre kelni. Hogy még világosabban fogalmazzak: a mindenkori valóság nekem vagy semmit nem jelent, vagy merő misztikus jelentéspotenciállal túldúsult élményként dolgozik bennem, amit ha prózai elbeszélésekben adnék elő, akkor csak elárulnám a „titkukat”,

kiteregetném őket, mint merevedőfélbe érkező hullákat. Persze, én örülnék a legjobban, ha ezt egyszer megcáfolná a véletlen – véletlenül kikerülne a kezem alól egy igazi próza. Elképzelni sem tudom, milyen volna az.

Édesanyja, húga, nővére alakja gyakran visszatér a verseiben. Amint az Írók Boltjában tartott kötetbemutatóján fogalmazott: az Ön számára az emlékezés aktusa a valódi esemény, a jelen idejű történetek a szerelem kivételével nem tekinthetők annak. Ugyanakkor a korábbi köteteiben is sokszor fölbukkanó sár, agyag, föld, természet szintén kötődik az emlékezéshez és az elmúláshoz.

Izgalmas és nagyon nehezen megválaszolható kérdés. A gyerekkori család átszellemüléséhez az érdeklődő olvasónak mindeképp rendelkeznie kell vagy hasonló tapasztalattal, vagy fantasztikus empátiával, mert a mindennapi tudat ennek a megértéséhez kevés. Utoljára, 2007-ben az ikerhúgomat vesztettem el, azóta tehát elmúlt bő nyolc év, bőven elég ahhoz, hogy az egész eredeti családdal együtt belém költözzön ő is, és már nem is csak halottamként, hanem olyan részemként, amit időről időre ki kell költenem. Mint egy madárnak a megtermékenyített tojását. Kotlanom kell a halottaimon. Fogalmam sincs, amúgy mi lehet velük, sajnos a buddhista reinkarnáció gondolata nem egészen megy nekem, a nemlétről semmit sem tudok, épp ezért irtóztató félelemmel és vonzódással viszonyulok hozzá. Szinte irigylem őket, akiken itt kotlok a maradékukként, irigylem a már nemlétüket, visszatalálásukat az öröknemlébbe. Mi, élők felfoghatatlanul abszurd szenvedőivé váltunk az úgynevezett élettelen matériának, mintha egyéb dolgunk sem lenne, mint érzékszerveink révén hangot adni a puszta és magatehetetlen szenvedésnek. Jaj, csak félre ne értse senki itt e szót: szenvedés! Nem rokonítom én ezt a Passióval semennyire sem, csupán döbbenetesnek és egyben abszurdnak is találom, hogy a vélhetőleg csakugyan fájdalommentesen szenvedő követ az én szenvedésem képes csak életre kelteni a puszta szenvedéséből. Azt hiszem, a Nácisz-effektusról már beszéltem. Hogy mindennek mi köze lehet az emlékezéshez, mint megjelenítődéshez, a szenzációhoz? Gondoljon arra, hogyan éli meg a mindennapjait, mindennapi ténykedéseit, kedélyváltozásait, örömeit vagy csalódásait, a szemre abszolút közvetlenségeket; és vesse ezt

össze avval az élménnyel, amikor például egy nappali éberségben megpillantott csipkebokor hetekkel később jelenik meg teljes erejével a szemhéja mögött a szerelmi társa érintésétől. Ez egy teljesen akcidentális jelenség, mégis, megajándékozva érzi magát az ember ebben az extázisban, ebben az egészen elnyugodott, letisztult csendben, amikor állítólag csak az endorfinok vették gondjaiba az elménket, énünket, a lényünket.

Úgy emlékszem, ehhez hasonló módon beszélnek a keleti misztikusok is a tudat csendjéről, talán a szellemi jóga is ezt célozza be, ám ott megvan a cél neve is, a Nirvána, ami valamiféle transzcendens nemlétformaként értelmeződik. Sajnos, ezt nem merem remélni. Az a nyugalom, letisztultság, amit ez az extázis idéz elő az elménkben, félek, az csak ebben a biológiai-fizikai paradigmában adathat meg, és semmi köze a „síron túli” nyugalomhoz. Ám ha félreteszem ezt a lineáris kronológiát, és minden pillanatnak megajánlok egy-egy örökkévalóság-potenciált, úgy kicsikét enyhül a félelmem a bekövetkezőtől, a halál-projekcióim kissé mentesülhetnek a mostani komfortminimumot is elvesztés irtózatától, mert hiába tudjuk úgy, holtan már nem érezzük a hideget, most, még a fűtött szobában is fázékonyan kész horror beleképzelnem magam egy fagyponthoz alatti gödörbe. Ugyanakkor rácsodálkozom ezekre az összemérhetetlen arányokra. Tudom egyrészt, hogy soha nem sikerült végleg leválnom az anyámról, hogy a vele való szimbiózis legfőljebb átmenetileg transzportálódhatott egy-egy belobbanó szerelembe, az eredeti-magzati azonosságot őbenne éltem meg. És most látni vélem a medencecsontjait a gödörben, ahol a csontok között már soha nem lombosodhat újra a hús, mint a bokrok vagy a fák esetében, és ez vadul kiújítja rémületesemet. Röviden, nem lelem a kompatibilitást az élő és a holt között. Holott nekem kell annak lennem, valószínűleg erre trenírozom magam a versekben, egyfelől, míg másfelől a versekkel igyekszem halogatni az üres medencecsontok közé való visszatérést.

A vers csak akkor sikerülhet, ha az írás intenciója felszámolódik. Az ember hübrisze, amelyet a hatalom gyakorlása eredményez, megfordul a művészetben – fogalmazott budapesti kötetbemutatóján. A Hideghullám után hol tart ez a folyamat, új kötettervet érlel magában, vagy versekben, és nem kötetkonceptióban gondolkodik?

Az intenció felszámolása valóban régi vesszőparipám, mivel évtizedek óta domináns tapasztalatom az, hogy az aktuális vers megírásának a szándéka, ihlető gondolata vagy kényszere az írás során lassan, de nem egyenletesen elenyészik, átadva azoknak a nyelvi kéredzkedéseknek a terepet, amelyek erősebbnek, vitálisabbnak, valóságosabbnak bizonyulnak az ÉN koncepciójánál. És projekcióinál.

Ez szemre nem így volt például a reneszánsz idején, ha Shakespeare-t olvasok, nem az az érzésem, mintha őt magát egészen váratlanul érné a száján kicsúszott mondat. És ugyanezt szintén nem érzem a Shakespeare-t oly kongeniálisan fordító Arany Jánosnál. Igaz, hogy Arany alanyi költészete már nem is nyűgöz le annyira, mint a szerepversei, balladái, Toldija, de ez a probléma habituális jellegű, vannak költők, akik közvetlenül önmagukat tudják zseniálisan szerepeltetni (Petőfi, Ady, egész másként ugyan, de a legmegdöbbentőbb erővel József Attila), és vannak, akik a közvetítésben lángelmék, mint például Arany János vagy Vas István. De még Szabó Lőrincet is az utóbbiak közé tartozónak érzem, jóllehet őt általában alanyi költőként is nagyra tartják, én, bevallom, nem annyira, viszont elámulok a fordításain. Egy kis érzékeltető hasonlat más műfajból: ha nagy ritkán belenézek egy magyar tévésorozatba, kínosan szégyellem magam a bennük szereplő színészek hamissága, modorossága, gátlásokat, komplexusokat túlkompenzáló harsánysága láttán-hallatán, majd ugyanezeket a színészeket szinkronhangként meghallom egy-egy nagyszerű, professzionális angol vagy amerikai sorozat szereplőit tolmácsolni, és rácsodálkozom a hitelességükre. Mintha az importált film szereplőjének a magabiztos szakmai tudása, magától értetődősége támasztékává válna a magyar színésznek, hirtelen spontán kihozza belőle az eredetiségét. Vajon ez a jelenség nem magának a természetnek a műve? Emlékeztetném, kedves Melinda, korábbi megjegyzésemmre, amiben a műalkotást mint par excellence paródiát emlegettem. Elvetemülten még azt is megkockáztatom, hogy az élet a nemlét paródiája.

VARGA MELINDA

A költői képzelet tisztaságába és ártatlan-
 ságába vetett megingathatatlan hit” – ez
 jellemzi **BŐSZÖRMÉNYI ZOLTÁN**
 legújabb, *Lábatlan idő* című verseskötetét
KIRILLA TERÉZ olvasatában.

„Eleven Isten jár” a versben

Bőszörményi Zoltán *Lábatlan idő* című, legújabb kötetét lapozgatva a költői látásmód két karakteres vonása rajzolódik ki: egyfelől a mély vonzódás a természet kínálta asszociációk iránt, másfelől a gondolatiságra való hajlam. Ábrázolásában nem a kézzelfogható valóság tükrözése a cél, épp ellenkezőleg, a természetből vett képek átlényegülnek, stilizálódnak.

A felületes olvasókat egy-egy vers talán a '70-es évek romantikus dalaira is emlékeztethetné, ám ha alaposabban szemügyre vesszük az ezzel a műfajjal kapcsolatba hozható alkotásokat, kiderül, itt másról van szó. A természeti háttér nem az emberi érzések, párkapcsolati helyzetek vagy meditációk visszhangja, az együttérzés felkeltésének reményével, hanem sokkal inkább a haikuból ismert, titokzatos *mono no aware* esztétikájához áll közel. A létezők, a dolgok pátoszáat érzékelteti, a könnyen tovatűnő vagy elveszített szépség iránti érzékenységet ébreszti fel a befogadóban. Lehetetlen nem azonosulni a szépségben feloldódni kész szomorúság érzetével ilyen sorok olvastán: „sötét jégvirágok hamvadnak a ragyogásban”, „tekintetedben a nyár sárga füstoszlop” (*Sárga füstoszlop a nyár*). De említhetjük a következőket is: „Fél órája még esőre állt, /de a szolgálatos szél elseperte /a gyülekező felhőport, /a füstös selymeket. /Kormos tóvíz az ég.” (*Motus animi continuus*) Hasonlóan hatnak az olvasóra a *Hexameterek* képei: „Már / látom a várost, mint áztatja az őszi eső, unt / dallamokat, fáradt szót, füst szagu múltat eresztget, / nyálkás, véres, sós köde súlyát érzem, a mérgét / oltja erembe. Remény csepereg, fák ágai fáznak”.

A szépség, amelyet e versek kísérelnek megfoghatóvá tenni, nem a szó klasszikus értelmében vett halhatatlan vagy örök tünnemény. Pontosabb azt mondani, hogy van benne valami „örökké alvó”, a rejtettségben, a távolodásában, sőt a hiányában is állandó elem. E költészetben a végtelen tenger partján, a könnyen szélbe vésző homokban, ahol hajlamos lenne az ember azt gondolni, minden elveszett, kontrasztképpen mégis *„eleven Isten jár”* (*Barbadosi reggel*). A dolgok pedig olyanfajta jelenvalóságba burkolóznak, mint a mitikus figuraként élénk állított, örökké alvó Endümión, Zeusz halandó fia, a Hold istennőjének kedvese: *„A vézna éj, / mint kép, mely / tükörbe fagyott, / öröktűz lobog benne, / Endümión.”* (*Pesti kép*).

A *Lábatlan idő* számos darabjában kibontakozó gondolatiság ellentétpárokból, illetve azok kombinációiból építkezik, Platon és Arisztotelész filozófiájának mozgatórugóira emlékeztetve: dolog–gondolat, megfogható–megfoghatatlan, időben változó–megismételhetetlen, szellem örökkévalóság–anyag mindenhatósága, képzelet–valóság, szabadság–szükségyszerűség: *„A gondolat néma energia. (...) / Ami dologszerű a gondolatban, / az maga a gondolat.”* (*A gondolat dialektikája*). Jó példa erre az Örökkévalóság néhány sora is: *„Hányszor gondoltad / az örökkévalóságot, / a megfoghatatlan erőt, / mely csillagrendszerek / között bolyong, / az anyag mindenhatóságát”*. És hasonló megfigyelések fedezhetők fel A Mindenhatóban is: *„gondolataimmal keveredik az anyag / amelyből lettem / s mely lehetővé tette / hogy azt gondoljam róla / milyen megnyugtató létének / szükségyszerűsége”*. Az És mindenütt a pénzben maga a költészet, a meditatív létszemlélet, a vers jelenik meg szembeállítva a hatalommal, a vagyonnal: *„Mivel nem hiányzott senkinek, és meghalni sem kellett érte, / nem lett a vers világhatalom, / csak a gondjaikra görnyedők értelmetlen szenvedése. / És mindenütt a pénz. / Lépní sem lehet nélküle. / (Panaszt panaszra vet az elme, / a semmi halma kavarog a képlékeny élet-vegyületben.)”*

Elégikus költészetet tár elénk a kötet, melyben a tiszta öröm, a derű és a harmónia iránti nosztalgia a természeti szépség megfoghatatlanságának és a szellemi kultúra pusztulásának hol enyhébb, hol élesebb fájdalmaival vegyül. Ez a líra az embert a természethez, a mindenséghez és Istenhez fűző kötelékké sze-

retne válni. Úgy tűnik, lemond az orpheuszi szerepről, mivel túl pontos önismerettel rendelkezik ahhoz, hogy azzal merné áltatni olvasóit, e versek által legyőzhetők a sötétség erői. Viszont szeretné megtartani a költészet arióni energiáit. (Arión, ókori görög ditirambusköltő énekének hallatán delfinek gyűltek hajója köré, s amikor gyilkosai elől lantjával a tenger habjai közé vetette magát, hátukon vitték ki a partra.) Ez azt jelenti, hogy megkísérli az embert a természet és a tiszta szellem szövetségévé tenni.

A verseket átható nosztalgia ösztönös vonzódás az elveszett paradicsomhoz, melynek képét átrajzolta ugyan a pusztulás, a már-már ódivatúvá vált apokalipszis által sugallt „semmi” hatalma, de megőrizte azt a költői emlékező képzelet. (Ne feledjük, hogy Böszörményi Zoltán *A semmi bőre* címmel is jelentetett meg verseskötvet!) Voltaképpen a *Lábatlan időt* ez élteti: a költői képzelet tisztaságába és ártatlanságába vetett megingathatatlan hit. Gondolati költeményeiben a szerző a világban szerzett tapasztalatok keserűségét igyekszik sztoikus nyugalommal, szembenézéssel feloldani. Talán innen is ered a vonzódása olyan ókori szerzőkhöz, mint Vergilius vagy Cicero, akiket megidéző műveiben. S innen származik a lírai hang várakozó, türelmesen szemlélődő, mérlegelő attitűdje is, mely határozott tudatossággal kerüli el a fölösleges dramatizálást.

A természet iránti rajongása ellenére is érezhető, hogy e viszonyban sem adja fel önállóságát, hűvös távolságtartása révén – ez egyben erénye is – elkerüli, hogy pátosza extatikussá váljon. A képiség intenzitása pedig nem hajlik el a fantasztikum felé, s a szépség iránti vágy sem fokozódik a kezdetek iránti abszolút nosztalgiává. Ez a kiegyensúlyozottság jellemzi a *Lábatlan idő* egészét, amely újabb fontos állomása Böszörményi Zoltán pályájának.

Történelem és legenda, realitás és horror fonódik egymásba **CSERNA-SZABÓ ANDRÁS** új regényében, a *Sömmi*-ben, ahol Rózsa Sándor is hozzájárul ahhoz, hogy 1849-ben győz a magyar szabadságharc. **PÉCSI GYÖRGYI** írása.

Ördögűzés magyar módra

Rózsa Sándor alakjában az a jó, hogy egyrészt elég sok mindent lehet róla tudni (a számos ponyva- és irodalmi feldolgozáson túl mint valós történelmi alakról is, lásd pl. Wikipédia), másrészt senki sem sejtheti, miféle személyiség is volt valójában: hírhedt haramiavezér avagy szolidaritásunkra érdemes szegénylegény. Mindenképpen megosztó figura, ől, rabol, aztán – történelmileg hitelesített tény – egyszercsak a szabadságharc délvidéki színterein is megjelenik saját toborzott csapatával, mégpedig hivatalos, kormányzói jóváhagyással. De mindegy is, mi az igazság a karakterét illetően, mert a legenda fölébe nő a valóságnak, ráadásul érdekesebb is tud lenni amannál.

Cserna-Szabó András *Sömmi*. című új regénye a valós eseményekből kiindulva meséli újra a történetet, amelyre fokozatosan rakódnak rá legendás elemek, hogy a könyv utolsó fejezetei egyenesen bizarr rémregénnyé fejlődjenek, fajuljanak. A realitás és a horror között az összekötő szál Veszélka Imre, aki megvénülten, szegedi koldusként meséli el a Gazda életét, születése pillanatától haláláig. Ebben egyre hangsúlyozottabban jelenik meg az ördög-gel kötött kényszerű szövetség és annak elborzasztó következménye. Ez az irodalmi feldolgozásokhoz képest új elem, bár a ponyvák vagy más zugírók már említették, a „nép ajka” elmesélte.

A regény kezdetén Rózsa Sándorral éppen vajúdik az anyja, amikor megjelenik az ördög, és az apától a születendő fiú lelkét kéri, mindhiába. De hát az ördög, ha nagyon akar valamit, megszerzi, hiába a kapálózás ellene. Sándor szeretne szép, konszolidált pász-

torkodó életet, a csongrádi tanyák pandúrja is akarna lenni, és még a szabadságharcba is beszáll, de nincs mit tenni, az ördög rendszeren hatalmában tartja, a szegénylegény egykettőre félelmetes betyár, rettenetes haramia, végül pedig egészen vámpírszerű lénnyé válik. Éppen a szent 1848-as szabadságharcban koncentrálódik a pokolbéli ördög ereje, okkal, persze, közel a napra pontosan kiszámított óra, amikor eldől, ki nyeri meg a nagy játszmat.

Cserna-Szabó András talán Rózsa Sándor biográfiájának minden történelmileg hiteles elemét bedolgozta regényébe. Sokat vagy mindent beépített a legendákból (az orgazdaktól, csárdaktól, szeretőktől a szegedi pandúrkapitányon át az ördögi szerződésig), és maga is hozzátesz ezekhez egy jókora lapáttal (talicskával).

A történelmileg igazolható és a legendás elemek nagyon finoman fonódnak össze egészen a végkifejletig, a megöregedett jóbarát, a tanulatlan, betűket éppen csak ismerő, a betyáréletbe a szokásos szegénylegény-sorssal belesodródott Veszélka Imre kitűnő memóriájának, arányérzékének és remek, érzékletes nyelvének köszönhetően. Neki még azt is hajlamosak vagyunk elhinni, ha a műtét sikerében erősen kételkedünk is, hogy a betyárvezér az élő anya élő magzatából vágatott magának és Veszélkának mágikus erejű ujjakat. Az öreg koldus – és a korabeli ember – gondolkodási, tapasztalati horizontjába tökéletesen beleillik az ördöggel kötött paktum is. Máskülönben értelmezhetetlen lenne számukra Rózsa Sándor példátlanul szélsőséges természete. A roppant gazdag és sokféle hagyomány mozgósítása igen dinamikus történetfolyamot, regényt eredményez. Mindig történik valami izgalmas, hol egy lány, asszony kacérsága, hol egy rablás, gyilkosság, hol a pandúrok vérbeli western (eastern)-hajszája.

Veszélka remek mesélő, a regény magával ragadó olvasmány. A történetszálat illetően Cserna-Szabó arányérzéke kifogástalan, a mű nyelvezete pedig kivételesen erőteljes és érzéki. Finoman archaizál, mértékkel használ népies, a tájra jellemző kifejezéseket. Észre sem veszi az olvasó, hogy többoldalas mondatokban gondolkodik és beszél a főhős, mert a mondatszerkesztés tökéletesen visszaadja az élőbeszéd ritmusát, dinamizmusát. Például: *„Csere Mihály rettenetesen megijed egy reggel, mert az egyszem leánya, a hajadon Piros, ez a veres, szeplős béka fekete vért okádik a bádoglavórba, köhög, mint a szopornyikás eb, keze-lába reszket, mint az italos embernek, aki nem kapott inni, és olyan forró a homloka, mint a megrakott kályha...”* – s még több mint egy oldalon át folytatódik

a mondat, míg pontot ér (az élőbeszéd levegővételénél). Tetszőleges helyről idézhetnék, Cserna-Szabó mindvégig tartani tudja az élőszo egyszerűségével váltakozó, halmozottan, tárgyiasan képes, szemléletes, dinamikus ritmusú nyelvezetet.

Körülbelül a regény jó kétharmadáig a valóságos és a legenda Rózsa Sándor alakját rajzolja újra a regény. Ahogy halad előre a történet, úgy lesz a betyárvezér egyre kevésbé az urak, pandúrok megleckéztetője, szépasszonyok, lányok szeszélyes szeretője, s úgy válik egyre inkább sötét, fékezhetetlen ösztönű, kiismerhetetlen démonná. Egy új, valószerűbb, demitizált Rózsa Sándor-kép megteremtése volna a regény célja? Nos, ha az utolsó fejezetig így gondolná is az olvasó, Kossuth megjelenésével és a betyárvezér szabadságharcos szerepével, majd bizzar halálával ez a kép alapján rendül meg.

A fordulatossá cselekményre épülő olvasmány csattanóját nem ilendő elárulni, mégis megteszem, mert Cserna-Szabó egyszerűen fölvezeti a legendákból és valóságselemekből remekül összegyúrt regényt. A szegedi boszorkányperekre és az ehhez kapcsolódó máglyákra még emlékező vad röszkői határban a másik dúvad, az egyszerű bandita, Veszélka elméjében megfogant a gyanú (az „igazság”). Tudniillik az, hogy rettenthetetlen és rettenetes cimborája azért öl szekérszám, áll kegyetlen bosszút, ha kell, ha nem, mert csakugyan az ördöggel paktál, s még az is, hogy áldozatai vérért megissza. De az, hogy egyenesen Kossuth szúrja le egy levélbontó késsel tulajdon kormányzói irodájában Rózsa Sándort a csanádi püspök ördögűző és Veszélka Imre fondorlatos mesterkedése segédelmével, ez, s különösen, ami eztán történik, nemcsak túlmege a hihetőség határán, de visszamenőlegesen is megkérdőjelezi a regény egészének a valóságszerűségét. Annál is inkább, mert a betyárvezér halálát követő időszakot meglepő sebességgel zárja le az író. Például bosszantóan értelmetlenül marad Veszélka mellékesen elejtett megjegyzése, miszerint győzött a szabadságharc, 1850-ben megalakult a Duna-menti Konföderációs Köztársaság Kossuth miniszterelnökségével. Majd „pár év múlva despota lett belőle, tán az Ördög szállotta meg, el kellett kergetni, így aztán kénytelen emigrációba vonult”. S kevésbé Veszélka nagyotmondásának, mint merő és sajnos kidolgozatlan írói fogásnak véli az olvasó Mikszáth, Jókai meg a Jókai babléves vagy a császármetszés fölhalálásának a belekeverését a történetbe. Mintha – a betyárvezér szavajárásával – azt mondaná az író: ez a történet is csak mese, ne vegyétek komolyan, nem történt *sömmi*, vagy ha történt is, nem jelent *sömmi*.

SÁNDOR ZOLTÁN *Térdről a világ* című kötete izgalmas kérdésekkel, új szempontokkal gazdagítja a délvidéki magyar kisebbség háború utáni életét feldolgozó irodalmat. A könyvet **FŐFAI RITA** mutatja be.

A valóság nyomora és a képzelet szabadsága

Sándor Zoltán nemcsak termékeny, de sokoldalú fiatal vajdasági magyar alkotó is. Mind publicisztikai, mind írói tevékenységeért számos elismerésben részesült. Előbb Az Év Újságírója Díjat, majd a Gion Nándor prózaíró ösztöndíjat és a Herceg János Irodalmi Díjat tudhatta magáénak. Tehetségét megmutatta lírában (*Sár* című verseskötet), drámában (*A tor*), prózaíróként pedig regényben (*Emese*) és novellákban (*Az élő J.K.*, *A szoba*, *Föltámad a szél*). Műveiben nagy hangsúlyt kap fikció és valóság viszonya, illetve a 90-es évek balkáni háborújának a volt Jugoszlávia területén élők mindennapjaira gyakorolt hatása.

Legújabb novelláskötete, a *Térdről a világ* is magán hordozza e háború nyomait, azonban időben és térben kiterjedtebb folyamatokat érint. Erénye, hogy több társadalmi csoport (egyik napról a másikra élő nyugdíjasok, szegény értelmiségiek, veteránok, újjagdagok stb.) szempontjából járja körbe az átvitt értelemben is peremvidéken élők problémáit. Nemcsak a szegénységet, a megélhetési nehézségeket tárgyalja azonban a *Térdről a világ*, mivel az értékvesztésnek, a világba vetett bizalom megingásának, a társadalmi szabályok figyelmen kívül hagyásának vagy kijátszásának szintén szerepe van a kiszolgáltatottság kialakulásában. A politikai csatározások, tévedések átjárják a hétköznapiakat, részei a legszemélyesebb döntéseknek is.

meg hasonlítás. A legsikerültebb megoldások a magyarázat, elemzés helyett az expresszivitásra helyezik a hangsúlyt, az érzékszervekre akarnak hatni. Nem kijelentenek, inkább sugalmaznak, érzékeltetnek. Ilyen például a kötet címadó novellája, a *Tédről a világ*. Az olvasó nem tudja pontosan, mi juttatta Alexet nyomorba, de éppen ez a homályosság irányítja a figyelmet az előzmények elemzéséről a karakter szubjektivitására, jelenére.

A kimondatlansággal, érzékletességgel jól bánik *A három bajtárs* novella is, amelyben a társait egykor cserbenhagyó veterán újra találkozik bajtársával, és szembesül tettének következményeivel: „*A sírjánál megesküdtem rá, hogy az első adandó alkalommal kinyírlak. – Sale lesütötte a szemét, némán bólintott, és elnyomta a cigarettacsikket. Mindketten maguk elé meredtek, és hosszú hallgatásba burkolóztak. – Lehet még egy ital? – szólalt meg végül Sale.*” Figyelemre méltó megoldás, hogy a brutális harcok nyomai több esetben éppen felaprózódásukkal, elszóródásukkal kerülnek előtérbe. Ahogy a *Bűnhődésben* a tévébeli lövöldözés összemosódik az úttest dübörgésével, vagy az *Adósságban* a levágott tyúkok vérére utalás végigkíséri a művet, úgy szövik át a múlt kegyetlenségei a jelen világát: „*Hallod apjuk, ez a tojás nagyon finom. Vérré válik bennem.*” A társadalomban megingott hittel függ össze a szereplők gyakori illegális, alvilági tevékenysége, amely szintén a bűn, a kétes cselekmények háttére.

A kötet kevésbé szerencsés megoldásai közé tartoznak azok, amelyek a problémákat konkretizálva, már-már didaktikusan mutatják be, például az *Adósság*. A cselekmény és a szereplők sablonosak, a kölcsönért folyamodó nyugdíjas és a segítséget megtagadó szomszéd, boltos, gazdag munkáltató, végül az arrogáns pénztáros története leginkább egy tanmesére emlékeztet. Bár a befejező gondolat, vagyis az idős házaspár adósságának kiegyenlítése az ábrándok révén szép és izgalmas ötlet, a megelőző klisék egymásra torlódására nem megfelelő válasz. Ez a felületesség megfigyelhető ott is, ahol nem a szegénység, hanem éppen a gazdagság és annak ára van a középpontban. A *Natúr paradicsom* a karrier és család összeegyeztetésének konfliktusát mutatja be, de nem lép túl az ismert élethelyzet sokadszori újramondásán: a munkájának élő, kosztümben tipegő, gyermekeivel bántani nem tudó nő és az idealizált otthon melegét meg-

teremtő férje, majd a végén az asszony rádöbbenése a család jelentőségére.

Erkölcsei kérdések is gyakran felmerülnek a kötetben, ilyen többek között az *Életre ítélve*, ahol az abortuszról beszélget egy tanulmányait folytatni akaró állapotos lány és az egyház álláspontját képviselő pap. A sok lehetőséget magában rejtő téma azonban a két ellentétes vélemény ütköztetésében merül ki, a pap végső tanácsa pedig (a lány ne árulja el barátjának, hogy nem az övé a gyermek) meglepő módon kisiklatja a beszélgetést, hiszen nem az alapvető problémára válaszol.

Az egész művön végigvonul a kérdés: mi az értelem, az intellektus, a művészet szerepe ebben a magára hagyott világban? A borzalmak és bűnök lenyomatai mellett mindvégig jelen van mintegy menekülési lehetőségként a valami magasabb rendűre vágakozás. Ezt a leggyakrabban a művészet képviseli, és ahogy a krízis bemutatásánál, úgy a reménykeltő elemek működtetésénél is azok a sikeresebb megoldások, ahol a cselekménybe épülve, jelzésértékűen vannak jelen ezek a kapaszkodók. Például az abortuszról gondolkodó lány egy anyát a gyermekével ábrázoló festményben próbálja megtalálni a választ, vagy a munkájának élő asszony egy szürreális képpel tudná leginkább kifejezni helyzetét. Különösen érdekes a *Vasemberek orgiájában* a fémmel szeretkezésről szóló vers valóságba ültetésének gondolata. Az egyébként remek költemény megvalósítása azonban abszurd brutalitással fajul, pedig művészet és realitás viszonyának izgalmas feldolgozása lehetett volna. Kár, hogy mindez csak az írás végén merül fel, és nem e köré épül a novella, mert így az eredeti ötlet kifejtése helyett a „darabolós” horrorokból megszokott kli-sék vannak túlsúlyban.

Máskor a művészetre vonatkozó elemek jelentősen csökken-tik az olvasói élményt. A *Jelenetek egy kiállításról* vagy a *Tisza művészet* alapkoncepciója ötletes, kommentárjai azonban feleslegesek, ráadásul mintha tankönyvek bonyolult idézeteit mondanák fel: „Fotóművészünk a létértelmezés szándékából fakadó művészi alkotás készítésének és céljának közös síkba helyezése hozza gépével pillanatnyi szimbioziszba.” Hiába jelen-nek meg a mindennapok kiszolgáltatottsága fölél emelő lehetősé-gek, nem látni, hogy eredményesek lennének. A szereplők egyre

inkább kiüresednek, alig találnak erkölcsi viszonyítási pontokat, a nyomasztó környezet szétzúzza a megmaradt értékeket.

A *Szép új világ* a kötet egyetlen novellája, ahol jelen van a misztikum. A különös hangulatú mű mintegy összefoglalja az eddigieket, a rejtélyes körülmények között, meztelenül az istállóba kerülő, magzatpózt felvevő férfi az új generáció képviselőjeként beszélget az örület jeleit mutató asszonnyal. Míg a politikai hitegetéseket közvetítő választási plakát szép új világot ígér, az asszony a világ pusztulását látja. A boldogság és remény végső elvesztéséből következő kiüresedés pedig nem pusztá pesszimesta szólam, hanem profetikus kinyilatkoztatás.

Sándor Zoltán kötete izgalmas kérdésekkel, új szempontokkal gazdagítja a délvidéki magyar kisebbség háború utáni életét feldolgozó irodalmat. A nagyszerű ötletek ellenére bosszantóak a stílusbeli bizonytalanságok, szóismétlések (a „jövevény” szó például rendkívül gyakran, nem odaillően szerepel), indokolatlanul infantilis kifejezések (bácsi, jövevény, kukucska). Zavaróak továbbá azok a kevésbé kreatív, ám igen gyakori megoldások, amikor a szereplőkre egy-egy ruhaneműjükkel vagy más fizikai jellemzővel (bajszos, szemüveges) mutat rá a narrátor, néha pedig követhetetlen az interakció. A már említett közhelek olykor mind a cselekményt, mind a hangulatkeltő elemeket (villámlás, lámpa kialvása, harangzúgás stb.) gyöngítik, és a sablonos karakterek gyakori alkalmazása is többször ront a befogadói élményen. Sztereotip ábrázolásokkal kelteni sajnálatot és ellenszenvet nemcsak didaktikus, de már-már moralizáló olvasathoz vezet.

Sándor Zoltán legújabb kötetében úgy mutatja be a társadalmi kiszolgáltatottságot, hogy egymásba szövődik kegyetlenség és művészet, a valóság nyomora és a képzelet szabadsága. Sajnos az írások ingadozó színvonala gyakran megzavarja az olvasás élményét.

MÓRA REGINA *Peremlakók*
– *Családtörténet a Marson* című
könyve a 2014-es Gion Nándor re-
gény- és novellapályázat díjnyertes regénye. A
művet **FEKETE J. JÓZSEF** értékelte.

„Jó, akkor holnap
meghalok.”

Feszültség vibrál a mű címe (*Peremlakók*) és alcíme (*Családtörténet a Marson*) közt. Az előbbi a peremre szorultságon a valamin kívülséget, az integrálódásra kép-
telenséget, a kitaszítottságot sugallja. Az alcím viszont a Mars
bolygóra helyezi a családtörténetet, ott pedig jelenlegi ismerete-
ink szerint a majdani telepesek képtelenek lennének kitaszított-
tan életben maradni. Hiába morfondíroznánk tovább ebben az
irányban, ugyanis a *Peremlakók* se nem sci-fi, se nem futurisz-
tikus mű, minden mondatával a valóságba kapaszkodik. A Mars
mindössze a játékkeret vörösen bevilágító háttér, a történetések
jelképes, szinte allegorikus közege.

Ahhoz, hogy ennek a közegnek a mibenlétét megérthessük,
előre kell futnunk a történetben, hogy biztosan beazonosíthas-
suk a helyszínt, az egykori, majd széteső Jugoszláviát, azon be-
lül a Vajdaságot, még szűkebbre fókuszálva: Észak-Bácskát és
Észak-Bánátot. Felfedezhetjük az ott élő magyarságot, amelyre
az I. és II. világháború, majd a huszadik század végi polgárháborúk,
Mars hadisten kardja sötét árnyékot vet. Csakhogy Mars, mie-
lőtt a harc és a háború védnöke lett, növényi, majd egyetemes
termékenységitennek számított. Az író nő vélhetően a születés
és halál kettősségének fölfokozottsága miatt választotta virtuális
helyszínül, azaz háttérként a Mars bolygót, a termékenység és a
küzdelem istenének birodalmát. Egyik elbeszélője utalásából vi-
lágossá válik, hogy a családtörténetre boruló, mindent elnyomó
vörös árnyék, a köd és por voltaképpen a kommunizmus kive-
tülése: „...emlékszem, vörös volt a csillag, a zászló csíkja (már

vörös csillag nélkül), vörös volt a könyvecske, a pionírkendő, a sapkán a csillag, a színpadot körülövező bársonyt vörös szalag fogta össze, vörös pontok a szem előtt. Meghalt Tito, oda az igazság, hallottam ismét a kilencvenes években. Eltemettük az eszmét, az egyenrangúság, a tolerancia eszményét azzal a sok halottal. A történelemkönyvemben az állt, hogy Gavrilo Princip szabadságharcos volt, hős volt, mint Boško Buha, most meg terrorista, gyilkos, mondták a tévében. Cserni Jován rablógyilkos, Jovan Nenad szabadságharcos. A siptárokat gyilkolták, onnan menekültek a szerbek, nekünk meg a Vajda zsíros kenyeret ígért, hogy az anyaországig ne éhezünk. De ott sem kellettünk.”

Egyik elbeszélőt említettem, ugyanis a folyamatos narráció, amely csupán a könyv legvégén nyit némi teret a párbeszédnek, több szövegből fonódik egybe: nő és férfi, fiatal és idős hang keveredik e bábeli monológban. Egyetlen mondaton belül változik a narrátor személye, így fölöslegesen kérnénk számon a szövegen az egységes, lineáris struktúrát, illetve a regény- és/vagy novellaforma sajátosságait. Móra Regina műve, a 2014-es *Gion Nándor regény- és novellapályázat* díjnyertes alkotása az utószó szerzője szerint talán nem is regény, hanem hosszabb novella, egyik kritikus a viszont mint lüktető prózakölteményt élte meg a szöveget. Jelen írás szerzője egyértelműen tudatfolyam-regénynek tartja a művet, ami első hallásra sántító állításnak tűnhet, hiszen egyszerre több gondolatáramlat gabalyodik egymásba az elbeszélés során. Végül rájön az olvasó, hogy a több szöveg egyetlen elbeszélőre van hangolva, Csáth Géza és Kosztolányi Dezső városában élő nőre, aki átömleszti magán a tapasztalt, a hallott, az átörökölt történeteket, s miután leírta azokat, a szabadkai íróelődökre emlékezve úgy érzi, akár meg is halhat.

A Mars időnként fölbukkanó allegorikus említése mellett az elbeszélő nemcsak földrajzi helynevekkel (Bácsszőlős, Szabadka, Zenta stb.) nyomatékosítja történetének Vajdaságba ágyazottságát, hanem az ott meghonosodott szlavizmusok bátor használatával is (*szokk* – üdítő; *rezervista* – tartalékos katona; *sztázs* – szolgálati idő stb.). A megszólalók alapélménye a létalattiság, a kitaszítottság, a peremvidékiség: „*Szenvedünk, míg élünk, itt-ott, mindenhol, ebből áll ez az élet,*

vagy ezzel tesszük, aztán szenvedünk, míg meghalunk, aztán nem tudom...”

A peremvidéki élet ennek ellenére szociálisan tagolt, rétegezett, hiszen abszurd módon a háborúskodás gyümölcsöző, az ebből nyereszkesdők vagyont és pozíciót szereztek, míg a harcba kényszerítettek osztályrésze az egzisztenciális és lelki nyomor lett. Köztudott, hogy kiket vittek a frontra: „A határ közelében táboroztunk. Tűzvonal. Egy tiszt érkezett, szövegelt, ismét a duma, a szerbséget akarta feltüzelni. Szoktak ilyen szövegek lenni a filmekben, a könyvekben, Eger várának megvédekor Dobó ezzel próbálta feltüzelni a maroknyi magyarságot, ha nincs túlerő, hát legyen elszántság, kitartás, bátorság, vakmerőség, és miénk a győzelem. Ilyen szöveggel volt az alak, gyakran a mi, Srbi¹ felkiáltással vezetve be a mondandóját. Egyikünk nem bírta, egy siptár, kiszólt, a ko je ovde Srbin² mondattal telibe talált. Különféle nemzetiségek gyülekezete voltunk, de szerbnek éppen senki sem vallotta magát.”

Hangsúlyosan ironikus, humorral finoman átszótt, számtalan anekdotikus hordalékot görgető, sodró monológ a *Peremlakók*. A narrátor, illetve a történetek alanyai markáns figurák: „Született egy gyerekük is, akiről később azt pletykálták, hogy nem bánom én, ha utcasarkok rongya, csak elkísérjen a síromig, vagy legalább a temetőig, mert ott gyakran adott találkát...”

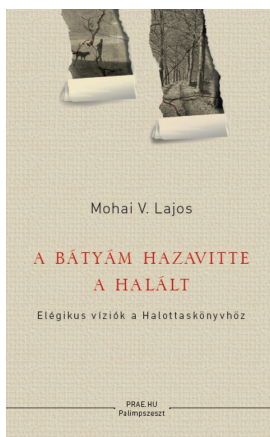
A falura jellemző anekdotikus hangütés csupán egyetlen vonulata az elbeszélésnek, nem sokkal az idézett rész után tömény szürrealizmussal szembesül az olvasó. A pálínkafőzésből élő, bugyigatyás Rátóti Béla (ugyancsak humoros figura) korommal keni be magát, hogy a szomszédok éjszaka ne lássák az udvaron. Majd egyre gyakrabban kezd hányni, ami helyi illetékesek fülébe jut, akik megtekintik a hányóművésszé előlépett bugyigatyás produkcióját, hátha föl lehet majd használni a település idegenforgalmának föllendítésében: „Kezdődik a műsor. Homok a porondon, egy méter átmérőjű, így kérte, ott áll, rásüt a holdvilág, és elkezd hányni, előbb a buszjegyét, aztán az igazolványát, az útlevelét, a régít, a pirosat meg a lánya gyerekcipőjét,

¹ Mi, szerbek

² Hát ki itt a szerb?

a felesége hozományként kapott szeméremleplét, a szemüvegét, az irigységet, a gonoszszágot, egy cigány gyereket, a fájdalmat, a sötétséget, egy bugyigatyát, a gyűlöletet, a máját, a lépét, a veséjét, a belét, a vért és minden belsőségét és legvégül a szemét, a mélyen ülő gombszemét is kihányta, gurult, gurult a közönség lába elé, onnan tovább egymás után egészen a fekete kecskéig, az meg hamm, bekapta, megnyílt a föld alatta, és eltűnt. A közönség tapsolt, felállt, éljenzett, a helyi püspök is ott volt, és a porból lettünk, porrá lettünk felkiáltásával keresztet vetett a lelketlen test felé.”

Különös könyv a *Peremlakók*. Egyenrangúan működik benne a történet és a nyelv, az elbeszélésben szusszanásnyi szünet sincsen, ezt a szövegtükör is nyomatékosítja. Narratívája az anekdotáktól a szürreális látomásig ível, a babona misztikumától a valós megpróbáltatások realizmusáig. Közben az olvasó gondolhat a latin-amerikai mágikus realizmusra, netán Márquezre vagy Gion Nándor dúsitott realizmusára. Móra Regina elbeszélője bizonyára olvasta őket is, meg sok egyebet, de emellett nagyon figyelte a vele történeteket, miként a szenvedélyes naplóró Csáth, és igyekezett kiírni magából mindazt, amit történetként, érzésként, érelemlként megtapasztalt, s megtalálta hozzá a Kosztolányitól tanult stílusbravúr saját verzióját.

MOHAI V. LAJOS „puritán elbeszélő, nem a nagy társadalmi tablók, nem a szövevényes, bonyolult regény-cselekmények híve”, ám fontos témája közé tartozik szülővárosa, Nagykanizsa. **BÁNKI ÉVA** recenziója *A bátyám hazavitte a halált* című prózakötetről.

Lassú hazatérés

Sok kiváló irodalomtörténész és kulturális újságíró vágyakozik arra, hogy ötvenen túl szépíróként is kipróbálja tollát, de kevésnek sikerült ez olyan kétségbevonhatatlan művészi érvénnyel, mint Mohai V. Lajosnak. Eddigi alkotásaiban a fordulatot előbb remek verseskötetei jelezték. (Közülük talán a legteljesebb és a legkidolgozottabb – már címében is – a Kosztolányi-örökséget vállaló *Szeptember végén áhítat*.) A sejtelmes halál-versekből kibontakozó művészi látásmód, az örökös „halálra-készültség” a prózakötetekben vált mindinkább felejthetatlenné. S ha ezt írom, le is kell leszögezem, nem vagyok teljesen elfogulatlan (ártatlan) olvasója Mohai V. Lajosnak, aki puritán elbeszélő, nem a nagy társadalmi tablók, nem a szövevényes, bonyolult regénycselekmények híve, mégis számomra igen rokonszenves, hiszen kevés, ám mérhetetlen intenzitással kidolgozott témája közé tartozik közös szülővárosunk, Nagykanizsa.

A Monarchia irodalmában a kisváros részletes bemutatása, annak kultikus színterei (vasútállomás, temető, főtér) és jellegzetes figurái bevésoódnak a mindenkori olvasó tudatába. Ez az elbeszélő hagyomány lírai és ugyanakkor szentimentális. Hamvas Béla „karneváli” kisvárosában kiteljesedő groteszk és abszurd ábrázolásmódjában is megtalálhatók a fent említett sajátosságok, s kicsit visszaforgatva az idő kerekét, Mikszáth *Tót atyafiak* című novelláskötetének Selmechányájára is jellemzőek. Ám

Mohai V. Lajostól nagyon idegen ez a látásmód, sőt nemcsak a groteszk, hanem az adoma vagy az anekdota is. Ő a Kosztolányi-féle Sárszeg(-Szabadka) intenzív ragyogását, rettenetes halál-élményét, halállal való szembenézését, lélektani és egzisztencialista szemléletét mélyíti el prózájában.

Kosztolányi élete nagy részét a vidékiség és szülővárosa bűvöletében töltötte (ennek az élménykörnek Mohai egy egész tanulmánykötetet szentelt), ám a Sárszeg-regényeket mégsem személyes élettörténetként vagy akár vallomásként olvassuk. A jóval esszéisztikusabb, de természetesen Kosztolányi-ihletettségéből is táplálkozó Mohai-próza viszont felszabadultan játszik a személyesség, a vallomás és az önéletírás műfaji lehetőségeivel. És talán ennek tudható be, hogy Mohainál mindvégig valamilyen megállíthatatlan és nyugtalanító áradást érzékelünk, nála soha nem kísért bennünket például a *Pacsirtára* jellemző gondosan kimért, már-már végletekig vitt, „túlzó” tökéletesség. *A bátyám hazavitte a halált* egyszerre családregény, varázslatos lírai állapotrajz, olvasónapló és vallomás. Vagy ahogy az alcím mondja: *elégikus víziók*.

A kisváros a Mohai-prózában nem szociológiai-történelmi egység, hanem a táj születések és temetések „életre keltette” szeglete. Váltakozó évszakok közt hullámozó utcák, elhagyott pajták, romok. Félig oltott, félig vadkörtefák. Az emlékezés fókuszában nem a főtér, nem a piac, nem az iskola, hanem a Hidegház, a ravatalozó áll. Mindezt talán a családtörténet is indokolja. Az elbeszélésben bemutatott család az ötvenes évek elején költözött Kanizsára, a város akkori külterületére, a „magvaholt kertek” közé.

Egy elhagyott kisváros persze minden „túlélő”, azaz nagyvárosba menekülő fiatal szemében temető, ahol a barátok, a rokonok, a szülők már csak arra várnak, hogy értesüljenek a rokonok, barátok, ismerősök halálhírérl, és „kikísérjék” őket. Ezért minden kisvárosi látogatásnak – nemcsak a bűntudat és a kötelező családi temetőbe járás miatt – van valami halállal kapcsolatos mellékíze. Ez a nézőpont aligha elegendő arra, hogy a nem tökéletesen zárt, befejezett mozgást felidézzük, de az amúgy varázslatos lírai egyirányúságot szerencsésen oldják Mohai V. Lajos elmélkedő és esszéisztikus kitérői.

Nagykanizsa azért halálos város, mert az ott lakók életük egy pontján cserben hagyták, s már „nem tudnak azóta magukkal mit kezdeni”, és csak a „látogatásunkra” várnak. Ez a regény az egykor szegénylős és hallgatóg embereket kíséri ki utolsó útjukra, akiket még holtukban sem bánt meg azzal, hogy adomákban fecsegi ki titkaikat. A Kádár-kori felejtésre-ítéltség védekező kopottsága szociológiai mélységet ad ennek az örökös várakozásnak. Megérteti velünk a békés önfeladás, a lassan kiteljesedő, mindent beborító ősz családtörténetében, az apák-nagyapák örökségében rejlő, finoman sejtetett mozgatórugókat. S azt is, miért lesz a Hidegház a nemzedékek találkozásának és az önmagunkkal való szembenézésnek a középpontja.

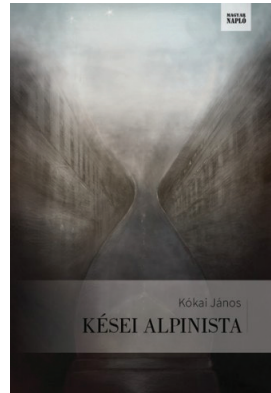
Mohai V. Lajos: A bátyám hazavitte a halált. Elégikus víziók a Halottaskönyvhöz. Prae.hu., Budapest, 2014.

Kett Groza János festménye

KÓKAI JÁNOS *Kései alpinista* című verseskötetében keresi az Istent, miközben a párkapcsolatok drámai feszültségét is leképezi. **BOLDOGH DEZSŐ** értékelte a könyvet.

„Minden lángokban áll”

A Sátán van bennem? – kérdezi Kókai János kötetnyitó „versében (*Apokalipszis mindig*), ahol a lírai hős egy vallási gyülekezetbe jár, és nem hajlandó földre esni, mint a többiek, amikor a főpásztor sorban a hívők fejére teszi a kezét. Ezzel a kifordított, groteszk élménnyel kezdődik a *Kései alpinista*, a szerző második kötete, amelyik a *Pusztulás anatómiájának* „szent materializmusa” (Türjei Zoltán szavaival) után talán az istenkeresés könyvének is nevezhető.

Szó sincs azonban vallásos líráról, a keresésen, a szándékos bolyongáson van a hangsúly, a meghittség transzcendentális képzetei inkább váratlan moll-hangzatok egy-egy tetszetős jazz-es zongorafutam végén. A párhuzam eleve adja magát, Kókai János nemcsak költő, képzett zenész-zeneszerző is, mi több, színészként dolgozik, és társulatával sokszor saját abszurd drámáit adja elő. Ez a minden ízében művészi magatartásmód beszüremlik a versekbe, a lírai alany szagztatott belső monológjai a színpadi embert is idézik, a polgári rendbe teljesen soha be nem simuló kívülállót. Pedig a szerző egyáltalán nem akar különbözni, a szövegformáló technika mindkét kötetben ugyanaz: a modern korszak jól ismert szellős, könnyen olvasható szabadverse.

Van valami szimpatikus, szerethető abban az érzelmi kallódásban, ahogy a Kókai-lírában a mindenkori beszélő reflektál, emlékezik, hétköznapi szituációkból kerekít világproblémákat, majd egy általában frappáns képpel befejezi a verseit. A szerző határozottan erős a záratokban, így volt ez már *A pusztulás*

anatómiája kötetben is. A két könyv színvonala között tehát nincs nagy különbség, a versek is gyakran szinte egymás továbbírásaként olvashatók. Kókai nem mellesleg sok éve egy szűk alkotói és baráti közösség a tagja, ahová Tűrjei Zoltán és Jahoda Sándor is tartozik, s ez jótékonyan érződik munkásságukban.

A transzcendencia igénye a *Kései alpinista* meghatározó motívuma még akkor is, ha a költő rossz helyeken és váratlan időpontokban keresi a fényt, és hiába vágyik a bizonyosságra. A kötetnyitó *Apokalipszis mindig* utalás e végső megnyugvás lehetetlenségére, hiszen – egy távol-keleti példázattal – „*minden lángokban áll barátaim*”, a látás, a képzetek világa és a gondolatok is. Egyedül a költészet jelenthet talán kiutat ideig-óraig a káoszából.

A legfőbb probléma azonban a keresés iránytalansága, hiába alkalmazza a szerző magas szinten a művészet eszközeit. Átmenetileg hozzá méltatlan főpásztorok nyájaiban tévelyeg (*Apokalipszis mindig*), egy rettenetes őszövetségi büntetőisten „*morzsolja őszönteit két ujj között*” (*Kánon*). Bár „*a várakozás tölti ki, mint a gyermeket*” – abban sincs semmi megnyugtató, ahogy „*a karácsonyi vacsorán egy kanál leves sem megy le a torkán. / A fát nézi, és nem az a szó jut eszébe, hogy kivégzőesz-köz.*” (*Bizony mondom*).

A versek többsége érzelmi és intellektuális tusakodásokról szól, finom helyzetleíró érzékkel. Helyenként ijesztően kietlen hangulati hatások keverednek a mai kor kicsit divatreizignált értelmiségi megfogalmazásaival. E költészetileg nagyon sikerült melléktónusok erősítik a harmóniára törekvő személyiség keresésének komolyságát.

A kötet másik motívumszálát, a párkapcsolati verseket szintén a bizonytalanság és a minden apró neszre, jelre felfigyelő éberség jellemzi. Az értelmezés nehézségei című darabban a beszélő és partnere közötti feszültség drámai játszámája zajlik, szavak és szinte mozdulatok nélkül. Kókainak sikerült a legfinomabb szinteken leképeznie a feminin-maszkulin töltetű várakozást: „*És most félsz hogy kérdezek ... de most egész másra figyelünk / néhány zajra a szomszédból / néhány ütemre, / zenére, / amit nem tudnánk hangjegyekbe önteni /*

*csak kering körülöttünk, / mint a tavasz első molylepkéje, /
lustán, szemtelenül.”*

A Kései alpinista két ciklusa látszólag kilóg a kötet általános beszédmódját használó darabok közül, és kicsit távolítóbb esz-
közökkel mutatja be a szerzőt. Az egyik a gyerekkor élményvilá-
gát villantja fel új nézőpontokból (*Családi anzix*), a másik Kó-
kai színvonalas tisztelgése kedvenc klasszikus zeneszerzői előtt
a könyv befejező részében (*Ars-Aim*). Különös, hogy éppen az
utolsó vers (*Bartók Ars*), és annak is a záró sora nem tartozik
a szerző erős megoldásai közé („*mint tolvaj cipelem hátamra
szíjazva az identitást*”), mint ahogy a kötetet kezdő, már idézett
főpásztoros-gyűlis történet sem. A kettő között azonban több-
ségében igen remek költeményeket találhatunk, amelyek a líra
terén is bizonyítják Kókai János tehetségét.

Kókai János: Kései alpinista. Magyar Napló, Budapest, 2015.

Kettő Grozsa János festménye

MENTÓ – LAIK ESZTER rovata

Jelentős vállalkozásba fogott a Maladype Színház vezetője, Balázs Zoltán: Viktor Kravcsenko nagyszabású regényének megjelentetését követően színpadon is életre kel a mű, mint „egyszemélyes kiáltvány”. A regényről a színész-rendező mellett Csepeli György, Konok Péter és Sz. Bíró Zoltán beszélgettek az Írók Boltjában.

A Kravcsenko-ügy

Jártunk már néhány éve a Maladype Színház egy rendhagyó kezdeményezésén (valójában a társulatnak csak rendhagyó kezdeményezései vannak), amely most ismét egy összetett projekttel lepi meg a nézőit. A főszereplő – szó szerint és átvitt értelemben is – Balázs Zoltán, az „alternatív” színházi társulás vezetője – ő nyitotta meg az Írók Boltjában rendezett könyvbemutatót is. Elképzelésünk sem volt a műsor előtt, mi köze lehet a Maladypének egy volt szovjet emigráns, Viktor Kravcsenko önéletrajzi művéhez, ám az esten fokozatosan összeállt a kép.

Az 1905-ben, Ukrajnában született szerző 1944-ben kért politikai menedékjogot az Egyesült Államokban, itt is halt meg 1966-ban. Az *Én a szabadságot választottam* című vaskos kötetében írta meg 1944-ben saját életének eseményein átszűrve a szovjet rendszer borzalmait. Néhány évvel ezelőtt a világ több pontján újból intellektuális viták tárgyává lett az ún. „Kravcsenko-ügy”. 2008-ban egy lengyel kiadó – elsőként a volt kommunista blokk országai közül – jelentős sajtóvisszhang mellett közreadta Kravcsenko vádirattal felérő önéletrajzát. Mint Balázs Zoltán elmesélte, ő is ez idő tájt találkozott a művel Kiss Ilona irodalomtörténésznek köszönhetően, és azonnal „lecsapott rá”. Több éves egyeztetés kezdődött a szerző fiával, Andrew-val, aki jogutódként engedélyezte a mű magyar nyelvre fordítását és felolvasószínházi adaptációját.

A technikának köszönhetően Andrew Kravchenko is üdvözölte a bemutató közönségét: egy videóüzenetben mondta el, mennyire fontosnak tartja, hogy immár magyarul is olvasható a kötet. Kravcsenko könyvét szokás együtt emlegetni Arthur Koestler *Sötétség délben* című regényével, ahogy azt is fontos megemlíteni, hogy Szolzsenyicin Gulagjánál jóval előbb adott hírt első kézből a szovjet lágeretek világáról, a terror működéséről. Balázs Zoltán hangsúlyozta: projektjük „törzsi háborúktól mentes”, vagyis semmiféle ideológiai érdeknek nem rendelték alá mondandójukat. S amitől projektnek nevezhető e vállalkozás, az a könyv–színházi előadás–iskolai foglalkozások hármassága: a Maladype „Kravcsenko-ügy” címmel országszerte vitatja majd meg diákokkal az anyagot, melynek megkoronázásaképp áprilisban a Fővárosi Bíróságon két komolyan „játékos” pert rendeznek, ahol Balázs Zoltánt – mint Kravcsenkót – a diákok elítélhetik vagy felmenthetik.

Mielőtt azonban a decemberben debütáló felolvasószínházi előadásról is elárult volna a rendező-színész egy-két részletet, meghívott vendégei három aspektusból világították meg a világirodalmi jelentőségű művet. A szerzővel Konok Péter történész, a kötet fordítója került a leginkább „testközeli” viszonyba: „Kravcsenkóként jártam-keltem otthon fél évig”, fogalmazott. Konok bemutatta a rendkívül ellentmondásos személyiséget, a forradalmár családból származó, magas szovjet pozíciókat betöltő, jelentős karriert befutó tisztségviselőt, aki végül meghasonlik, és kiharcolja magának az amerikai állampolgárságot. Konok Péter nem titkolta, hogy arra számított, rossz esetben egy gyengébb Szolzsenyicint fog fordítani, ám kellemes csalódás érte: Kravcsenko páratlanul jó érzékkel játszik a különféle húrokon; a brutális beckettí próza pillanatok alatt átvált nála melodrárába. Konok azt sem tagadta, hogy a könyv hőseit nem lehet a hagyományos értelemben megszeretni, annál indulatosabb, gunyorosabb, karrieristább, ellentmondásosabb figura (nem beszélve a nőkhez való viszonyáról, amelyben enyhén szólva „macsó” elveket vall), de a hatalmas regény végére érve mégis rabul ejti az olvasót.

Hogy miféle emigrációt választott Viktor Kravcsenko, abba Sz. Bíró Zoltán történész, az MTA BTK tudományos főmunkatársa, Oroszország-kutató avatott be. A szovjet emigráció három nagy hullámából egy különös csoportot képeztek az úgynevezett „vissza nem

térők”, akik a szovjet rendszer kivételezett, bizalmi pozícióiban ténykedtek, és valamilyen külszolgálatlalt bízták meg őket. Kravcsenko a háború alatt a Szovjet Felvásárlási Bizottság tagjaként dolgozott az Egyesült Államokban. Az ilyen bizalmi beosztásban ténykedők különféle megfontolásokból döntöttek úgy, hogy nem térnek vissza hazájukba, pesties fordulattal élve „lelépnek” – magyarázta Sz. Bíró Zoltán. A vissza nem térők ügye a 20-as évek végére nőtt ki jelentős problémává magát: a „lelépők” száma a néhány-tíz főről ekkora már közel százra növekedett. Sz. Bíró a könyv sorsáról is megosztott egy-két adalékot: Oroszországban orosz nyelven csupán töredékek jelentek meg belőle, az orosz interneten magánkézből vagyonokért lehet hozzájutni. Franciaországban hatalmas érdeklődéssel fogadták, itt félmillió példány kelt el – a francia kommunista párt egyébként 1949-ben perbe fogta Kravcsenkót.

Csepeli György szociológus, az MTA doktora közelített a legátfogóbban a műhöz. Mint fogalmazott, ő maga Dosztojevszkijhez talált benne vissza, ahhoz a szerzőhöz, akitől fiatal kutatóként a társadalomlélektani koncepciókat elsajátította. Kravcsenko műve a „meg hasonlós lélektanának” mintadarabja, amely a „dvojnyik”, a hasadt lélek kettősségének ábrázolása. Az önéletrajzban végigvonul „a két Kravcsenko” – egyfelől az elképesztően karrierista, az NKVD csapdáiból is ügyesen kicsusszanó politikus; másfelől a cári altiszt nagyapától és a forradalmár apától a szabadság tiszteletét, az emberség megőrzésének fontosságát elsajátító fiatalember. Nem véletlen, s e kettősség eredménye, hogy kilépése ellenére sem tudott megszabadulni a szovjet múlttól. Csepeli a második világháború szovjet emberének skizofrén helyzetén keresztül mutatott rá a szabadság kaleidoszkopikus természetére, amely számtalan oldalról számtalan arcát mutatja.

A szociológus a mai oroszországi viszonyok közt is elhelyezte a könyvet, amely hazájában még mindig tabutéma. Elfajtott trauma, nem akarják elismerni – fogalmazott Csepeli –, hiszen a jelenlegi rendszer az identitását változatlanul abból meríti, hogy *győztek* ’45 május 9-én. Ebbe az önképbe nem illik bele Kravcsenko, tehát inkább hallgatnak róla. Ezért is van nagy jelentősége, hogy a Maladype diskurzust kezdeményez a műről közönségével és diákokkal: a szabadság arcainak megismeréséhez viszi közelebb nézőit-olvasóit.

Balázs Zoltán vallomással zárta a bemutatót: 38 évesen, éppen egyidősként a regényt megíró Kravcsenkóval személyes ügyének is tekinti, hogy színészként és rendezőként rezonáljon a műre. Kolozsvári gyerekként „természetes” része volt a családjuk életének, hogy magyar nagypapját többször lecsukták, és a válságos helyzeteket józanul, siránkozás nélkül kellett kezelni. Ahogy azt is fel kellett dolgoznia, hogy 12 évesen úgy döntöttek a feje fölött, máshol kell folytatnia az életét. E személyes, rokon élmények is közrejátszottak, hogy színpadra vigye az *Én a szabadságot választottam* című művet – noha a több mint 800 oldalas regényből végül csak 65 oldalnyi szöveget tarthatott meg az előadás időkerete miatt. Az „egyszemélyes kiáltványként” színpadra kerülő mű előadása így is rugalmasan zajlanak majd: a színész akkor tart szünetet a szövegben, amikor a nézők elfáradnak, és utána közösen meg lehet beszélni a látottakat-hallottakat.

Hihetlenségek

BÁRDOS JÓZSEF rovata

Álmok... Európa... Párizs... egyre messzebb (Bessenyei György és Csokonai Vitéz Mihály)

1 805 kora tavaszán szeles, hűvös idő járta. Ezen a nevezetes napon a felhők mögül kibukkanó nap a Berettyó mentén tekergő, Pusztakovácsiba vezető, keményre taposott országúton egy sötét hajú, köpenyébe burkolózó fiatalembert láthatott, amint erőteljes léptekkel haladt célja felé. Kocsizörgés hallatszott. A vándor megállt, bevárta a kocsit. A könnyű homokfutón egy daliás termetű, őszes hajú, idősödő férfi ült. Ahogy a gyalogló mellé ért, megállította a lovakat.

– Adjon Isten szép napot, bátyám uram! – köszönt a gyalogos a szekeresnek.

– Tenéked is, öcsém uram! – jött a válasz. – Merre jársz itt e lapályon, ahol a madár se jár?

– Nagyváradnak tartok Debrecenből.

– Debrecenből... De hisz akkor jókora kitérőt teszel éppen most. Eltévedtél, úrficska?

– Nem vagyok én úr, magad is láthatod, csak egy szegény, nyomorult poéta, aki fejébe vette, hogy nem hal meg, míg nem látogatta meg nagyságos Bessenyei György urat.

– Osztán azt minek, öcsém uram?

– Sok jókat szoltak róla egynémely nekem kedves emberek. Mondják azt is, jó poéta volt.

– Volt?

– Így mondták, merthogy igen régóta nem hallani felőle.

– S te gondolod, megvan még?

– Remélem. Ámbár én már igen sok reményemben megcsatlakoztam.

– Nos, ez egyszer tán elkerül a csalódás. Látni akarnád Bessenyei Györgyöt? Osztán mi lesz, ha ő nem fogad téged. Hisz nagyúr volt, valamikor Mária Terézia ajtaját őrizte. Az is igaz, hogy akkor Párizs is sokkal közelebb volt. Álmok! Európa! Hol van az már!

– Hát tényleg nagyot fordult azóta a világ. De fogadtak engem már nagyurak másutt is. Ha egy Festeticsnek jó voltam, tán kapok itt is bebocsáttatást.

– Majd meglátjuk. A bebocsáttatás még ráér. Addig is kapaszkodj fel ide mellém, és nézz meg jól, ha már ez a kívánságod. Mert hogy én volnék ama Bessenyei.

A fiatalembernek nem kellett kétszer mondani, már fenn is ült a bakon az öregúr mellett, aki kezét nyújtva segítette az elhelyezkedést. Aztán így folytatta:

– És tebenned kit tisztelhetek?

– Csokonai Vitéz Mihályt. Volt segédtanítót, alkalmi poétát, szegény vándort.

– Csokonai? Mintha Annától már hallottam volna ezt a nevet. Valami lázadó a debreceni kollégiumból?

– Lázadó? Ugyan! Hagyjuk! – legyintett a fiatalember.

– De poéta, ugye? – kérdezte az idősebbik.

– Afféle.

– Bessenyei, Csokonai, együtt a szekéren... – kezdett versbe a szekeres.

– Mit nem adna Kazinczy, hogy ülhessen középén – vágta rá az ifjú.

– Kazinczy? Hát az kiféle-miféle ember?

– A mesterem, az irodalmi vezérünk. A magyar nyelv ügyének élharcosa.

– A magyar nyelv ügyéért én is emeltem szót valaha. Csak-hogy, öcsémuram, semmit sem ér a dolog, ha nem az emberek, az országlakosok életének jobbítását szolgálja. Akkor csak pipafüst!

– Kazinczy azért is hosszú börtönt szenvedett.

– Összeesküvés?

– Úgy ítélték. Elárulták őket.

– Miért nem készültek fel rá? Tudhatni, ha három magyar sub rosa összejön, egy közülük biztosan fizetett ügynök vagy provokátor.

– De mégis!

– Tudod, öcsém, a világ nemigen javítható. Erőszakkal meg semmiképpen.

– De a francia gondolat! Rousseau! Az egyenlőség eszméje! A szabadság!

– Szép szavak! De királygyilkosoktól mit lehet várni, mond! A többi meg: látod mivé fajulta magát. Elszabadult a csőcselék. Aztán a király helyett kaptak egy császárt, s nyakunkra hozták a háborút. Jól mondta Voltaire. Kell iga a népnek. Ha nem volna Isten, ki kellene találni.

Nagyjából itt tartott a két poéta, amikor a szekér befordult egy fatornácos kis ház elé. A kocsizörgésre egy fiatal nő jelent meg az ajtóban, és sétált eléjük a kertajtóig.

– Ez Anna – mutatott a nőre Bessenyei. Ez meg itt Csokonai, a költő – mutatta be vendégét is.

– Talán kerüljünk beljebb – mondta a nő. – A lovakat, a szekeret János majd eligazítja.

Bementek. A nő párat fordult, s már ott gőzölgött az asztalon a friss báránysült.

– Köszönöm a nagyszerű vacsorát! Nem is tudom, mivel hálaíratnám meg – mondta Csokonai, amikor, jó óra múltán, vendéglátója asztalt bontott, hogy elővegye pipázó készségét.

– Annának köszönd! Tudod, ez itt mind az ő birodalma. Én is csak arra vagyok, hogy neki eggyel több gondja legyen.

– Ugyan már, ne hallgasson rá! – mondta a nő. Egészen elpirult zavarában, úgyhogy gyorsan felállt, és kiment a konyhába.

– Nekem már senkim és semmim, most, hogy a városszéli házunk is leégett – mondta az ifjú poéta, ahogy kettesben maradtak.

– Szerezz újat, és vidd haza oda ezt a lányt! Engem is ő állított talpra. S neki sincs senkije, semmije, mióta az öcsém, az apja itt hagyott bennünket. S ki tudhatja, mit tartogat nekünk a jó Isten. Én már kifelé megyek ebből az árnyékvilágból. S mi lesz vele, ha magára hagyom? Errefelé nem jó egy nőnek egyedül.

– Jaj, bátyám uram, csak azt ne gondolja, hogy ez ilyen egyszerű. Mikor megyek én haza? És hová? S vajon ő tényleg eljön-e velem?

– Nézd, öcsém, most Váradra elvisz János szekéren. Intézd el gyorsan a dolgot, aztán gyere vissza. A lányt addigra én meggyőzőm. De neki bebizonyítani, hogy igazam volt, már majd téneked kell!

Így történt, hogy másnap reggel már nem gyalogosan, hanem szekéren ment tovább Nagyvárad felé Csokonai, ahol ott az a feladat várta, hogy méltó búcsúverset mondjon Rhédei Lajosné temetésén. Ez volt A lélek halhatatlansága című műve, melyet ott igen jól fogadtak.

De sem ez, sem Bessenyei jóindulata nem segíthetett már rajta: a temetésen megfázott. Nagy betegen, tüdőgyulladással tért meg Debrecenbe. Se kedve, s módja nem volt Pusztakovácsi felé térülni.

Különben is: tényleg ki tudhatja, mit tartogat nekünk a jó Isten. Csokonai még abban az esztendőben, 1805-ben, harminckét éves korában bevégezte földi pályafutását. Bessenyei Györgynek viszont, aki akkor már a hatvanadik évében járt, adatott még hat esztendő, amit békében, megelégedésben, Tariménes utazásain munkálkodva töltött el unokahúga, Anna társaságában.

Fogaim haragos rácsok

SZILÁGYI KINGA MAGDOLNA versei

1985-ben született Nagyváradon, középiskolai tanulmányait a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában végezte, majd a Debreceni Egyetem Szociális és Társadalomtudományi Intézetében szerzett szociális munkás diplomát. Jelenleg Angliában él. Gyermekkorától ír verseket, ez az első irodalmi publikációja.

SZÁJZÁR

Fogaim haragos rácsok.

Nem ismerem
a foszlott fonalak
anyagát,
hányféle életre
szakadunk szét
önmagunkban.

Eltanultam az üveglap
hallgatását.

„SENKI MADARA”*

(közös magányból)

a bordafalak mögötti tér látszatokra
szűkül
s mielőtt végleg kiszorulna
kiröppen
magába száll

Debüt

BENNED A FÉLELEM

rozsdás pillanatok
peregnek
míg macskakövet áztat
csatornacsövekben csorog
labirintusba téved
hangya-torokban megáll
sarokban figyel
kopott kabátokra ül

éjbe utazik
nyárba száll

karosszék mögé oson
benéz a kulcslyukon
menetre int vagy
stopot állít
melléd ül a lépcsőn
oxigénbe harap

rozsdás pillanataidban
lélegzik a félelem

Debüti

HIDEG A PÁRNA

(Közel van, mint félelmeinkhez az Isten.)

Nem alszik.

Homlokán redők rendeződnek,
gondjaid ágya hideg, a párna is.
Galamb nehezen fekszik rá.

Mint párizsi szerkesztők,
megfélemlítettek, szigorú-szemű
éjben virrasztom a keddet.

Ma mindketten valaki mással,
összekulcsolt-kezű hallgatásban.
Kérte hindu, iszlám, protestáns,
bízzak e csendben.

Üzenem: ámen.

Debüt

PAPUCSOMBAN

Már nem őrzök semmit, ami emlékeztetne.
Szobám küszöbére, mint elveszített távolságra lépek,
s minden, mit birtokomba vettem valaha, csak
szervetlen kémia. Papucsomban elfér tizenöt titkos év.
Duplázhatok, harminc fölött az idő is vegetatív.

Csak ilyenkor félek itt maradni ablakmagányban,
amikor a bevándorló ős nyári utakra téved,
és átmászik a kerítésen puha tenyered brutalitása,
amivel a tűzrevalót összevágja, arcod szenesháza
melegével kínál.

Csak ilyenkor, amikor szüretre indulsz, érzem
nyelvbimbóimon a göndör fürtök zamatát,
kitapintom fejed fölött a vonuló varjútakaró
anyagát, s mire otthonodba érsz, gerincemen futkos
fáradtságod is.

Mégis úgy döntöttem, nem merek vágyni rád,
eltüntetett relikviák előtt s után, határszélen állok
idegen jóságok védelmére szorultan, s hagyom
elfolyni szobányi múltam, mint októberi cseppeket
esőcsatornák.

RAGYOGÁS

„Zuhanás, miben szállni kell
sebesség és égtájak nélkül.” **

Kicsúszni, kiszakadni, kiperegni
eleven part a mozdulat,
a világ leválik ujjbegyedről, szakad a pertli
s meredek éjbe taszít a semmi.
Magamra terítem fényed,
köztünk az űrszilánkos ragyogás,
és nincs huzat, mi visszaránt.

* Szabó T. Anna: *Senki madara*
** Pilinszky János: *Kísértés*

- 3 Böszörményi Zoltán: Happy Face (vers)
4 Persányi Norina: Két duett (novellák)
9 Cseh Zoltán versei: Zárkózzunk be, Lassú cipőben, A terület
11 Méhes Károly: Gyászjelentés (novella)
14 Kántor Zsolt: Juhász Ferenc-apokrif (vers)
15 Grendel Lajos: Bukott angyalok (prózarészlet)
23 Csuha-Barna Rebeka versei: decemberi térszelet, idegen jég, jelenet, ostinato, teaidőben, félálom
28 Pongrácz Mária: Hátulsó pár előre fuss... (novella)
33 Varga Melinda: Életöröm (vers)
36 Márton László: Mőfordítói levelek Schiling Árpádhoz (részlet)
42 Korányi Mátyás versei: Coupeur et porteur, Gyász
44 Szilasi László: Itália, Berce, Bécs (novella)
50 Vesztergom Andrea versei: Álomfogó, Mosolygó hold
53 Péntek Orsolya: Hangok (regényrészlet)
57 Kirilla Teréz versei: Káprázat, A tér, Fáradtság, Aratás, Szálkák és földrögök
59 Makkai Ádám köszöntése
59 Böszörményi Zoltán: A számócaillatú lényeg keresése
60 Gömöri György: Költői levél M(akkai) Á(dám)-hoz
62 Varga Melinda: Aki a tengert is szóra bírta
64 Láthatár
64 Steinar Opstad versei Kovács katáng Ferenc fordításában
68 Sohár Pál: Élni akarás – angolból fordította Kocsis Kata
70 Varga Melinda: Valaki követ engem (tárca)
73 Az élet a nemlét paródiája – Varga Melinda beszélgetése Marno Jánossal
83 Kirilla Teréz: „Eleven Isten jár” a versben (Böszörményi Zoltán: Lábatlan idő)
86 Pécsi Györgyi: Ördögűzés magyar módra (Cserna-Szabó András: Sömmi.)
89 Főfai Rita: A valóság nyomora és a képzelet szabadsága (Sándor Zoltán: Tédről a világ)
93 Fekete J. József: „Jó, akkor holnap meghalok.” (Móra Regina: Peremlakók – Családtörténet a Marson)
97 Bánki Éva: Lassú hazatérés (Mohai V. Lajos: A bátyám hazavitte a halált)
100 Boldogh Dezső: „Minden lángokban áll” (Kókai János: Kései alpinista)
103 Mementó
103 Laik Eszter: A Kravcsenko-ügy
107 Bárdos József: Hihetelenségek – Álmok... Európa... Párizs... egyre messzebb (Bessenyei György és Csokonai Vitéz Mihály)
110 Debüt
110 Szilágyi Kinga Magdolna versei: Fogaim haragos rácsok

Carbonaro Hat-százhat

Utazás tréfás rímekben
Magyarországon és a világ körül

Gyerekeknek, 6 éves korúaktól 106 évesekig

Jánosi Andrea illusztrációival

Sarusi Mihály
Lönni vagy nem lönni –
digitális lapozó, ingyenesen letölthető a
www.irodalmijelen.hu
honlapról

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

